

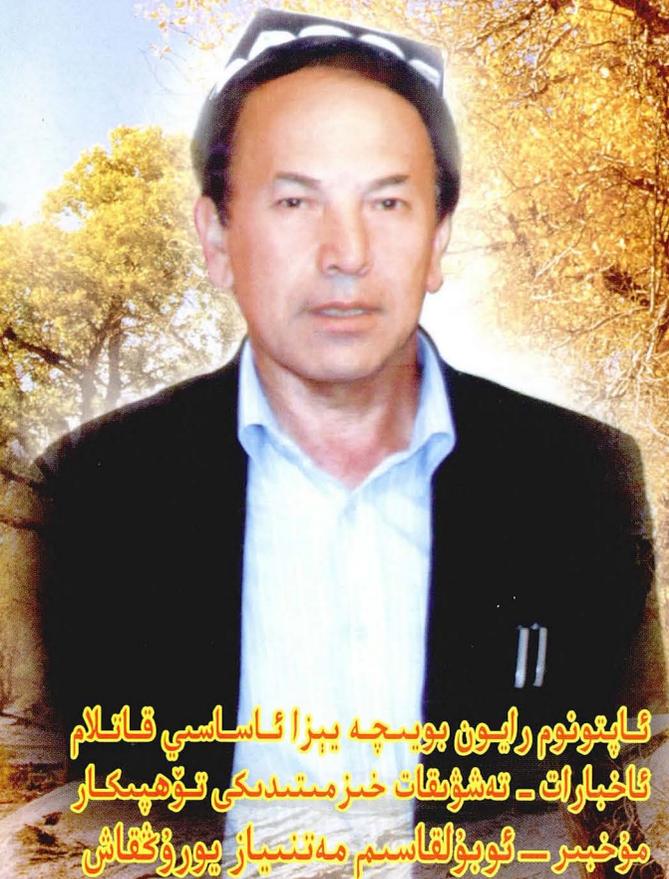

ئۇشبۇ كىتاب ئېلكتىاب تورى تەرىپىدىن تارقىتىلدى

ئىزىز ئوقۇرمەن، ئۇشبۇ كىتاب ئېلكتىاب تورى ئوقۇرمەنلىرى
تەرىپىدىن سىكانىرلىنىپ تارقىتىلدى.

11
2013

يېزا پەن - تېخنىكىسى

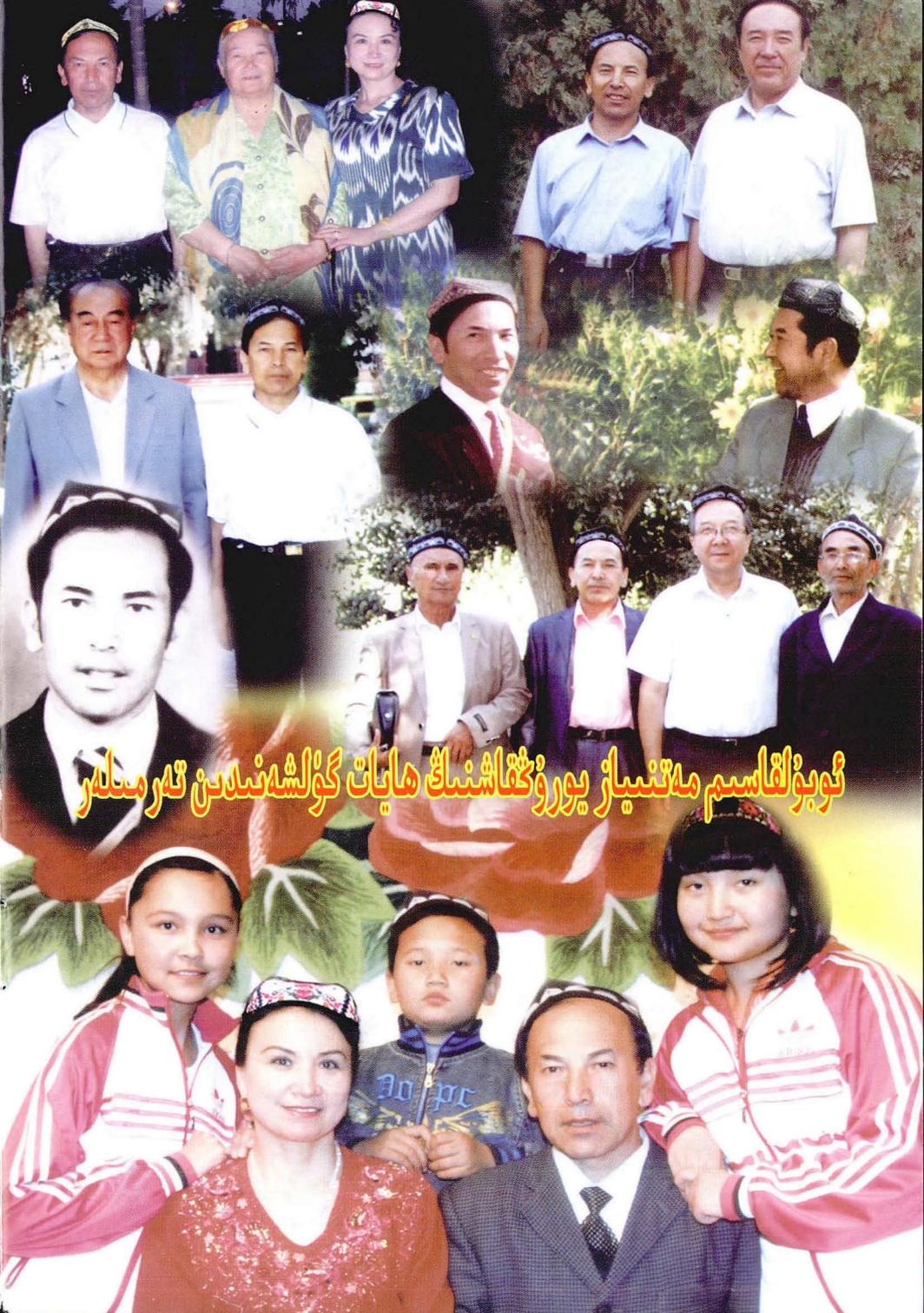
ئاپتونوم رايون بويىچە يېزا ئاساسىي قاتلام
ئاخبارات - تەشۋىقات خىزمىتىدىكى ئۆھپىكار
مۇخبىر - ئوبۇلقاسىم مەننىياز يورۇڭقاش

农村科技

ISSN 1004-1095
11

9 771004 109006

ئوبۇلقاسم مەننىياز پورۇققاشنىڭ ھايات گۈلشەندىن تەرەپىدە

ش ئۇ ئار يېزا خىزمىتى ئىشخانىسى، ش ئۇ ئار نامراتلارنى يۆلەش، ئىقتىسادنى تەرەققىي قىلدۇرۇش رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى ئىشخانىسى، ش ئۇ ئار پەن - تېخنىكا جەمئىيىتى، ش ئۇ ئار يېزا ئىگىلىك پەنلەر ئاكادېمىيەسى ۋە شىنجاڭ يېزا ئىگىلىك ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ باشچىلىقىدا نەشر قىلىندى.

بۇ ساندا

تېرىش پەرۋىش

كۈزگى بۇغداينىڭ قىشتىن ئىلگىرىكى پەرۋىشى..... ئابلەت ئابلىز (1)

ئەسلىھەلىك يېزا ئىگىلىكى

- (3) ئەڭ ياخشى ئەسلىھە قوغۇن سورتى «سېرىق شاپاق 9818» ۋە ئۇنى ئۆستۈرۈشتىكى مۇھىم نۇقتىلار ..... ئەركىن ياسىن
- (5) پارنىكتا كۆكتاتلارنى ناخىلاپ ئۆستۈرۈشنىڭ ئەۋزەللىكى ..... ئەركىنئاي مۇھەممەت
- (6) پارنىكتا ئۈزۈم ئۆستۈرۈش ئۇسۇلى ..... ناھىر ئەخمەت

ئوغۇت تۇپراق

- (9) ئورگانىك ئوغۇت ئىشلىتىشتىكى مۇھىم نۇقتىلار..... ئەنۋەر تۇرسۇن
- (11) ئۈزۈم تېلىنى ئوغۇتلاش ئۇسۇلى ..... رابىيەم ئىسمائىل

باغۋەنچىلىك

- (13) تۆۋەن مەھسۇلاتلىق نەشپۈتلۈك باغلارنىڭ پەرۋىشى ..... راخمان توختى
- (16) ئالما دەرىخىنى قىشلىق چاتاش ۋە دەرەخ شەكلىنى ئۆزگەرتىشنىڭ يېڭى تېخنىكىسى ..... ئەھمەتجان ئەلى
- (18) مېۋىلىك باغ مۇھاپىزەت ئورمىنى بەرپا قىلىشتىكى مۇھىم نۇقتىلار ..... رەيھانگۈل ھۈسۈيۈن
- (20) مېۋىلىك دەرەخلەرنى ئۇششۇك ئاپىتىدىن مۇداپىئە كۆرۈش ۋە يېنىكلىتىش چارىسى ..... پاتىمەم ئەرشىدىن
- (22) تۆۋەن ھوسۇللىق ئۆرۈكلۈك باغلارنى يېڭىلاش ئۇسۇلى ..... رەيھانگۈل رىقىپ

ئۆسۈملۈك ئاسراش

- (24) ئالما قىزىل ئۆمۈچۈكنىڭ پەيدا بولۇش قانۇنىيىتى ۋە ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىش ئۇسۇلى ..... گۈلمېرەم رەخمىتۇل
- (27) كېۋەز غوزا قۇرتى ۋە ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىش ..... پاتىگۈل ئوبۇل قاتارلىقلار (27)
- (29) مۇچ بۇزغۇچ زەمبۇرۇغ كېسىلىنىڭ ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىش ئۇسۇلى ..... خەمىدە قۇربان (29)
- ئالدىدىكى كېسەللىك، زىيانداش ھاشاراتلارنىڭ ئۇنىۋېرسال ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىش تېخنىكىسى..... رەيھانگۈل ئابدۇەلى (30)

سۇچىلىق

- (34) سۇ ئۆلچەش كەسمە يۈزىنى قىش پەسلىدە ئاسراش .....مۇيەسسەرچان قۇرباننىياز (34)
(36) سۇ ئامبار قۇرۇلۇشىنىڭ ئەھمىيىتى ..... ئايشىنۇر غېنى (36)
يېزا - قىشلاقلاردىكى ئىچىملىك سۇ مەسىلىسىگە ئەھمىيەت بېرىش كېرەك
(37) ..... ئابلەت غۇجامنىياز (37)
(39) ئۆستەخلەرنى باشقۇرۇش ۋە ئاسراش ..... ئابلان ئاخۇن (39)
(40) سۇ ئىنشاتات قۇرۇلۇشىنىڭ يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىدىكى رولى .... مېھرىگۈل مۆمىن (40)

چارۋىچىلىق، مالدوختۇرلۇق

- (41) يېڭى تۇغۇلغان موزايلاردىكى قەۋزىيەتنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۇسۇلى ..... ئايزىمگۈل ئابلىز (41)
كۆشىگۈچى چارۋىلارنىڭ شال پاختىدىن زەھەرلىنىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش - داۋالاش
(42) ..... ئىززەتگۈل جامال (42)
(43) توخۇ باقمىچىلىقىدا يەم - خەشەك تېجەش ئۇسۇلى ..... رازاق تۇردى (43)
موزايلاردىكى ۋىتامىن A يېتىشمەسلىك كېسەللىكى ۋە ئالدىنى ئېلىش، داۋالاش ئۇسۇ -
(45) لى ..... مەمەت توختى (45)

يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى

- (47) زىرىنى ماشىنا بىلەن تېرىش ئۇسۇلى ..... باھارگۈل تۇرۇپ (47)

ساقلاش، پىششىقلاش

- (48) زىرائەت ئۇرۇقىنىڭ ئۆمرى زادى قانچىلىك بولىدۇ ..... ئايشەمگۈل تاش قاتارلىقلار (48)
(50) بۇغداي ئۇرۇقىنى ساقلاش ئۇسۇلى ..... ئاسمگۈل ئابلىمىت قاتارلىقلار (50)

تۆھپىكارلار

- (52) مېھنەت بىلەن گۈللەنگەن مەنلىك ھايات ..... ھەلىمە نۇرسۇن (52)

قانۇن ئۆگىنەيلى

- (58) جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ قورامغا يەتمىگەنلەرنى قوغداش قانۇنى ..... (58)

بىلىۋېلىڭ

- (59) دېھقان ئىشلەمچىلەر مەسىلىسىنى ھەل قىلىشتا دىققەت قىلىدىغان نۇقتىلار ..... پانتگۈل تەۋەككۈل (59)
(60) ..... ئاپتورلار سەمىگە ..... (60)

مۇھەررىر:

مەسئۇل مۇھەررىر:

باش مۇھەررىر:

نۇمۇر مۇھىمەت

ئابلەت ھەبىبۇللا

ھەلىمە تۇرسۇن

新疆维吾尔自治区党委农办、自治区扶贫办、自治区科协、新疆维吾尔自治区农业科学院和新疆农业大学联合主办、面向新疆农牧区、国内外公开发行的综合性省级科普月刊。

栽培管理

冬小麦入冬前管理 ..... 阿不来提·阿布力孜(1)

设施农业

最佳设施甜瓜品种《黄皮9818》及栽培技术要点 ..... 艾尔肯·牙生(3)

温室蔬菜畦面栽培要点 ..... 艾尔肯娜·买买提(5)

温室葡萄栽培方法 ..... 塔依尔·艾合买提(6)

土壤肥料

有机肥使用要点 ..... 艾尼瓦尔·吐尔逊(9)

葡萄施肥方法 ..... 热比艳木·司马义(11)

园艺特产

低产香梨园的管理 ..... 热合曼·托乎提(13)

苹果树冬剪及树形改作新方法 ..... 艾海提·艾力(16)

果园防护林造林要点 ..... 热依汉·玉苏音(18)

果树冻害防治及减轻方法 ..... 帕提曼·艾西丁(20)

低产杏园更新方法 ..... 热依汗·热克甫(22)

植物保护

苹果红蜘蛛发生规律及防治方法 ..... 古丽米热姆·热合木吐力(24)

棉铃虫防治方法 ..... 帕提古丽·吾布力等(27)

辣椒疫霉病防治方法 ..... 海米旦·库尔班(29)

苹果病虫害综合防治技术 ..... 热依汗古丽·阿不都外力(30)

农田水利

测水断面冬季保护 ..... 米叶斯尔江·库尔班尼亚孜(34)

水库修建意义 ..... 阿衣西努尔·艾尼(36)

必须重视农村饮用水问题 ..... 阿不来提·吾吉尼亚孜(37)

渠道管理及保护 ..... 阿卜拉江·阿洪(39)

水利工程对农业生产的作用 ..... 米克热古丽·莫明(40)

畜牧兽医

- 新生犊牛便秘防治方法 ..... 阿依孜木古丽·阿不力孜(41)
反刍动物稻草中毒防治 ..... 依再提古丽·加马力(42)
养鸡业节省饲料方法 ..... 热扎克·托尔地(43)
犊牛缺乏维生素 A 症及防治方法 ..... 买买提·托乎提(45)

农机管理

- 孜然机械化播种方法 ..... 巴哈尔古丽·吐鲁甫(47)

加工储藏

- 种子寿命多长 ..... 阿依夏木·塔西等(48)
麦种储藏方法 ..... 阿斯姆姑里·阿卜力米提(50)

当代先锋

- 奋斗的光辉一生 ..... 艾力曼·吐尔逊(52)

法律常识

- 中华人民共和国未成年人保护法 ..... (58)

百科知识

- 农民工问题解决注意事项 ..... 帕提古丽·太瓦苦力(59)
读者须知 ..... (60)

主管主办：新疆维吾尔自治区农业科学院

编辑出版：新疆维吾尔自治区农业科学院《农村科技》杂志社

主 编：艾力曼·吐尔逊 电话（传真）0991-4505075

责任编辑：阿布拉提·艾比布拉 编辑：艾尼瓦尔·买买提

地 址：乌鲁木齐市南昌路403号 邮编：830091

印 刷：新疆新华印刷厂 定价：2.00元

发 行：乌鲁木齐市邮政局

订 阅：全国各地邮局，各县扶贫办、科技局、农经局和本刊编辑部

国际标准刊号：ISSN 1004-1095

国内统一刊号：CN65-1046/S-W

邮 政 代 码：58-123 广告许可证号：0016

收款单位：新疆农业科学院农业经济与科技信息研究所

开户银行：中国农业银行股份有限公司乌鲁木齐南昌路支行

行 号：103881000461 账号：30-004601040000839

كۈزگى بۇغداينىڭ قىشتىن ئىلگىرىكى پىرۇسى

ئابلەت قابىلىز

(ئۇنسۇ ناھىيەلىك يېزا ئىگىلىك رادىيو - تېلېۋىزىيە مەكتىپىدىن 843000)

كۈزگى بۇغداينى تېرىشتىن ئىلگىرى ئەلا سۈپەتلىك، يۇقىرى ھوسۇل-
لۇق، كېسەللىككە، ناچار شارائىتقا چىداملىق سورتنى تاللاپ، ئاساسىي
ئوغۇتنى يېتەرلىك تەييارلاپ، ئۇرۇق سۈپىتىگە كاپالەتلىك قىلغان ئاساس-
تا، سۈپەتلىك تېرىپ، قىشتىن ئىلگىرىكى پەرۋىشىنى ياخشى ئىشلەپ،
مايسىلارنىڭ تولۇق، تىمەن ئۆسۈشىنى قولغا كەلتۈرۈپ، ھەر مودىكى ماي-
سا سانغا ۋە مايسىنىڭ تۈپچە سانغا كاپالەتلىك قىلىپ، قىشتىن بىخەتەر
ئۆتۈشىگە ئاساس سېلىش ئىنتايىن مۇھىم. بۇنىڭ ئۈچۈن تۆۋەندىكى
خىزمەتلەرنى ياخشى ئىشلەش لازىم.

1. مايسا ئۈنۈپ چىققاندىن كېيىن، ۋاقتىدا تەكشۈرۈپ، مايسا كەم
جايلارغا مايسا تولۇقلاپ (تولۇقلاپ تېرىلىدىغان ئۇرۇق ئەسلىدىكى تېرىلغان
سورت بىلەن ئوخشاش بولۇش لازىم) تېرىپ، مايسىنىڭ تولۇق بولۇشىغا
كاپالەتلىك قىلىش كېرەك.

2. مايسىنىڭ ئۆسۈش ئەھۋالىغا قاراپ پەرۋىشىنى كۈچەيتىپ، قىشتىن
بىخەتەر ئۆتۈشىگە ئاساس سېلىش لازىم. مايسى ئاجىز ئۆسكەن ئې-
تىزلارنى نۇقتىلىق پەرۋىش قىلىپ، قىشتىن بىخەتەر ئۆتۈش دەرىجىسىگە
يەتكۈزۈش، كېچىكىپ تېرىلغان كۈزگى بۇغدايغا مۇۋاپىق مىقداردا مايسا
ئوغۇتى بېرىپ، ئۆسۈشىنى تېزلىتىش لازىم. ۋاقتىدا تېرىلغان، ئەمما ئو-
غۇت ھەم سۇ يېتىشمەسلىك سەۋەبىدىن ئاجىز ئۆسكەن مايسىلارنى مۇۋاپىق
ئوغۇتلاش ۋە سۇغىرىش كېرەك.

3. ئەگەر تۇپراق شورلۇق بولۇپ، مايسا ئاجىز ئۆسكەن بولسا، شور ئۆر-

لىگەن يەرلەردىكى شورنى ۋاقتىدا قىرىپ، ئېتىز سىرتىغا ئاچقىۋېتىش بىلەن بىرگە، يەرنى ۋاقتىدا يۇمشىتىپ، تىرىنلاپ قايتا شور ئۆرلەشنىڭ ئالدىنى ئېلىش كېرەك.

1. كۈزگى بۇغدايغا مۇۋاپىق ۋاقتتا توك ياتقۇزۇپ قىشتىن بىخەتەر ئۆتۈشگە كاپالەتلىك قىلىش كېرەك. كۈزگى بۇغدايغا توك ياتقۇزۇش، قىشتىن بىخەتەر ئۆتكۈزۈشتىكى مۇھىم تەدبىر بولۇپ، تۇپراق تېمپېراتۇرىسىنى تۇراقلاشتۇرۇپ، نەملىكنى ساقلاپ، قۇرغاقچىلىقنىڭ ئالدىنى ئېلىپ، شورنى باستۇرۇپ، ئۆشۈشۈكتىن ساقلاش رولىنى ئوينايدۇ. ئادەتتە ئوتتۇرىچە ھاۋا تېمپېراتۇرىسى $3^{\circ}\text{C} - 5^{\circ}\text{C}$ بولغان، يەر كېچىسى توڭلاپ كۈندۈزى ئېرىدىغان، سۇغارغاندىن كېيىن سۇ يەرگە تولۇق سىڭىدىغان، ئېتىز يۈزى قېتىپ يېرىلىپ كەتمەيدىغان مەزگىلدە توك ياتقۇزسا بولىدۇ، بالدۇر تېرىلغان ھەر مو كۈزگى بۇغدايلىقنى 60 - 70 كۈب مېتىر سۇ بىلەن توك سۈيىنى ياتقۇزۇش كېرەك. ئويمان يەرلەردە يىغىلىپ قالغان سۇنى ۋاقتىدا چىقىرىۋېتىش لازىم.

2. يەر توڭلىغاندىن كېيىن ۋاقتىنى چىڭ تۇتۇپ، يۇمشاق توپا ياكى قۇم بىلەن كۈزگى بۇغداينى توپىلاش ئارقىلىق، تۇپراق يېرىقچىلىرىنى ئېلىپ، مايسا يىلتىزىنىڭ شامالداپ، سوغۇقتا ئۆشۈپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش كېرەك.

3. كۈزگى بۇغدايلىققا مال - چارۋىلارنى قويۇپ بېرىشكە قەتئىي بولمايدۇ. چۈنكى مال - چارۋىلار بۇغداي مايسىلىرىنى دەسسەپ چەيلەيدۇ، بۇنىڭ بىلەن بۇغداينىڭ قىشتىن بىخەتەر ئۆتۈشگە تەسىر يېتىدۇ. يەنە بۇغدايلىقتا تىراكتور، ھارۋا قاتارلىق قاتناش قوراللىرىنى ھەيدەشكە بولمايدۇ. (03)

ئەڭ ياخشى ئەسلىم قوغۇن سورتى «سېرىق شاپاق 9818» ۋە ئۇنى ئۆستۈرۈشتىكى مۇھىم نۇقتىلار

كەركىن ياسىن

(شىنجاڭ يېزا ئىگىلىك پەنلەر ئاكادېمىيەسى قوغۇن تەتقىقات مەركىزىدىن، 830091) مەخسۇس ئەسلىھەلىك ئۆستۈرۈلدىغان قوغۇن، تاۋۇز يېڭى سورتلىرىدىن. نىڭ ئۆستۈرۈش تېخنىكىسىنى ئۆلگە كۆرسىتىش تەتقىقات تېمىسى (20101231553) دىكى يولداشلار بىرلىكتە، 2011 - يىلى، 2012 - يىلى 2013 - يىلى ئۇدا ئۈچ يىل ئاقسۇ ۋىلايىتى، بايىنغولىن ئوبلاستى قاتارلىق جايلاردا «شۆلى» (雪丽)، «شۆلىخوڭ» (雪里红)، «شىنجاڭ قوغۇنى - 20» (新密 20 号)، «شىنجاڭ قوغۇنى - 12» (新密 21 号)، «شىنجاڭ قوغۇنى - 28» (新密 28 号)، «سېرىق شاپاق 9818» (黄皮 9818)، «شىيەنگو» (仙果) قاتارلىق قوغۇن سورتلىرىنى ئۆلگە كۆرسىتىپ كېڭەيتىش سىنىقى ئېلىپ بارىدى. نەتىجىسىدە يۇقىرىقى سورتلار ئىچىدە «سېرىق شاپاق 8189» نىڭ ئىپادىسى ئالاھىدە ياخشى بولۇپ، قەنت تەركىبى يۇقىرى، ئۆسۈپ يېتىلىش مەزگىلى قىسقا، شەكلى كۆركەم، تاۋارلىق قىممىتى يۇقىرى، بازىرى ئىتىپاقى بولۇشتەك ئالاھىدىلىككە ئىگە بولغاچقا، ئەسلىھەلىك ئۆستۈرۈلدىغان ئاساسلىق سورتقا ئايلاندى.

1. سورت ئالاھىدىلىكى: بۇ ئارا پىشار شالغۇت سورت بولۇپ، چېچەكلەپ پىشقانغا قەدەر 45 كۈن كېتىدۇ. بۇ خىل قوغۇن تۇخۇم شەكىلىلىك، شاپىقى سېرىق بولۇپ، زىچ تۇرىشىدۇ، يەككە ئېغىرلىقى 1.5 - 2 كىلوگرام كېلىدۇ، ئېتى ئاپلىسىن رەڭلىك، يۇمشاق چۈرۈك، تەملىك بولۇپ، ئوتتۇرىسىنىڭ قەنت تەركىبى %18 ئەتراپىدا كېلىدۇ. كېسەللىككە چىداملىقى باشقا سورتلارغا قارىغاندا بىرقەدەر كۈچلۈك بولۇپ، مو بېشى تاۋار قوغۇن مەھسۇلاتى 1000 - 1500 كىلوگرامغا يېتىدۇ. بۇ خىل قوغۇننىڭ خەمەكلەش نىسبىتى يۇقىرى بولۇپ، ئادەتتىكى ئەھۋالدا ئوتتۇرىدە چە مو بېشى مەھسۇلاتى 2000 كىلوگرامغا يېتىدۇ.

2. ئۆستۈرۈشتىكى مۇھىم نۇقتىلار: ئەسلىھەلىك ئۆستۈرۈش پارىنىڭ، سۇلياۋ كېمىرى، تېمىتىپ سۇغىرىش قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، بۇنىڭ ئىچىدە تېمىتىپ سۇغىرىش ماشىنا بىلەن مەشغۇلات قىلىشقا

قولايلىق بولۇپ، چوڭ كۆلەمدە ئۆستۈرۈشكە ماس كېلىدۇ. تىمىتپ سۇ - غىرىپ ئۆستۈرۈش كەڭ، تار سۇلياۋ يوپۇق يېپىپ ئۆستۈرۈش دەپ ئىككى خىل بولىدۇ، كەڭ سۇلياۋ يوپۇققا ئىككى قۇر تېرىغاندا پىلەك چىرمىشىدۇ. پىلەك تارايدىغان ئەمگەك سېخقىللىقى ئېشىپ كېتىدۇ. شۇڭا تېمىتپ سۇغىرىپ ئۆستۈرۈشتە 90 سانتىمېتىرلىق سۇلياۋ يوپۇق يېپىپ، تۈپ ئارىلىقىنى 50 سانتىمېتىر، قۇز ئارىلىقىنى 1.2 - 1.5 مېتىر قىلىپ، بىر قۇر قوغۇن تېرىسا، پىلەك چىرماشىدۇ.

بۇ خىل قوغۇننى تەكرار تېرىشقا بولمايدۇ، كېۋەز قاتارلىق زىرائەتلەر - گە كىرىشتۈرۈپ تېرىسا بولىدۇ. ئۈنۈمدارلىقى ئوتتۇرىھالدىن يۇقىرى تۇپراقلاردا ئۆستۈرۈشكە ماس كېلىدۇ. ئورگانىك ئوغۇتلار بىلەن يېتەرلىك ئوغۇتلاش تەلەپ قىلىنىدۇ. تاۋارلىق قىممىتىنى يۇقىرىلىتىش ئۈچۈن، پىلىكىنى تاق پىلەك قالدۇرۇپ تاراپ، 7 - بۇغۇمدىن يۇقىرىسىدا خەمەك توختىتىش تەۋسىيە قىلىنىدۇ. چوڭ كۆلۈمدە تىمىتپ سۇغىرىپ ئۆس - تۈرگەندە ئەمگەك كۈچىنى تىجەش ئۈچۈن، پىلىكىنى تارماي، دەسلەپتە چۈشكەن خەمىكىنى ئۈزۈۋەتسىلا بولىدۇ. قوغۇن يېرىلىپ كېتىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، تۈرلىشىش ۋاقتىدا ئوغۇتلاش ۋە سۇغىرىشنى كۈنتە - رول قىلىش تەلەپ قىلىنىدۇ. قوغۇن تۈرلەشكەندىن كېيىن ئۈزۈۋالغىچە كەم دېگەندە بىر قېتىم ئۆرۈسە، تەكشى رەڭلىنىپ، ئاسان زىدە بولمايدۇ. قوغۇن ئۆسۈپ يېتىلىشنىڭ كېيىنكى مەزگىلىدە كالىيلىق ئوغۇتلار بىلەن ئوغۇتلىسا، قوغۇننىڭ سۈپىتى يۇقىرىلاپ، ساقلاشقا ۋە توشۇشقا چىقدام - لىقى ئاشىدۇ. كېسەللىك، ھاسارات زىيانداشلىقى تۈرلەشكەن مەزگىلدە ئاسان پەيدا بولىدۇ، شۇڭا بۇ مەزگىلدە كېسەللىك، ھاسارات زىيانداشلىق قىلىش ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىشنى كۈچەيتىش كېرەك. ئوخشاش بولمىغان تېرىقچىلىق رايونلىرىدا، تۇپراق ئۈنۈمدارلىقى، مۇھىت شارائىتى ۋە ئۆستۈرۈش ئۇسۇلى مۇۋاپىق بولماسلىق تۈپەيلىدىن، قوغۇن يېرىلىش، چالا تۈرلىشىش ياكى تۈرلەشمەسلىق، گاز تۈرلەشىش، سىرتقى شەكىلنىڭ ئىپادىلىنىشى ئوخشاش بولماسلىق ئەھۋاللىرى كۆرۈلىشى مۇمكىن. شۇڭا ئىلمىي ئۇسۇلدا پەرۋىش قىلىش كېرەك. (03)

پارنىكتا كۆكتاتلارنى تاختىلاپ ئۆستۈرۈشنىڭ ئۆزەللىكى

ئەركىنئاي مۇھەممەت

(غۇلجا ناھىيە خۇدبەيۈزى يېزىلىق دېھقانچىلىق تېخنىكا پونكىتىدىن 835100)
پارنىكتا كۆكتاتلارنى ئىمكان بار تاختىلاپ ئۆستۈرۈش كېرەك. تاختىلاپ
ئۆستۈرۈشنىڭ تۆۋەندىكىدەك ئەۋزەللىكلىرى بار:

1. پارنىكتا ئۆستۈرۈلگەن كۆكتاتلارنىڭ ئۆسۈش مەزگىلى ئۇزۇن بولغاچقا، يىلتىز سىستېمىسى كۈچلۈك بولمىسا بولمايدۇ، تاختىلاپ ئۆستۈرسە تېرىلىش قەۋىتى قېلىن بولىدۇ.

2. تاختىلاپ ئۆستۈرگەندە تۇپراق تېمپېراتۇرىسىنى ئۆزلىتىشكە پايدىلىق. قىشتا كۈن نۇرى ئاجىز، تېمپېراتۇرا تۆۋەن بولغاچقا، تۇپراق تېمپېراتۇرىسىمۇ تۆۋەن بولىدۇ. تاختىلاپ تېرىغاندا 10 - 15 سانتىمېتىر قېلىنلىقتىكى تۇپراق تېمپېراتۇرىسىنى 1°C - 3°C يۇقىرى كۆتۈرگىلى بولىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا تۇپراقنىڭ ھاۋا ئۆتكۈزۈشچانلىقى ياخشىلىنىپ، مايسىنىڭ ئۆسۈشىگە پايدىلىق بولىدۇ.

3. سۇغىرىش، ئوغۇتلاشقا پايدىلىق بولۇپ، سۇغارغاندىن كېيىن تۇپراق ئاسان قېتىۋالمايدۇ. ئوغۇتلىغاندا ئېرىتمە قويۇقراق بولسىمۇ مايسىغا بىۋاسىتە زىيان يەتمەيدۇ. كېسەللىك مىكروبلارنى سۇغىرىش جەريانىدا يامراپ كەتمەيدۇ.

4. كۆكتات تۈرىنىڭ ئوخشىماسلىقىغا ئاساسەن تاختىنىڭ كەڭ - تارلىق قىنى مۇۋاپىق بېكىتىلىشى بولىدۇ. ئادەتتە تەرخەمەك تېرىلىدىغان تاختا كەڭلىكى 120 سانتىمېتىر، كەڭ قۇرى 70 سانتىمېتىر، تارقۇرى 50 سانتىمېتىر قىلىنىدۇ. شوخلا تېرىشتا تاختا كەڭلىكى 140 سانتىمېتىر، كەڭ قۇرى 80 سانتىمېتىر، تارقۇرى 60 سانتىمېتىر قىلىنىپ، ئىككى قۇر مايسا تەكلىپىدۇ. تاختا ئېگىزلىكى 15 سانتىمېتىر بولسا مۇۋاپىق بولىدۇ، تۈپ ئاردىلىقنى كۆكتات تۈرىگە قاراپ بېكىتسە بولىدۇ. (02)

پارنىكتا ئۈزۈم ئۆستۈرۈش ئۇسۇلى

تاھىر ئەخمەت

(توقسۇن ناھىيەلىك باغ ئورمان مېھۇبچىلىكىنى تەتقىق قىلىپ ئېچىش مەركىزىدىن 838100)

1. پارنىك يېرىنى تاللاش: ئادەتتە كىسلاتالىق - ئىشقارلىق دەرىجىدە - 7 - 8 بولغان قۇمساڭ ئەت تۇپراق تاللىسا ئەڭ ياخشى بولىدۇ. ئىسسىقلىق ساقلىشى ياخشى بولغان خىش قۇرۇلمىلىق پولات جازا ئەگمىلىك پارنىك ياساپ، پارنىك يۆنىلىشىنى شەرقتىن غەربكە، پارنىك يۈزىنى جەنۇبقا قارىتىش لازىم. پارنىك كەڭلىكى ئادەتتە سەككىز سانتىمېتىر ئەتراپىدا، ئۇزۇنلۇقى 80 سانتىمېتىر ئەتراپىدا قىلىنىدۇ.

2. چۆنەك ئېچىش: پارنىك ئوتتۇرىسىدىن شەرقتىن جەنۇبقا قارىتىپ 80 سانتىمېتىر كەڭلىكتە، 70 سانتىمېتىر چوڭقۇرلۇقتا چۆنەك ئېچىلىدۇ. چۆنەك ئاستىغا 5 - 10 سانتىمېتىر قېلىنلىقتا كۆمۈر توپىسى ياكى لاۋا، شاخ - شۇمبا يېيىتىپ، 20 سانتىمېتىر قېلىنلىقتا قوي قىغى ياكى باشقا ئورگانىك ئوغۇت قويۇپ، توپا بىلەن تىندۈرۈپ ئۆلچەملىك ئېرىق تارتىلىدۇ، ئېرىقنىڭ ئىككى تەرىپىگە ئۆلچەملىك باراڭ ياسىلىدۇ.

3. سورت تاللاش: تەۋەيىمىزدە «چىلگە قىزىل يەر شارى»، «ئامپىرىكا چوڭ دانلىق كىشىشى»، «قىزىل كىشىشى»، «ۋېيدولىيا، ئاۋغۇست» قا - تارلىق سورتلار پارنىكتا ئۆستۈرۈلىدۇ.

4. كۆچەت تىكىش: غولى توم، تىمەن كۆچەتلەر تاللاپ تىكىلىدۇ. ئادەتتە كۈزدە 10 - ئاينىڭ باش ئوتتۇرىلىرى، ئەتىيازدا 2 - ئاينىڭ ئاخىرى تىكىلىدۇ. ھەر مو يەرگە 250 تۈپ كۆچەت تىكىلىدۇ.

5. پەرۋىشى: كۆچەت ئۆلچەملىك تىكىلىپ بولغاندىن كېيىن قاندۇرۇپ سۇغىرىلىدۇ. بىخلانغاندىن كېيىن ئېرىقنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى باراڭغا ئىشلىنىدۇ. ئۆستۈرۈشتە تاق غوللۇق ئۆستۈرۈش ئۇسۇلى ئاساس قىلىنىپ، ئاساسىي غولنى ئۆستۈرۈپ، ياندىن ئۆسۈپ چىققان بارلىق شاخلار بىر تال يوپۇرماق قالدۇرۇپ چاتىلىدۇ. ئاساسىي غول ھەر 80 - 100 سان - تىمېتىر ئۆسكەندە ئۇچى ئۈزۈلۈپ، ئاساسىي غولنىڭ توم، تىمەن ئۆسۈشى ئۈچۈن شارائىت ھازىرلىنىدۇ. پۈتۈن ئۆسۈپ يېتىلىش مەزگىلىدە ئۆسۈش

ئەھۋالىغا قاراپ 2 - 3 قېتىم ئازوتلۇق، فوسفورلۇق ئوغۇتلار بىلەن قو-
شۇمچە ئوغۇتلاش كېرەك. 8، - 9 - ئايغىچە ئاساسىي غول شاخنى باراڭ ئۈچد-
غا يەتكۈزۈش مەقسەت قىلىنىدۇ. بۇ چاغدا سۇغىرىش قېتىم سانىنى ئازل-
تىپ، شاخنىڭ پىشىشىنى تېزلىتىپ قىشتىن بىخەتەر ئۆتۈشىگە كاپالەتلىك
قىلىش كېرەك.

6. ئېچىش مەزگىلى: ئۈزۈم تېلى 11 - ئاينىڭ بېشىدىن 1 - ئاينىڭ
بېشىغىچە 1500 سائەت ئەتراپىدا تىنچلىنىش مەزگىلىنى ئۆتكۈزىدۇ. ئې-
چىش مەزگىلىگە كىرىشتىن بۇرۇن، ئۈزۈمنى قاندۇرۇپ سۇغىرىش كې-
رەك. پۈتكۈل تىنچلىنىش مەزگىلىدە پارنىك ئىچى تېمپېراتۇرىسىنى
 0°C - 5°C تا ساقلاش كېرەك. تىنچلىنىش مەزگىلى ئۈزۈمنىڭ كېلەر
يىللىق بىخلىنىشىغا ۋە مېۋىلىشىگە بىۋاسىتە تەسىر كۆرسىتىدۇ. تىنچ-
لىنىش مەزگىلى ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، يەنى 1 - ئايدىن باشلاپ پارنىك
تېمپېراتۇرىسى يۇقىرى كۆتۈرۈلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىرگە بۇ مەزگىلدە
20% لىك شېخۇيدەن (石灰氮) ئېرىتمىسى بىلەن بىخىلار بىر تەرەپ قى-
لىنغاندا بىخىلارنىڭ توق، تىمەن بىخلىنىشىغا ئاساس سالغىلى بولىدۇ.

7. ئوغۇتلاش: ① ئۈزۈم بىخلىنىشتىن بۇرۇن ھەر تۈپكە 150 گىرام
ئەتراپىدا ئىككى ئاممونىتلىق فوسفات (磷酸二铵) بېرىش لازىم. مېۋە يو-
غىناش مەزگىلىدە ھەر تۈپكە 300 گىرامدىن بىرىكمە ئوغۇت بېرىش ھەم
ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىدا 2 - 3 قېتىم يوپۇرماقتىن قوشۇمچە ئوغۇتلاش
ئارقىلىق، پۈتۈن ئۆسۈپ يېتىلىش مەزگىلىدىكى ئوزۇقلۇققا ئېھتىياجىنى
قاندۇرۇش كېرەك؛ ② ئۈزۈم تىنچلىنىش مەزگىلىگە كىرىشتىن بۇرۇن
ئۈزۈم غولىدىن 30 - 40 سانتىمېتىر يىراقلىقتا، 40 سانتىمېتىر چوڭ-
قۇرلۇقتا، 20 سانتىمېتىر كەڭلىكتە ئورەك كولاپ، 20 - 30 سانتىمې-
تىر قېلىنلىقتا قوي قىغى بېرىش كېرەك.

8. سۇغىرىش: 1 - ئايدا پارنىك تېمپېراتۇرىسى ئۆرلەشكە باشلىغان
ۋاقىتتا، 1 - سۈيى قويۇلىدۇ. 1 - سۈيىنى قويغاندا مۇمكىن بولسا ئىلمان

سۇدا سۇغىرىش، بەك كۆپ سۇغىرىۋەتمەسلىك، قالغان سۇلىرىنى پارنىك ئىچى تېمپېراتۇرىسى، نىسپىي نەملىك ئەھۋالى ۋە ئۆسۈش ئەھۋالىنى ئا. ساس قىلىپ، ھەر 15 - 20 كۈندە بىر قېتىم سۇغىرىش كېرەك.

9. تېمپېراتۇرىنى تەڭشەش: پارنىك ئىچى تېمپېراتۇرىسى ئادەتتە پارنىكقا ياپقان يالتراق، يالتراق ئۈستىدىكى يوتقان ۋە ھاۋا ئالماشتۇرۇش تۆشۈكىنى ئېچىش - يېپىش ئارقىلىق تەڭشىلىدۇ. تېمپېراتۇرىسىنى ئۈزۈمنىڭ تىنچلىنىش مەزگىلىدە 0°C - 5°C تا، بىخلىنىش مەزگىلىدە 10°C - 25°C تا، چېچەكلەش مەزگىلىدە 15°C - 25°C تا، مېۋە يوغىناش مەزگىلىدە 18°C - 30°C تا كونترول قىلىش كېرەك. پۈتۈن ئۆسۈپ يېتىلىش مەزگىلىدە تېمپېراتۇرىسىنى 30°C تىن ئاشۇرماسلىق لازىم. بولۇپمۇ چېچەكلەش مەزگىلىدە تېمپېراتۇرا 30°C تىن يۇقىرى بولسا مېۋىلەش سۈپىتىگە بىۋاسىتە تەسىر كۆرسىتىپ چېچەك، مېۋە تۈگۈلۈشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

10. چاتاش: ئۈزۈم تۈپى بىخ سۈرۈپ شاخ چىقارغاندىن باشلاپ، ئاجىز - لىرىنى ئېلىۋېتىپ، كۈچلۈكلىرىنى قالدۇرۇش پىرىنسىپى بويىچە چاتاش لازىم. تۈپ تۈۋىدىن 60 - 80 سانتىمېتىرغىچە شاخ قالدۇرماسلىق، ئۇنىڭ ئۈستىدىن ئاساسىي غولىدىن ئۆسۈپ چىققان شاخلاردىن ھەر 20 - 30 سانتىمېتىر ئارىلىقتا بىر تالدىن شاخ تاللاپ قالدۇرۇش لازىم. ھەر بىر شاختا بىر ساپاق ئۆلچەملىك مېۋە ساپىقى قالدۇرۇلىدۇ. ئادەتتە ھەر كىۋادرات مېتىر يەردە 8 - 10 ساپاق مېۋە بولسا مۇۋاپىق بولىدۇ، شارائىتى يار بەرسە 13 - 15 ساپاق مېۋە قالدۇرسىمۇ بولىدۇ. ئۈزۈم تېلىدا مېۋە ساپىقى كۆرۈنگەندىن كېيىن (چېچەكلەشتىن يەتتە كۈن بۇرۇن) گېپىرلىك نىڭ 50ppm لىق ئېرىتمىسى بىلەن بىر تەرەپ قىلىش، چېچەكلەپ 10 كۈندىن كېيىن، گېپىرلىك نىڭ 100ppm لىق ئېرىتمىسىگە ساپاقنى چىلاش ئارقىلىق، مېۋىنىڭ يوغان، تەكشى بولۇشىغا كاپالەتلىك قىلغىلى بولىدۇ.

11. يىغىۋېلىش: ئادەتتە 2 - ئاينىڭ ئوتتۇرا ئاخىرلىرى بىخلىنىپ 3 - ئاينىڭ باش ئوتتۇرىلىرىدا چېچەكلەپ، 5 - ئاينىڭ ئاخىرى 6 - ئاينىڭ بېشى پىشىدۇ. (03)

ئورگانىك ئوغۇت ئىشلىتىشنىكى مۇھىم نۇقتىلار

ئەنۋەر نۇرسۇن

(باي ناھىيەلىك دېھقانچىلىق تېخنىكىسىنى كېڭەيتىش پونكىتىدىن 842300)

ئورگانىك ئوغۇت ئۆسۈملۈك ۋە ھايۋانلارنى ئاساسىي كېلىش مەنبەسى قىلغان، تۇپراقنى ئوغۇتلىغاندا زىرائەت ۋە ئۆسۈملۈكنى ئوزۇقلۇق ۋە كار- بون، سۇ بىرىكمىلىرى بىلەن تەمىنلەيدىغان، تۈرى كۆپ، مەنبەسى كەڭ، ئىشلىتىش مىقدارى ۋە دائىرىسى كەڭ، ئوزۇقلۇق تەركىبى مول، ئۈنۈم بېرىش ۋاقتى ئاستا بولغان بىر خىل تەبىئىي ئوغۇت بولۇپ، ئەمەلىي ئىشلەپچىقىرىشتا ئىشلىتىش ئۇسۇلى ۋە ئىشلىتىش ۋاقتىنى توغرا ئىگە- لەپ ئىشلەتكەندىلا، ئورگانىك ئوغۇتنىڭ زىرائەت ۋە ئۆسۈملۈك تەرىپىدىن شۈمۈرۈلۈپ پايدىلىنىشىنى تېزلىتىپ، زىرائەتنىڭ مەھسۇلات ۋە سۈپىتىنى كۆرۈنەرلىك يۇقىرى كۆتەرگىلى بولىدۇ.

1. ئورگانىك ئوغۇتنى ئاساس قىلىپ بېرىش، خىمىيەۋى ئوغۇتنى قو- شۇمچە قىلىپ ئىشلىتىش لازىم. جايلارنىڭ كۆپ يىللىق ئەمەلىيىتىدىن قارىغاندا خىمىيەۋى ئوغۇت ئىشلىتىش مىقدارى كۈنساين ئېشىپ، ئوغۇت قۇرۇلمىسىدا ئورگانىك ئوغۇتنىڭ سالمىقى تەدرىجىي ئازلاپ، نوقۇل ھالدا خىمىيەۋى ئوغۇتنى ئاساس قىلىپ ئىشلىتىش ئەۋج ئېلىپ كەتكەنلىك- تىن، تۇپراقنىڭ ئورگانىك ماددىسى خوراپ، داندارلىق قۇرۇلمىسى ۋە نە- لىك، ئوزۇقلۇق، ھاۋا، ئىسسىقلىق قاتارلىق تۇپراق ئۈنۈمدارلىق ئامىلى- رىنىڭ مۇناسىۋىتى بۇزۇلۇپ، تۇپراق سۈپىتى كۆرۈنەرلىك تۆۋەنلەپ كەت- تى. شۇڭا ئوغۇتلاشتا چوقۇم ئورگانىك ئوغۇتنى ئاساس قىلىش، خىمىيەۋى ئوغۇتنى قوشۇمچە قىلىپ ئىشلىتىشكە دىققەت قىلىش كېرەك.

2. ئورگانىك ئوغۇتنى تولۇق چىرىتىپ ئىشلىتىش لازىم. ئۆي ھايۋانات- لىرىنىڭ ۋە ئۆي قۇشلىرىنىڭ قىغ، گەندىللىرىنى ئېغىل قوتاندىن چى- قارغاندىن كېيىن ئېتىزغا يۆتكەشتىن ئىلگىرى، ئېغىل ئەتراپىغا ياكى ئېتىزغا يېقىن جايغا ئورەك كولاپ دۆۋنلەپ، ئۈستىنى ھۆل توپا بىلەن

2 - 3 سانتىمېتىر قېلىنلىقتا كۆمۈش ياكى قىغ دۆۋىلىرىنىڭ ئۈستىنى يالتىراق بىلەن يۆگەپ، 30 - 40 كۈن ئەتراپىدا چىرىتىپ ئىشلەتكەندە، قىغ تەركىبىدىكى زىرائەت ۋە ئۆسۈملۈك قالدۇقلىرى، ئوت - چۆپ ئۇرۇق - لىرى، كېسەللىك مىكروپى ۋە تۈرلۈك چىرىندىلەر قىغ دۆۋىلىرى چىقار - غان ئىسسىقلىق تەسىرىدە تەدرىجىي بىرىكىپ، چىرىندىلەرگە ئايلىنىپ، سۈپەتلىك ئوغۇتقا ئېرىشكىلى بولىدۇ. شۇڭا ئورگانىك ئوغۇتنى ئېتىزغا يۆت - كەشتىن ئىلگىرى چوقۇم تولۇق چىرىتىپ ئاندىن ئېتىزغا يۆتكەش لازىم.

3. مېۋىلىك دەرەخلەرنى كۈزدە تولۇق چىرىگەن، سۈپەتلىك ئورگانىك ئوغۇت بىلەن ئوغۇتلاش لازىم. ياڭاق، چىلان، ئالما، نەشپۈت، بادام، ئۆ - رۈك، ئۈزۈم قاتارلىق مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ مېۋىسىنى يىغىۋالغاندىن كې - يىن دەرەخ يېشىنىڭ چوڭ - كىچىكلىكىگە ۋە دەرەخ تاجىسىغا ئاساسەن دەرەخ تۈپىدىن 70 - 80 سانتىمېتىر يىراقلىقتا يېرىم ئاي شەكىللىك ئۆرەك ئېچىپ، مۇۋاپىق مىقداردىكى ئورگانىك ئوغۇتنى ئاساسىي ئوغۇت قىلىپ بې - رىپ، ئاندىن كۈزلۈك سۈيىنى سۇغارسا، ئەتىياز پەسلىدە ئۆسۈش بىلەن تەڭ بېرىلگەن ئوغۇت دەرەخ تېنىگە شۈمۈرۈلۈپ، مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ مېۋىلەش - تىكى چوڭ - كىچىك يىل پەرقىنى كۆرۈنەرلىك ئازايتقىلى بولىدۇ.

4. كۈزگى بۇغداي تېرىلىدىغان يەرلەرنى چوقۇم تومۇزدىكى شۈدىگەر قىلىش بىلەن بىرلەشتۈرۈپ ئوغۇتلاش لازىم. 6 - ئاينىڭ ئاخىرى 7 - ئاينىڭ باشلىرى بۇغداينى يىغىۋالغاندىن كېيىن، كۈزگى بۇغداي تېرىشقا قالدۇرۇلغان ئېتىزلارنى ھەر موسغا 2 - 2.5 توننا سۈپەتلىك ئورگانىك ئوغۇت بىلەن ئوغۇتلاپ، ئېڭىزنى شۈدىگەر قىلغاندا كۈزلۈگى بۇغداي تېرىد - غىچە بولغان 35 - 40 كۈن ۋاقىت ئىچىدە بېرىلگەن ئوغۇتلار تۇپراق ئاس - تىدا تەدرىجىي چىرىندىلىشىپ، بۇغداي تەرىپىدىن تېز پايدىلىنىدىغان ھا - لەتكە كېلىدۇ. نەتىجىدە بۇغداينىڭ ئوغۇتتىن پايدىلىنىش ئۈنۈمى يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ، مەھسۇلات ئاشۇرۇشقا ئاساس تۇرغۇزغىلى بولىدۇ. بۇ ئۆسۈل بۇغداي ئېڭىزغا تەكرار تېرىلمايدىغان رايونلارغا تولمۇ ماس كېلىدۇ. (05)

ئۈزۈم تېلىنى ئوغۇتلاش ئۇسۇلى

رابىيەم ئىسمائىل

(قۇمۇل شەھىرى راھەتباغ يېزىلىق ئورمان باشقۇرۇش پونكىتىدىن 839000)

1. ئورگانىك ئوغۇت بىلەن ئوغۇتلاش: شىنجاڭدا ئۈزۈم تاللىرى ئاساسەن كۈزدە مەھەللىۋى ئوغۇتلار بىلەن ئوغۇتلىنىدۇ. لېكىن، ھەر خىل مۇنبەت تۇپراقلىق يەرلەرگە تىكىلگەن ئۈزۈم تېلى چېچەكلەپ بولغاندىن كېيىن تولۇق چىرىگەن ئات، كالا ۋە قويلارنىڭ قىغىلىرى بىلەن قوشۇمچە ئوغۇتلىنىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا ئېچىتىلغان ئوغۇت بىلەن ئوغۇتلىنىدۇ، بۇ خىل ئېچىتىلغان ئوغۇتنىڭ تەركىبىدە 0.4% ئازوت، 0.25% فوسفور، 0.6% كالىي بولىدۇ، بۇ ئوغۇتلار قوشۇمچە ئوغۇت ئورنىدا بېرىلىدۇ.

2. چىرىندى تۇپراق بىلەن ئوغۇتلاش: بۇ خىل چىرىندى تۇپراق شىنجاڭنىڭ ھەممە يېرىدىن تېپىلىدۇ، تۈرىمۇ كۆپ، يۇلغۇن چىمەن توپىسى، توغراق چىمەن توپىسى، چىغ توپىسى قاتارلىقلاردا ئۆسۈملۈكلەرنىڭ يوپۇرماق، يىلتىزلىرى توپىغا ئارىلىشىپ، بىرنەچچە قەۋەت چىرىندى تۇپراقنى ھاسىل قىلىدۇ. ئۇنىڭ تەركىبىدە ئورگانىك ماددا مىقدارى كۆپ بولىدۇ، ئۇندىن باشقا كونا تام توپىسى، ئۆگزە توپىسى ۋە ھەر خىل ئوت - چۆپلەرنىڭ كۆلى قاتارلىقلارنىمۇ ئوغۇت قىلىشقا بولىدۇ.

3. يېشىل ئوغۇت بىلەن ئوغۇتلاش: يېشىل ئوغۇت تۇپراقنىڭ ئورۇنلۇق ماددىسىنى كۆپەيتىدۇ، تەجرىبىلەرگە قارىغاندا، يەرگە قاشقا بېدە تېرىپ ئاغدۇرغاندا، ھەر مو يەردىكى تۇپراق تەركىبىدە 10.8 كىلوگرام ئازوت، 11 كىلوگرام فوسفور، 7.5 كىلوگرام كالىي ھاسىل بولىدىكەن. يېشىل ئوغۇت تۇپراقتىكى ئورگانىك ماددىلارنى كۆپەيتىش، تۇپراقنىڭ خۇسۇسىيىتىنى ياخشىلاش، شورلىشىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش رولىنى ئويىنىدايدۇ، شۇڭا يېشىل ئوغۇت قىلىنىدىغان ئۆسۈملۈكلەردىن ھەر خىل بىدە، كۆك پۇرچاق، لويلا قاتارلىقلارنى تېرىپ پايدىلانسا بولىدۇ.

4. خىمىيەلىك ئوغۇتلار بىلەن ئوغۇتلاش: خىمىيەلىك ئوغۇتلارنىڭ تۈرى كۆپ بولۇپ، ئوريا (尿素)، كالتسىي سۇپېر فوسفات (过磷酸钙)، ئارىلاشما فوسفورلۇق ئوغۇت بىلەن كالىي سۇلفات، فوسفور - ئازوتلۇق بىرىكمە ئوغۇت، ئازوت - فوسفور - كالىيلىق بىرىكمە ئوغۇت كۆپ ئىشلىتىلىدۇ. خىمىيەلىك ئوغۇت كۆپىنچە قوشۇمچە ئوغۇت ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ، لېكىن ئۇنى ئورگانىك ئوغۇتقا ئارىلاشتۇرۇپ ئاساسىي ئوغۇت قىلىشقىمۇ بولىدۇ.

ئۈزۈم تاللىرى ئاساسىي ئوغۇت بىلەن 1 - 2 يىلدا بىر قېتىم ئوغۇتلاندۇ، ھەر قېتىم ھەر بىر تۈپكە 20 - 30 كىلوگرام ئورگانىك ئوغۇت كۈزدە ئۈزۈم تېلىدىن 40 - 50 سانتىمېتىر يىراقلىقتا، 40 - 50 سانتىمېتىر چوڭقۇرلۇقتا ئورەك كولاپ بېرىلىدۇ، ئۈزۈم تېلىنى ئەتىيازدا ئوغۇتلىغاندا چوقۇم بىخلىنىشتىن بۇرۇن ئوغۇتلاش كېرەك. فوسفور كەم - چىل بولغان باغلاردا ھەر تۈپ ئۈزۈم تېلى 1 - 3 كىلوگرام كالتسىي سۇپېر فوسفات بىلەن قوشۇمچە ئوغۇتلىنىدۇ.

قوشۇمچە ئوغۇتلاشتا ئاساسەن خىمىيەلىك ئوغۇت، يېشىل ئوغۇت، مىكرو مىقدارلىق ئوغۇت بىلەن ئوغۇتلاش ئاساس قىلىنىدۇ، يەنى ئۈزۈم چېچەكلەشتىن بۇرۇن ۋە چېچەكلىگەندىن كېيىنكى 10 - 15 كۈن ئىچىدە ئازوتلۇق - فوسفورلۇق بىرىكمە ئوغۇت بىلەن قوشۇمچە ئوغۇتلىنىدۇ، ئادەتتە ھەر تۈپ ئۈزۈم تېلى 100 - 200 گىرام خىمىيەلىك بىرىكمە ئوغۇت بىلەن ئوغۇتلىنىدۇ، مېۋىسى رەڭلىنىشتىن بۇرۇن 100 - 150 گىرام فوسفورلۇق - كالىيلىق بىرىكمە ئوغۇت تۈپتىن 30 - 40 سانتىمېتىر يىراقلىقتا، 10 - 20 سانتىمېتىر چوڭقۇرلۇقتا چۆنەك ئېچىپ بېرىلىدۇ. ئوغۇتلاپ بولغاندىن كېيىن دەرھال سۇغىرىلىدۇ، ئۇنىڭدىن باشقا خىمىيەلىك ئوغۇت ۋە مىكرو مىقدارلىق ئوغۇت بىلەن يوپۇرماقتىن قوشۇمچە ئوغۇتلىسىمۇ ئۈنۈمى ئالاھىدە ياخشى بولىدۇ. (05)

تۆۋەن مەھسۇلاتلىق نەشپۈتلۈك باغلارنىڭ بىرۋىشى

راخمان توختى

(كورلا شەھىرى توۋۇرچى يېزىلىق دېھقانچىلىق تېخنىكا پونكىتىدىن 841000)

1. باغ ئىچىدىكى دەرەخلەرنىڭ قۇرۇلمىسىنى ۋە زىچلىقىنى مۇۋاپىق تەڭشەش كېرەك. قۇرۇپ قالغان، كېسەللىك، ھاشاراتلار زىيىنىغا ئۇچرىغان تۈپلەرنىڭ پەرۋىشىنى كۈچەيتىش بىلەن بىرگە، كۈزدە بىر قېتىم ئورگا- نىك ئوغۇت بىلەن يېتەرلىك ئوغۇتلاپ، باغ يېرىنى چوڭقۇر ئاغدۇرۇپ، دە- رەخ ئاستىدىكى ئوت - چۆپلەرنى يوقىتىپ، تۇپراقنىڭ ھاۋا ئۆتكۈزۈشچان- لىقىنى ياخشىلاپ، ئوزۇقلۇق بىلەن تەمىنلەش ئىقتىدارىنى كۈچەيتىپ، قىش پەسلىدىكى تۆۋەن تېمپېراتۇرىدا ئۇششۇپ قېلىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش كې- رەك. ئەگەر باغدىكى دەرەخلەر رەتسىز تىكىلگەن بولۇپ، باغ يېرىنى تىراكتور بىلەن ئاغدۇرۇشقا مۇمكىن بولمىسا، ئادەم كۈچى بىلەن دەرەخ تۈۋىنى يۇمشى- تىپ، ئورگانىك ئوغۇت بىلەن مۇۋاپىق ئوغۇتلاپ، ۋاقتىدا قاندۇرۇپ سۇغى- رىش كېرەك.

2. تۆۋەن مەھسۇلاتلىق نەشپۈت دەرىخىنى مۇۋاپىق پەرۋىش قىلمىسا، كېسەللىك، ھاشارات زىيىنى ئېغىرلاپ، مەھسۇلاتى ۋە سۈپىتى تېخىمۇ تۆ- ۋەنلەيدۇ. شۇڭا ئوتتۇرا ياش ۋە ياش دەرەخلەرنى نۇقتىلىق پەرۋىش قىلىش كېرەك. ئوغۇتلاشتا ئورەكنىڭ چوڭقۇرلۇقىنى بېرىلىدىغان ئوغۇتنىڭ ئاز - كۆپلۈكىگە، دەرەخنىڭ چوڭ - كىچىكلىكىگە ۋە تۇپراق ئەھۋالىغا قاراپ بەلگىلەش كېرەك، نەشپۈت دەرىخىنى ئەڭ ياخشىسى كۈزدە ئاساسىي ئوغۇت بىلەن ئوغۇتلاش كېرەك.

3. نەشپۈت دەرىخىنى كۈزدە شەكىلگە كىرگۈزۈپ چاتاش ئارقىلىق، يو- رۇقلۇق، ھاۋا، ئوزۇقلۇق شارائىتىنى ياخشىلاش كېرەك. يازدا يازلىق چا- تاشنىمۇ ۋاقتىدا چىڭ تۇتۇپ، ئۆسۈپ يېتىلىش قانۇنىيىتىگە ئاساسەن دە- رەخنىڭ ئۆسۈشى بىلەن مېۋىلەش ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋىتىنى تەڭشەپ، مېۋىلەش ئىقتىدارىنى كۈچەيتىش كېرەك. نەشپۈت دەرىخىنى شەكىلگە

كەلتۈرۈپ چاتاش مول ھوسۇل ئېلىشنىڭ ئاساسلىق ئامىلى بولسىمۇ، لېكىن ياخشى دەرەخ شەكلىنى تاللاپ، مۇۋاپىق چاتاش دەرەخنىڭ نورمال ئۆسۈپ يېتىلىپ، مۇقىم ھوسۇل بېرىشىدە مۇھىم رول ئوينىيدۇ. قىشلىق چاتاش نەشپۈت يوپۇرماقلىرى تۆكۈلگەندىن كېيىن، يەنى 11 - ئايدىن باشلاپ كېلەر يىلى 2 - ئايغىچە ئېلىپ بېرىلىدۇ. يازلىق چاتاش 6 - ئاي - ئاينىڭ باشلىرىدىن باشلاپ 7 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىغىچە ئېلىپ بېرىلىدۇ، چاتغاندا دەرەخنىڭ ھەرقايسى قىسىملىرىدا مېۋە شاخلىرىنى ۋە ئوزۇقلۇق شاخلىرىنى مۇۋاپىق نىسبەتتە يېتىلدۈرۈپ، مول ھوسۇللۇق دەرەخ شەكلىنى شەكىللەندۈرۈش كېرەك.

4. تۆۋەن مەھسۇلاتلىق نەشپۈت دەرەخىدىكى كېسەللىك، زىيانداش ھاشاراتلارنىڭ ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىشنى كۈچەيتىش لازىم. (1) زىيانداش ھاشارات: ① باھار ماڭدامچى قۇرتىنىڭ ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىشتا، ئەتىيازدا دەرەخ غولىغا يالتىراق بەلباغ باغلاش ئارقىلىق، كۆپىيىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش كېرەك. بۇ خىل ھاشاراتنىڭ يېتىلگەن ھاشارنى نەشپۈت چېچەكلىگەندىن كېيىن زىيان سالىدۇ. ئەگەر زىيىنى ئېغىر بولسا %25 لىك دىساس (敌杀死) نى 3000 ھەسسە سۇيۇلدۇرۇپ تەكشى چېچىش كېرەك؛ ② قاسراقلىق قۇرتىنىڭ ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىشتا، ئەتىيازدا نەشپۈت چېچەكلەشتىن ئىلگىرى بائومى بەش گىرادۇسلۇق ھاك - گۈڭ - گۈرت بىرىكمىسىنى تەكشى چېچىش كېرەك؛ ئېغىر پەيدا بولۇپ يېتىلگەن ھاشارنى قاسراق ئىچىگە كىرىۋالغىچە يەنى 5 - ئاينىڭ باشلىرى %40 لىك سۇپراتسىد (速扑杀) دورەسىنى 800 - 1000 ھەسسە سۇيۇلدۇرۇپ تەكشى چېچىش كېرەك؛ ③ مېغىز قۇرتى يىلدا ئۈچ ئەۋلاد قالدۇرىدۇ. بىرىنچى ئەۋلادى 5 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرى، ئىككىنچى ئەۋلادى 7 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرى، ئۈچىنچى ئەۋلادى 9 - ئاينىڭ باشلىرىدا تۇخۇم تۇغىدۇ. ھەر بىر چىشى ھاشارنى 40 - 140 دانىغىچە تۇخۇم تۇغىدۇ. ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىشتا كۈزدە 8 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرى دەرەخ غولىغا تاغار پارچىسى

باغلاپ، قىشتا ئېلىپ، ئۇنىڭغا يىغىلغان ھاشاراتلارنى مەركەزلەشتۈرۈپ يوقىتىش، كونا قېرى قوۋزاقلارنى قىرىش، دەرەخ غولىغا ھاك سۈرۈش، يازدا دورا چېچىپ يوقىتىشقا ئەھمىيەت بېرىش كېرەك؛ ④ قىزىل ئۆمۈ - چۈك دەرەخنىڭ كونا، قېرى قوۋزاقلىرى ئارىسىدا، باغدىكى ئوت - چۆپ، غازاڭ، نەشپۈت قالدۇقلىرى، يەر ئاستى قاتارلىق ئورۇنلاردا قىشلايدۇ. ئالدىدىكى ئېلىش - يوقىتىشتا، باغ ئىچىنى ياخشى تازىلاپ، چوڭقۇر ئاغدۇرۇپ توك يانقۇزۇش، دەرەخ غولىغا تاغار پارچىسى باغلاپ مەركەزلەشتۈرۈپ يوقىتىش كېرەك. نەشپۈت چېچەكلەشتىن ئىلگىرى يەنى 3 - ئاينىڭ ئاخىرلىرى بائومى بەش گىرادۇسلۇق ھاك - گۈڭگۈرت بىرىكمىسىنى تەكشى چېچىش ھەمدە نىسورون (尼素郎) قاتارلىق مەخسۇس قىزىل ئۆمۈچۈك ئۆلتۈرىدىغان دورىلارنى تاللاپ چېچىش كېرەك؛ ⑤ نەشپۈت پىتىنىڭ ئالدىنى ئېلىپ - يوقىتىشتا دېھقانچىلىق دورىسىنى ۋاقتىدا چېچىشقا دىققەت قىلىش كېرەك.

(2) كېسەللىك: ① قوۋزاق چىرىش كېسەللىكى دەرەخنىڭ يىلتىز، غول ۋە شاخلىرىدا 3 - ئايدىن 10 - ئايغىچە پەيدا بولىدۇ. ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىشتا 843 ئەسلىگە كەلتۈرۈش دورىسىنى ئۆز پىتى، 9281 دورىسىدىكى ئۈچ ھەسسە سۇيۇلدۇرۇپ كېسەللەنگەن جاينى تازىلاپ، چوتكا بىلەن سۈرۈش كېرەك؛ ② نەشپۈت دەرەخنىڭ يوپۇرماق سارغىيىش ۋە يوپۇرماق كىچىكلەش كېسەللىكى ئاساسەن نەشپۈت دەرەخنىڭ ئاجىزلىشىشى ۋە تۇپراقتىكى ئورگانىك ئوغۇتنىڭ يېتەرسىزلىكى، تۆمۈر، فوسفور، ئازوتلارنىڭ يېتىشمەسلىكى، كېسەللىك، زىيانداش ھاشاراتلارنىڭ زىيان سېلىشى تۈپەيلىدىن پەيدا بولىدۇ. ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىشتا باغنى ئورگانىك ئوغۇتلار بىلەن كۆپرەك ئوغۇتلاش، 3 - ئايدىن 5 - ئايغىچە بولغان ئارىلىقتا 0.3% لىك تۆمۈر (II) سولفات ئېرىتمىسىنى چېچىش ياكى ئۇنى ئۆز پىتى نەشپۈت غولىغا ئۆكۈل قىلىش ۋە يىلتىزغا مۇۋاپىق قويۇش كېرەك. (03)

ئالما دەرىخىنى قىسلىق چاتاش ۋە دەرەخ شەكلىنى ئۆزگەرتىشنىڭ يېڭى تېخنىكىسى

ئەھمەتجان ئەلى

(كەلپىن ناھىيەلىك ئورمانچىلىق باش پونكىتىدىن 843600)

1. چاتاپ شەكلىگە كىرگۈزۈش: (1) بەش يىللىقتىن تۆۋەن مېۋىگە كىرمىگەن ئالما دەرىخىنى چاتاش: سىلىندىر سىمان دەرەخ شەكلىگە كىرگۈزۈپ چاتاشتا دەرەخ ئېگىزلىكىنى 3.5 مېتىر قىلىپ، 7 - 9 تال ئاساسىي شاخ يېتىلدۈرۈش كېرەك. ئاساسىي شاخ بۇلۇڭى 90°C ئەتراپىدا قىلىنىپ، يان شاخ قالدۇرۇلمايدۇ. ئىككى قوشنا ئاساسىي شاخ ئارىلىقى 20 - 30 سانتىمېتىر، ئوخشاش يۆنىلىشتىكى ئىككى ئاساسىي شاخنىڭ ئارىلىقى 60 سانتىمېتىر ئەتراپىدا قىلىنىپ، ئاساسىي شاخنى بۇرمىسىدە مان جايلاشتۇرۇپ، ئۆز ئارا ئۈستىمۇ ئۈست چۈشمەيدىغان قىلسا بولىدۇ.

مۇناسىمان دەرەخ شەكلىگە كىرگۈزۈپ چاتاش: دەرەخ ئېگىزلىكى تۆت مېتىر، غول ئېگىزلىكى 0.9 - 1 مېتىر قىلىنىپ، 30 - 35 تال ئاساسىي شاخ يېتىلدۈرىدۇ. ئاساسىي شاخنىڭ بۇلۇڭى 90°C - 110°C گىرادۇس ئەتراپىدا، ئاستى شاخلارنىڭ ئۇزۇنلۇقى 80 - 120 سانتىمېتىر ئەتراپىدا، ئۈستى قىسمىدىكى شاخلارنىڭ ئۇزۇنلۇقى 40 - 60 سانتىمېتىر، ئاساسىي شاخلارنىڭ ئارىلىقى 5 - 10 سانتىمېتىر قىلىنىپ، بۇرمىسىمان جايلاشتۇرۇلىدۇ. شاخ بىلەن غولنىڭ نىسبىتى 4:1 بولىدۇ، مۇناسىمان دەرەخ شەكلىنىڭ تېخنىكا تەلىپى يۇقىرى بولۇپ، شارائىتقا قاراپ قوللىنىش كېرەك؛ (2) 10 يىللىقتىن يۇقىرى مېۋىلىگەن ئالما دەرىخىنى چاتاش: ئەسلىدىكى دەرەخ شەكلىنى ساقلاش ئاساسىدا، مۇۋاپىق دەرەخ قۇرۇلمىسىغا ئۆزگەرتىش لازىم. ئاۋۋال ئاساسىي شاخلارنىڭ بۇلۇڭى 80°C - 90°C قا تەڭشىلىپ، ئاساسىي ۋە يان شاخلار ئېچىلىدۇ. ئىككىنچى قەدەمدە يىغىندى چاقلاش ئارقىلىق ئاساسىي شاخلار قىسقارتىپ، ئاساسىي شاخلارنىڭ ئۈچ قىسمى 3 - 4 يىللىق شاخ ئورنىدىكى يان شاخقا ئالماشتۇرۇپ، تۈپ ئارىسىدا بىر مېتىر بوشلۇق قالدۇرىلىدۇ. ئۈچىنچى باسقۇچتا ئاساسىي شاخلار ئۈستىدىكى يان شاخلارغا قىسقارتىپ كېسىلىدۇ. تۆتىنچى باسقۇچتا غول ئېگىزلىكى 3.5 مېتىر ئەتراپىدا كونترول قىلىنىپ، مەركىزىي غولدىكى زىچ ئۆسكەن ئاساسىي شاخلارنى مۇۋاپىق شالاڭلىتىپ كېسىپ،

7 - 9 تال ئاساسىي شاخ قالدۇرۇلىدۇ؛ (3) بەش يىللىقتىن يۇقىرى ئون يىللىقتىن تۆۋەن ئالما دەرىخىنى چاتاش: تۈپ، قۇر ئارىلىقى 4 - 5 مېتىر ئەتراپىدىكى تۈپلەرنى قاتتىق ئۆلچەم بويىچە سىلىندىر سىمان دەرەخ شەكلىگە كىرگۈزۈشنى ئاساس قىلىپ چاتاش لازىم. بۇنىڭ ئۈچۈن دەرەخ تا-جىسىنى كونترول قىلىپ، غولىنى كۈچلەندۈرۈپ، ئاساسىي شاخ ۋە غولدىكى توم شاخلارنى مۇۋاپىق كېسىۋېتىش ياكى كىچىك شاخلارنى قىسقارتىپ كېسىش كېرەك. قۇر، تۈپ ئارىلىقى 3 - 4 مېتىر بولسا، بىردەك سىلىندىر سىمان دەرەخ شەكلى بويىچە چاتاش، مەركىزىي غول ئۈستىدە شاخلار كۆپ بولسا، ئەسلىدە بار بولغان توم ئاساسىي شاخلارنى تۈۋىدىن كېسىۋېتىپ، ئورنى بىرقەدەر مۇۋاپىق بولغان شاخ ياكى چوڭ مېۋە شاخ گۈرۈپپىسىنى ئۇلارنىڭ ئورنىغا دەسسىتىش كېرەك. مۇۋاپىق شاخ بولمىسا، ئەسلىدىكى توم ئاساسىي شاخلار چاتىلىپ، ئەسلىدىكى ئاساسىي شاخلاردىكى مەركىزىي غولنىڭ 1 - 1.5 مېتىر ئورنىدىكى ئوتتۇرا، كىچىك مېۋە شاخلار گۈرۈپپىسى يىغىنچاقلىنىدۇ.

2. دەرەخ شەكلىنى ئۆزگەرتىش: (1) ئارىلاپ كېسىش: زىچ ئۆسۈپ، بۈك يېپىپ كەتكەن بولسا، بىر قېتىمدىلا ئارىلاپ كېسىپ قۇر، تۈپ ئارىلىقىنى مۇۋاپىق تەڭشەش كېرەك. تۈپتىكى قۇرغاق، ئاجىز يەرلەردىكى 2×3 مېتىر ياكى 2×4 مېتىر زىچلىقتىكى دەرەخنى نىسبەتەن ئارىلاپ كېسىپ، قۇر، تۈپ ئارىلىقىنى 3×4 مېتىر ياكى 4×4 مېتىرغا ئۆزگەرتىش لازىم. قىسقا شاخلىق ياكى پاكار ئۇلاق ئاستىلىق باغلارنىڭ زىچلىقى 2×4 مېتىر بولسىمۇ، ئارىلاپ كېسىپ 3×4 مېتىرغا ئۆزگەرتىش لازىم؛ (2) غولنى ئېگىزلىتىش: ياش ياكى ئەمدى مېۋىلەش باسقۇچىغا كىرگەن ئالما دەرىخىنى بىر قېتىمدىلا غولنى 90 - 100 سانتىمېتىرغىچە ئېگىزلىتىش كېرەك. كۆپ مېۋىلەش مەزگىلىگە كىرگەن كىچىك ھەمدە قۇرۇل-مىلىق دەرەخ شەكلى كىرگۈزۈلگەن بولسا، ئاساسىي قىسمىدىكى 3 - 4 تال ئاساسىي شاخنى يىللارغا بولۇپ چىقىرىۋېتىش كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن غول ئېگىزلىكى 80 سانتىمېتىردىن ئېگىز بولسا، 2 - 3 يىلدا تاماملاپ، بىرىنچى ئاساسىي شاخنى غەربىي جەنۇب يۆنىلىشىدە قويسا بىرقەدەر مۇۋاپىق بولىدۇ، سىلىندىر سىمان دەرەخ شەكلى بولسا بىر قېتىمدىلا

مېۋىلىك باغ مۇھاپىزەت ئورمىنى بەرپا قىلىشنى مۇھىم نۇقتىلار

رەبھانگۈل ھۈسۈيۈن

(يۇپۇرغا ناھىيە ئاچچىق يېزىلىق ئورمانچىلىق بونكىتىدىن 844000)

ئادەتتە مېۋىلىك باغ ئەتراپىغا ئورمان بەرپا قىلىپ ياكى قورشاش تام سوقۇپ، مېۋىلىك باغ مۇھاپىزەت قىلىنىدۇ. مۇھاپىزەت ئورمىنى مېۋىلىك باغنىڭ كىلىمات شارائىتىنى ياخشىلاپ، كىچىك ئېكولوگىيەلىك شارائىتى تەڭشەپ، بوران - شامال، ئۇششۇك قاتارلىق تەبىئىي ئاپەتلەرنىڭ زىيىنى يېنىكلىتىش، شورنى باستۇرۇش، نەملىك ساقلاش، تېمپېراتۇرنى مۇقىملاشتۇرۇش قاتارلىق روللارنى ئوينايدۇ. لېكىن مېۋىلىك باغ ئەتراپىغا تىكىلگەن دەل - دەرەخلەر قالايمىقان، پىلانسىز تىكىلىپ قالسا، مۇھاپىزەت قىلىش ئۈنۈمىگە تەسىر يېتىدۇ. شۇڭا مۇنۇلارنى ياخشى ئىشلەش كېرەك.

1. مۇھاپىزەت ئورمىنىڭ دەرەخ تۈرىنى ياخشى تاللاش كېرەك. ئادەتتە مېۋىلىك باغ مۇھاپىزەت ئورمىنىغا تېرەك، قارايغاچ، جىگدە، ئۈجمە، چىلان ۋە بەزى مېۋىلىك دەرەخلەر تىكىلىدۇ. مېۋىلىك باغ مۇھاپىزەت ئورمىنىڭ ئۇزاق مۇددەتلىك ئۈنۈمىنى ئويلاشقاندا، بىرقەدەر ئېگىز، تىك ئۆسىدىغان، ماسلىشىشچانلىقى كۈچلۈك، ناقۇلاي شارائىتلارغا چىداملىق، ئۆمرى ئۇزۇن، ئىقتىسادىي ئورمان دەرەخلىرىنى تىكىش كېرەك.

2. باغ بىنا قىلىشتىن 2 - 3 يىل بۇرۇن باغ ئەتراپىغا مۇھاپىزەت ئورمىنى بەرپا قىلىپ، مۇھاپىزەت ئورمىنى بالدۇر يېتىلدۈرۈپ، مېۋىلىك دەرەخلەرنى مۇھاپىزەت قىلىش ئۈنۈمىنى يۇقىرىلىتىش كېرەك.

3. مېۋىلىك باغ مۇھاپىزەت ئورمىنى بىنا قىلغاندىن كېيىن، ئو-

تاماملاش كېرەك؛ (3) ئوتتۇرىسىنى ئېچىۋېتىش: ئۆستۈرۈش زىچلىقىغا، دەرەخنىڭ ئۆسۈشچانلىقىغا، يەر شارائىتىغا قاراپ، ئوتتۇرىسىنى ئېچىۋېتىش تەدبىرى قوللىنىلىدۇ. بۇنىڭدىكى ئاساسىي پىرىنسىپ دەرەخ ئېگىزلىكى تۈپ ئارىلىقىدىن چوڭ، قۇر ئارىلىقىدىن كىچىك، دەرەخ تاجىسى تۈپ ئارىلىقىدىن كىچىك بولۇپ، ئېگىزلىكى ئۈچ مېتىر ئەتراپىدا بولىدۇ. ئۆسۈشى كۈچلۈك بولسا ئىككى باسقۇچقا بۆلۈپ چاتاش ھەمدە ھەر قېتىمدا كەسكەن ئورۇندا كىچىك بىر شاخنى قالدۇرۇش لازىم. (03)

غۇتلاش، سۇغىرىش، تۇپرىقنى چاغلاپ يۇمشىتىش، ئوت - چۆپلەرنى ئو-
تاش، ھارام شاخلىرىنى پۇتاش قاتارلىق پەرۋىشىنى كۈچەيتىپ، مۇھاپىزەت
قىلىش ئۈنۈمىنى يۇقىرىلىتىش كېرەك. ئادەتتە نۇرغۇن كىشىلەر باغ
ئەتراپىغا تىكىلگەن مېۋىلىمەيدىغان دەرەخلەرنىڭ پەرۋىشىگە ئانچە ئېتىبار
بەرمەيدۇ. ئەگەر مۇھاپىزەت ئورمىنىنىڭ ئۆسۈشى باغ ئىچىدىكى دەرەخلەر -
نىڭكىدىن ئاستا ھەم ئاجىز بولۇپ قالسا، مۇھاپىزەت قىلىش ئۈنۈمى تۆۋەن
بولۇپ قېلىپ، مېۋىلىك باغ كىرىمىگە تەسىر يېتىدۇ. شۇڭا باغ ئەتراپىدىن -
كى دەرەخلەرنى چوڭ - كىچىكلىكى، ئۆسۈپ يېتىلىش ئەھۋالى، تۇپراق
ئۈنۈمدارلىقى قاتارلىقلارغا ئاساسەن مۇۋاپىق پەرۋىش قىلىپ، مۇھاپىزەت
ئۈنۈمىنى يۇقىرىلىتىش كېرەك.

4. مۇھاپىزەت ئورمىنىدىكى كېسەللىك، زىيانداش ھاشارلار مېۋىلىك
باغدىكى كېسەللىك، ھاشارلار زىيىنىنى ئېغىرلاشتۇرۇۋېتىشتىن ساقلىد -
نىش ئۈچۈن، مۇھاپىزەت ئورمىنى بىلەن مېۋىلىك دەرەخكە كېسەللىك،
ھاشارلار ئورتاق زىيان سالدىغان دەرەخلەرنى تىكەمەسلىك كېرەك. بۇنىڭ
ئۈچۈن، باغ ئىچىدىكى دەرەخ تۈرى بىلەن مۇھاپىزەت ئورمىنىنىڭ دەرەخ
تۈرىنى كۆڭۈل قويۇپ تاللاش كېرەك. (1) ياڭاقنى مۇھاپىزەت ئورمىنى
قىلماسلىق كېرەك. چۈنكى يامغۇر ياكى سۇغىرىش سۈيى ئارقىلىق تۇپراق -
قا سىڭىپ كىرىپ، مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ، بولۇپمۇ ئالما دەرەخىنىڭ نور -
مال ئۆسۈپ يېتىلىشىگە تەسىر يەتكۈزىدۇ؛ (2) ئاق ئاكاتسىيە، قارايغاچلار
بىلەن ئالما، نەشپۈت، ئۆرۈك ۋە ئالۇچا قاتارلىق دەرەخلەرنى ئارىلاش تىك -
مەسلىك ياكى مۇھاپىزەت ئورمىنىغا يېقىن يولاتماسلىق كېرەك. چۈنكى
ئاق ئاكاتسىيە ۋە قارايغاچتىكى كېسەللىك ۋە زىيانداش ھاشارلار مېۋىدىن -
لىك دەرەخلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىنى تېخىمۇ ئاجىزلاشتۇرۇۋېتىدۇ؛ (3)
يەردىن پايدىلىنىشنى نەزەردە تۇتۇپ، مۇھاپىزەت ئورمىنىغا مېۋىلىك دە -
رەخلەرنى كىرىشتۈرۈپ تىكەمەسلىك كېرەك، بولمىسا مۇھاپىزەت ئورمىدىن -
دىكى مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ چاڭلىرى باغ ئىچىدىكى مېۋىلىك دەرەخلەر
بىلەن چاڭلىشىپ، مېۋە مەھسۇلاتى ۋە سۈپىتىگە تەسىر يەتكۈزىدۇ. (03)

دېھقانلارنى قۇرغاقچىلىق ۋە ئىسسىقلىق چىقىرىش

پاتىمەم ئەرشىدىن

(غۇلجا ناھىيە ئۇيغۇر ئۇچتۇن يېزىلىق ئورمانچىلىق پونكىتىدىن 835100)

ئىقتىسادىي ئورماننى زور كۈچ بىلەن تەرەققىي قىلدۇرۇشنى تەكىت- لەۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە، باغۋەنلەرنىڭ ئەڭ ئەنسىرەيدىغىنى مېۋىلىك دە- رەخلەرنىڭ ئەتىيازدا ئۇششۇك ئاپىتىگە ئۇچرىشى ھېسابلىنىدۇ. ئۇش- شۇك ئاپىتى مېۋە مەھسۇلاتى ۋە سۈپىتىگە تەسىر كۆرسىتىدۇ، ئېغىر بول- غاندا ئۆسۈملۈك تۈپىنىڭ نابۇت بولۇشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. مېۋىلىك دەرەخلەردە ئۇششۇكنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان ئامىللار ئىنتايىن مۇرەك- كەپ بولۇپ، ئىچكى ئامىل بويىچە ئېيتقاندا، دەرەخ تۈرى، سورتى، دەرەخ يېشى، ئۆسۈش ھالىتى ۋە شۇ يىلقى شاخنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش ئەھۋالى قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى ئۇششۇك يۈز بېرىش دەرىجىسى بىلەن زىچ مۇنا- سىۋەتلىك بولىدۇ. سىرتقى ئامىل بويىچە ئېيتقاندا، مەسىلەن: جۇغراپىيە- لىك ئورنى، تۇپراق تۈرى ۋە تۇپراق ئۈنۈمدارلىقى، ئۆستۈرۈپ پەرۋىش قى- لىش شەرتلىرى ۋە شۇ يىلقى مېتېرولوگىيەلىك ئامىللارنىڭ ھەممىسى چوڭ تەسىر كۆرسىتىدۇ.

1. باغ ئورنى ۋە مېۋىلىك دەرەخ تۈرى ۋە سورتىنى تاللاش: كى- چىك، كىلىماتى ياخشى رايونلارنى تاللاپ، باغ پەرۋىشى قىلىش، ئويما، چوڭقۇر جىلغا ياكى شامال ئېغىزغا باغ بەرپا قىلماسلىق، سوغۇققا قارشى تۇرۇش قابىلىيىتى كۈچلۈك ياكى كۆمۈپ سوغۇقتىن مۇداپىئەلىنىش ئا- سان تۈپلەرنى ۋە سورتلارنى تاللاش لازىم.

2. پەرۋىشىنى كۈچەيتىش: مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ سوغۇققا چىدام- چانلىقىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن، ئوغۇت ۋە سۇ سۇغىرىش جەھەتتىكى پەر- ۋىشتە «دەسلەپدە ئىلگىرى سۈرۈش، كېيىنكى مەزگىلدە كونترول قى- لىش» تىن ئىبارەت پەرۋىش قىلىش ئۇسۇلىنى قوللىنىش يەنى مېۋىلىك دەرەخنىڭ دەسلەپكى ئۆسۈش مەزگىلىدە ئوغۇتلاش ۋە سۇغىرىش قاتارلىق پەرۋىشىنى كۈچەيتىش، كېيىنكى مەزگىلدە سۇغىرىشنى كونترول قى- لىپ، كالىي، فوسفورلۇق ئوغۇتنى مۇۋاپىق ئاشۇرۇپ، شاخلارنىڭ بال-

دۇرراق ئۆسۈشنى ئىلگىرى سۈرۈپ، سوغۇققا چىداملىقنى كۈچەيتىش، شۇنداقلا ھەددىدىن زىيادە مېۋە بېرىشنى كونترول قىلىپ، دەرەخ كۈچىنى ئاجىزلاشتۇرۇشتىن ساقلىنىش لازىم. ھوسۇلنى ۋاقتىدا يىغىپ، دەرەخ گەۋدەسىدىكى ئوزۇقلۇق ماددىلارنىڭ خورلىنىشىنى ئازايتىپ، كېسەللىك، زىيانداش ھاشاراتلاردىن مۇداپىئە كۆرۈش، باش باھاردا دەرەخ غولىنى ئاقارتىش ئارقىلىق ئەتىياز پەسلىدە ئۇششۇك ئاپىتىگە ئۇچراشتىن ساقلىنغىلى ھەمدە كۈن-نۈرىنىڭ كۆيدۈرۈش ئېھتىماللىقىنى ئازايتقىلى بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىرگە دەرەخ غولىدىكى تۈرلۈك پارازىت كېسەللىكلەردىنمۇ ساقلىنغىلى بولىدۇ.

3. سوغۇققا بەرداشلىق بېرەلەيدىغان قىلىپ ئۆستۈرۈش: كۆ-چەتلەرنى ئېگىز ئۇلاپ ۋە سوغۇققا چىداملىق ئۇلاق تۈۋى ياكى سوغۇققا چىداملىق ئارىلىق ئۇلاق تۈۋىدىن پايدىلىنىپ، ئېگىز ئۇلاق ئۆسۈلنى قوللىنىپ، مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ ئۇششۇككە چىداملىقنى كۈچەيتىش لازىم. ئۇنىڭدىن باشقا پاكارلاشتۇرۇپ قويۇق ئۆستۈرۈپ، تۈپ گەۋدىسى كۈچەيتىلسە، ئۇششۇكنى زىيىنىنى يېنىكلەتكىلى بولىدۇ.

4. دەرەخ گەۋدىسىنى، مۇھاپىزەت قىلىشنى كۈچەيتىش: يېڭىدىن تىكىلگەن ياش دەرەخلەرنى 2 - 3 يىل ئىچىدە پۈتۈن تۈپ بويىچە توپا بىلەن كۆمۈش، چوڭ دەرەخلەرنىڭ ئاساسى غولىغا توپا يۆلەش ياكى دەرەخ غولىغا ئوت - چۆپ ئوراش، دەرەخ تاجىسىغا ھاك پۈركۈش ياكى يەر بېغىرلاپ ئۆستۈرۈش لازىم.

5. ئۇششۇككەن دەرەخنى ئاسراش: تۇپراق پەرۋىشىنى كۈچەيتىپ، ئا-زوت ئوغۇتىنى بېرىپ، يېڭى ئوتىنىڭ ئۆسۈشىنى تېزلىتىپ، يېنىك چا-تاپ، بويىغا زورلاپ ئۆسكەن شاخنىڭ ئۈچىنى چاتاپ، ئۆسۈشنى كونترول قىلىش لازىم. يوپۇرماق كۆلىمىنى ئىمكانىيەتنىڭ بېرىچە ساقلاپ قىلىپ، كېسەللىك، زىيانداش ھاشاراتلاردىن ۋاقتىدا مۇداپىئە كۆرۈپ، زەخمىلەنگەن ئېغىزلارنى ۋاقتىدا ساقايتىش ياكى كۆۋرۈك ئۇلاق قىلىش، ۋاقتىدا سۇ-غىرىش ۋە ئۇششۇپ قېلىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش لازىم.

6. ئىسلاش: ئەتىياز پەسلىدە ھاۋا رايىغا دىققەت قىلىپ، كەچتە تېم-پېراتۇرا ئۆزلىگەندە ئىسلاشنى باشلاپ، تاكى ئۇششۇك تەگمىگەندەك تېم-پېراتۇرا ھالىتىگە كەلگۈچە ئىسلاش كېرەك. ئىسلاشتا ھۆل شال پاخلى

تۆۋەن ھوسۇللۇق ئۆرۈكلۈك باغلارنى يېڭىلاش ئۇسۇلى

رەبھانگۈل رېقىپ

(توقسۇن ناھىيە غولبويى يېزىلىق ئورمانچىلىق پونكىتىدىن 838100)

ناھىيەمىزدە ئۆرۈك كۆلىمى يىلسايىن ئاشقان بولسىمۇ، لېكىن مەھسۇلاتى تۆۋەن، سۈپىتى ناچار ئۆرۈكلۈك باغلارمۇ خېلى كۆپ سالماقنى ئىگىلەيدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە سورتى ناچار بولۇپ، ئۆرۈك سورتلىرىنى ئۆلچەم بويىچە تىكەسلىك، ئىلمىي ئۇسۇلدا پەرۋىش قىلىشقا ئەھمىيەت بەرمەسلىك، ئۇزۇن مەزگىل يىرىك باشقۇرۇش تۈپەيلىدىن، تۆۋەن ھوسۇللۇق ئۆرۈكلۈك باغلار كۆپىيىپ، باغ كىرىمىگە بىۋاسىتە تەسىر يەتكۈزۈۋاتىدۇ. تۆۋەن ھوسۇللۇق ئۆسۈملۈك باغلارنى ئۆزگەرتىشتە، تىكىلگىنىگە 10 يىلدىن ئاشقان، يىللىق مەھسۇلات مىقدارى ۋە سۈپىتى ناھىيەمىزنىڭ ئوتتۇرىچە سەۋىيەسىدىن كۆرۈنەرلىك تۆۋەن بولغان، سورتى ئېنىق بولمىغان تۈپلەرنى ئېنىقلاپ چىقىپ، ئەلا سورتلۇق ئۆرۈكنىڭ ئانا تۈپلىرىدىن ئۇلۇق ئۈستىنى ئېلىپ، ئۇلاش ئارقىلىق بىر ۋاقىتتا چېچەكلەپ چاڭلىشالايدۇ.

ياكى ھۆل ئوتۇن ئىشلىتىش كېرەك. شامال يۆنىلىشىگە قاراپ، باغنىڭ 4 - 5 يېرىگە، ھەر بىر دۆۋىگە 25 كىلوگرام ئەتراپىدا لاۋا قويۇش كېرەك. ئۇنىڭدىن باشقا ئىس - تۈتەك بوتقىسى ياساپ قويىمۇ بولىدۇ، ئۇنى 20% لىك ئامموني نىترات، 15% لىك كىرىسەن ۋە 50% لىك ھەرە كېپىكىنى ياكى شال پاخلى، ئوت - چۆپ، لاۋا، ئات تېزىكى قاتارلىقلارنى تەكشى ئارىلاشتۇرۇپ، سېرىق خالتا قەغەزگە چىڭداپ سېلىپ، ئاغزىنى ئېتىپ تەييارلىسا بولىدۇ. ھەر بىر خالتىغا 1.5 كىلوگرامدىن سالغاندا 2000 - 2700 كىۋادرات مېتىر يەرنى 10 - 15 مىنۇت ئىسلىغىلى بولىدۇ.

7. خىمىيەلىك ئالدىنى ئېلىش: ئۇششۇك چۈشۈشتىن ئاۋۋال يەنى مېۋە دەرىخى بىخ چىقىرىشتىن كېيىن، چېچەكلەشنىڭ ئالدىدا، مېۋە دەردى - خىنى ئىممۇنتېت ئىقتىدارىنى كۈچەيتىدىغان دورا پۈركۈسە ھەمدە مېۋە دەرىخىنىڭ يوپۇرمىقىنى پۈركۈپ ئوغۇتلاش ئېلىپ بارسا ئۇششۇكنىڭ ئۈنۈملۈك ئالدىنى ئالغىلى بولىدۇ. (03)

خان، مەھسۇلاتى مۇقىم، بازارلىقى ياخشى سورتلۇق ئۆرۈكلۈك باغنى بنا قىلىش كېرەك. ئۇلاش ئىمكانىيىتى بولمىغان ياكى قېرىش باسقۇچىغا كىرگەن، ئۆسۈشمۇ ناچار تۈپلەرنى قومۇرۇۋېتىپ، مېۋە سۈپىتى ياخشى، ئەلا سورتلۇق كۆچەتلەرنى تىكەپ يېڭى ئۆرۈكلۈك باغ بنا قىلىش كېرەك.

ئۇلاپ يېڭىلاش ئۇسۇلى: ئۇلاپ يېڭىلماقچى بولغان ئۆرۈك دەرىخىنى ئۇلاشتىن بۇرۇن بىر قېتىم قاندۇرۇپ سۇغىرىش كېرەك. شۇنداق قىلغاندا ئۇلاقنىڭ تۇتۇش نىسبىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، ئۇلاق ئۈستىدىن ئۆسۈپ چىققان يېڭى نوتىلارنىڭ ئۆسۈشىنى ئىلگىرى سۈرگىلى بولىدۇ. تۆۋەن ھوسۇللۇق ئۆرۈك دەرەخلىرىنى ئۇلاپ يېڭىلاشتا كۆپىنچە ئەتىيازدا بوران - شامال كۆپ بولغاچقا، ئاساسەن يارما ئۇلاق ۋە بىخ ئۇلاق ئۇسۇلى قوللىنىلىدۇ. بىخ ئۇلاق بەش يىلغا توشمىغان، ئۇلاقسىز قالغان كۆچەت بىلەن 10 يىلدىن ئاشقان تۆۋەن ھوسۇللۇق چوڭ ئۆرۈك دەرەخلىرىنىڭ ئاساسىي شاخ ۋە يان شاخلىرىنى ئۇلاشقا مۇۋاپىق كېلىدۇ. ئاساسىي شاخ ۋە يان شاخلارنى مۇۋاپىق ئېگىزلىكتە كېسىۋېتىپ، ئەلا سورتلۇق ئانا تۈپلەردىن ئۇلاق ئۈستى ئېلىپ ئۇلاش لازىم، ئۇلغاندا ئۇلاق ئاستىنىڭ توم - ئىنچىكلىكىگە قاراش ھەمدە ئاساسىي شاخ، يان شاخ قاتارلىق غول شاخلارنىڭ ئۇلانماقچى بولغان يېرىگە ئالدىن تەييارلانغان تومراق ئۇلاق ئۈستىدىن 2~3 تال سېلىپ ئۇلاشقا دىققەت قىلىش كېرەك. ئادەتتە بىر تۈپ دەرەخ تاجىسىدىكى يان شاخ ۋە باشقا شاخلار بىر قېتىمدىلا ئۇلانسا ئۇ - نۇمى ئەڭ ياخشى بولىدۇ. ئۇلاپ بولغاندىن كېيىن ئۇلاق ئېغىزىنى يال - تىراق بىلەن چىڭ تېڭىش كېرەك. ئەتىيازدا ئۇلىنىپ 8 - 12 كۈندىن كېيىن، تۇتقان - تۇتمىغانلىقىنى تەكشۈرۈپ، تۇتماي قالغانلىرىنى دەرھال قايتا ئۇلاش كېرەك.

ئۇلغاندىن كېيىن، ئۇلاق ئۈستى ئەي بولۇپ، 30~40 سانتىمېتىر ئۆسكەندە يەنى كەسمە ئېغىزى تولۇق ئەسلىگە كەلگەندە تېڭىق ئېلىۋېتىلىدۇ. ئۇلاق ئاستىدىن ئۆسۈپ چىققان بىخ ۋە ياۋا شاخلار ۋاقتىدا پۈتلىدۇ. ئۇلاق ئۈستىدىن ئۆسۈپ چىققان يېڭى نوتىلارنىڭ بوران - شامال ۋە باشقا سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن يېرىلىپ كىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، ئۆسۈپ چىققان ئۇلاقلىق نوتىسىغا تىرەك قويۇپ باغلاپ قويۇش كېرەك.

ئالما قىزىل ئۆمۈچۈكنىڭ پەيدا بولۇش قانۇنىيىتى ۋە ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىش ئۇسۇلى

گۈلمىرەم رەخمىتۇل

(غۇلجا ناھىيە بايتوقاي يېزىلىق ئورمانچىلىق پونكىتىدىن 835100)

ئالما قىزىل ئۆمۈچۈكى ئاپتونوم رايونىمىزدا يىلدا 6 - 7 ئەۋلاد قالدۇرىدۇ، ئۇ ئالمنىڭ يوپۇرمىقىغا زىيان سالغاندىن باشقا، نەشپۈت، چىلان، ئالۇ - چا، ئۈزۈم، شاپتۇل قاتارلىق مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ يوپۇرمىقىمۇ ئېغىر زىيان سالىدۇ. جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ ھاۋاسى ئىسسىق ھەم قۇرغاق بولغاچقا، ئالما قىزىل ئۆمۈچۈكنىڭ پەيدا بولۇشى ۋە تارقىلىش نىسبىتى بىرقەدەر كەڭ بولۇپ، زىيان سېلىش دەرەجىسىمۇ ئېغىر بولىدۇ. شىمالىي شىنجاڭدا يەنى ئىلى رايونلىرىنىڭ ھاۋا كىلىماتى بىرقەدەر نەم بولغانلىقتىن، ئالما قىزىل ئۆمۈچۈكنىڭ پەيدا بولۇشى، تارقىلىشى ۋە زىيان سېلىش دەرەجىسى ئانچە ئېغىر بولمايدۇ. زىيانغا ئۇچرىغان يوپۇرماق يۈزىدە كۆلرەڭ ئاق داغلار ھاسىل بولۇپ، زىيان سېلىشى ئېغىرلاشقانسىمۇ يوپۇرماق يۈزىگە ئالما قىزىل ئۆمۈچۈكى ئىنتايىن زىچ توپلىشىپ، يوپۇرماق رەڭگى تاترىپ ھەم مەھسۇلات مىقدارىمۇ تۆۋەنلەپ، مەھسۇلات سۈپىتىگە ئېغىر دەرەجىدە زىيان سالىدۇ.

ئۇلانغان ئۆرۈك دەرەخلەرنى سۇغىرىشنى مۇۋاپىق كونترول قىلىپ، شاخلارنىڭ بويىغا زورلاپ ئۆسۈپ كېتىشنىڭ ئالدىنى ئېلىپ، ياغاچلىشىش - شىنى ئىلگىرى سۈرۈپ، قىشتا ئۇششۇپ قېلىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش كېرەك. ئۇلاقتىن ئۆسۈپ چىققان نوتىلار يۇمران بولغاچقا ئاسانلا كېسەللىك، ھاساراتلارنىڭ زىيىنىغا ئۇچرايدۇ. شۇڭلاشقا ئۆرۈكتىكى كېسەللىك، زىيانداش ھاساراتلارنىڭ ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىشنى كۈچەيتىش كېرەك. ئۇلاپ يېڭىلانغان ئۆرۈك دەرەخلەرى 2 - 3 يىلدىلا ئەسلىگە كېلىپ، 4 - يىلدىن باشلاپ مەھسۇلاتى كۆرۈنەرلىك ئاشىدۇ. بۇ ۋاقىتتا مۇۋاپىق چاتاپ شەكىلگە كىرگۈزۈشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىپ، دەرەخ غولى، شاخ ئورنىنى ياخشى تەكشۈپ، يورۇقلۇق، ھاۋا، ئوزۇقلۇق شارائىتىنى ياخشىلاپ، دەرەخ شەكلىنى ھاسىل قىلىپ، ئىلمىي پەرۋىش قىلىش ۋە تېخنىكىلىق يېتىلدۈرۈشكە ئەھمىيەت بېرىش كېرەك. (03)

1. بيولوگىيەلىك ئالاھىدىلىك ۋە كېسەللىك ئالامىتى: يېتىلگەن ئانا قىزىل ئۆمۈچۈكنىڭ رەڭگى قىزىل، ئوزۇقلانغاندىن كېيىن رەڭگى قارامتۇل قىزىل رەڭگە ئۆزگىرىدۇ. تېنى يۇمىلاق، دۈمبە تەرىپى كۆتۈرۈلگەن ھەمدە توم ئۇزۇن تۈكچىلىرى ئۆسمە شەكىللىك كۆتۈرۈلۈپ چىققان بولىدۇ. يېتىلگەن ئەركەك قىزىل ئۆمۈچۈكنىڭ تېنى يۇمىلاق، تۇخۇم شەكىللىك، بەدىنىنىڭ ئاخىرقى قىسمى ئۇچلۇق، ئىنچىكە، دەسلەپكى رەڭگى قىزغۇچ بولۇپ، ئوزۇقلانغاندىن كېيىن قىزغۇچ جۈزە رەڭگە كىرىدۇ. لىچىنكا ھالىتىدىكى قىزىل ئۆمۈچۈكنىڭ ئۈچ جۈپ پۈتى بولىدۇ. قىشتىن چىققان دەسلەپكى لىچىنكىنىڭ رەڭگى سۇس جۈزە رەڭدە بولىدۇ، ئوزۇقلانغاندىن كېيىن قارامتۇل قىزىل رەڭگە ئۆزگىرىدۇ. بارلىق تۇخۇمدىن چىققان قىزىل ئۆمۈچۈك لىچىنكىسىنىڭ رەڭگى سۇس سېرىق رەڭدە بولۇپ، كېيىن جۈزە رەڭگىچە ئۆزگىرىدۇ. يۇمران ھالەتتىكى ئالما قىزىل ئۆمۈچۈكىنىڭ پۈتى تۆت جۈپ بولۇپ، بەدىنىنىڭ رەڭگى لىچىنكا ھالەتتىكى سالىجەنىڭكىگە قارىغاندا (ئالما قىزىل ئۆمۈچۈكى) قېنىق بولىدۇ.

2. پەيدا بولۇش قانۇنىيىتى: يېتىلگەن ئانا قىزىل ئۆمۈچۈك تۇخۇمى ئالمىنىڭ قىسقا شاخلىرىغا زىچ توپلىنىپ ئوزۇقلىنىدۇ. 2 - يىلى ئەتىيازدا ئوتتۇرىچە ھاۋا تېمپېراتۇرىسى 12°C - 13°C يەتكەندە تۇخۇمدىن لىچىنكىسى چىقىشقا باشلايدۇ. قىشلىغان تۇخۇمنىڭ قىشتىن چىقىشىنىڭ ئەڭ يۇقىرى پەللىگە يېتىش مەزگىلى سورتلۇق ئالمىلار چېچەكلەپ گۈل رېتى كۆرۈنگەن مەزگىلىگە توغرا كېلىدۇ. ئادەتتە 2 - 3 كۈن ئىچىدە كۆپ ساندىكى ئالما قىزىل ئۆمۈچۈكنىڭ لىچىنكىسى تۇخۇمدىن چىقىپ بولىدۇ. تۇخۇمدىن چىقىشى 15 كۈن ئۆپچۆرسىدە تولۇق تاماملىنىپ بولىدۇ. 6 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىنىڭ ئالدى - كەينىدە ئىككىنچى ئەۋلادى

پەيدا بولىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن ھەرقايسى ئەۋلادلىرى ئارقا - ئارقىدىن پەيدا بولىدۇ. ياز پەسلىدىكى تۇخۇم مەزگىلى 6 - 7 كۈن، كۈز پەسلىدىكى تۇخۇم مەزگىلى 9 - 10 كۈن بولىدۇ، 7 - ئاينىڭ ئوتتۇرىدىن بۇرۇن ئۈچىنچى ئەۋلاد قىزىل ئۆمۈچۈك پەيدا بولىدۇ. 7 - ئاينىڭ ئوتتۇرىدىن كېيىن 4 - ، 5 - ئەۋلاد قىزىل ئۆمۈچۈك كۆپ مىقداردا پەيدا بولۇپ، 7 - ، 8 - ئايلارغا كەلگەندە قىزىل ئۆمۈچۈكنىڭ پەيدا بولۇشى يۇقىرى پەللىگە چىقىدۇ. بۇ چاغدا ئالما يوپۇرمىقىدا پەيدا بولغان قىزىل ئۆمۈچۈكنىڭ زىچلىقى ئەڭ يۇقىرى بولىدۇ.

3. ئالما قىزىل ئۆمۈچۈكنىڭ دەرەخ تاجىسىغا تارقىلىشى: يېپى - تىلگەن ئانا قىزىل ئۆمۈچۈك يوپۇرماقنىڭ ئوڭ يۈزىدىكى ئاساسىي تومۇر پار يەرگە ياكى يوپۇرماق ئارقىسىدىكى ئاساسىي تومۇرغا يېقىن جايدا تۇخۇم تۇغىدۇ. تۇخۇمدىن چىققان لىچىنكىسى ئاساسەن يېڭى يوپۇرماقنىڭ ئوڭ يۈزىدە ئوزۇقلىنىپ زىيان سالىدۇ، بەزى چاغلاردا يوپۇرماق ئارقىغا يامراپ زىيان سالىدۇ.

4. ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىش: لىچىنكا قىشتىن ئۆتتىدىغان قىزىل ئۆمۈچۈكنىڭ ئاساسىي مىقدارىنى كونترول قىلىش، كۈشەندە ھاشاراتلاردىن پايدىلىنىپ يوقىتىش، ئالدىن مەلۇمات بېرىشنى كۈچەيتىپ، ئىمكانىيەتنىڭ بېرىچە دورا پۈرگۈش قېتىم سانىنى ئازايتىپ، مۇۋاپىق ۋاقىت ۋە مۇۋاپىق ئۇسۇللاردىن پايدىلىنىپ، ھاشارات ئۆلتۈرگۈچى دورىلارنى مۇۋاپىق چېچىپ يوقىتىش كېرەك. (1) بىيولوگىيەلىك ئۇسۇللار ئارقىلىق ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىش: كۈشەندە ھاشاراتلار (قارا گۈللۈك چىرىباشكا، خانقىز، ئالتۇن كۆز) دىن پايدىلىنىپ يوقىتىش كېرەك؛ (2) چېچەكلەشتىن بۇرۇن ياكى چېچەكلە - گەندىن كېيىن، كۈشەندە ھاشاراتلەرگە تەسىر قىلمايدىغان بىراق قىزىل ئۆ -

كېۋەز غوزا قۇرتى ۋە ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىش

پاتىنگۈل ئوبۇل تۇرسۇنگۈل باۋۇدۇن
(قەشقەر يېزا ئىگىلىك تېخنىكومىدىن 844000)

1. كېۋەز غوزا قۇرتىنىڭ پەيدا بولۇش قانۇنىيىتى ۋە ياشاش ئا. دىتى: كېۋەز غوزا قۇرتى شىنجاڭدا يىلىغا ئۈچ ئەۋلاد پەيدا بولىدۇ، ئۇ ئا. ساسەن كۆممىقوناق، كېۋەز، ئاق قوناق، شوخلا، كۆك پۇرچاق، بىدە قاتار. لىق زىرائەتلەرنىڭ قىرلىرىدا 2 - 5 سانتىمېتىر چوڭقۇرلۇقتا قورچاق ھالىتىدە قىشتىن ئۆتىدۇ. ئىككىنچى يىلى 4 - ئاينىڭ ئاخىرلىرى 5 - ئاينىڭ باشلىرىدا يېتىلگەن ھاشاراتى پەيدا بولىدۇ. 5 - ئاينىڭ ئوتتۇرا ۋە ئاخىرلىرىدا تۇخۇم تۇغىدۇ، كېۋەز غوزا قۇرتى كۈندۈزى زىرائەتلەرنىڭ باراقسان ئۆسكەن قىسىملىرىغا يوشۇرۇنۇۋالىدۇ، كېچىسى گۈل شىرنىلى. مۈچۈككە تەسىر قىلىدىغان، يوقىتىش ئۈنۈمى ئەڭ ياخشى تاللاشچانلىق خۇ. سۈسپىتىگە ئىگە بولغان دورىلارنى ئىشلىتىش كېرەك. يەنى %20 لىك دې. كوفول (三氯杀螨醇) نى، 1000 - 1500 ھەسسە سۇيۇلدۇرۇپ، %50 لىك سولفور ئىممۇلتسىيەسىنى 200 - 400 ھەسسە سۇيۇلدۇرۇپ ئارىلاشتۇرۇپ ئىشلىتىش لازىم؛ (3) سۈنئىي ئۇسۇلدا يوقىتىش: ئالما دەرىخى تىنچلىنىش مەزگىلىدە قېرى قوۋزاقلىرىنى قىرىپ، ئۇنىڭدا قىشلىغان ئانا قىزىل ئۆمۈ. چۈكنى يوقىتىش لازىم. بۇ ئۇسۇلنى باش باھاردا، دەرىخە بىخلىنىشتىن بۇرۇن ئېلىپ بارسا ئۈنۈمى ئىنتايىن ياخشى بولىدۇ؛ (4) كۆچەتلەرنى كارانتىن قىلىش: ئالما قىزىل ئۆمۈچۈكى بولسا قىشلىغان تۇخۇمى ئارقىلىق تارقىلىدۇ. شۇڭا ئالما كۆچەتلىرىنى يۆتكەندە كارانتىن قىلىشنى كۈچەيتىپ، قىزىل ئۆمۈچۈكىنىڭ كەڭ كۆلەملىك تارقىلىشىنى قاتتىق تىزگىنلەش كېرەك. (03)

رى بىلەن ئوزۇقلىنىدۇ، ھەم چېتىشىپ تۇخۇم قويىدۇ. بىر دانە چىشى ھاسارات ئۆمرىدە ئىككى قېتىم ياكى يەتتە قېتىم چېتىشىپ 1000 - 2000 دانىغىچە، كۆپ بولغاندا 3000 دانىغىچە تۇخۇم تۇغىدۇ. غوزا قۇرتى ئۆسۈپ يېتىلىشى ئۈچۈن ھاۋا تېمپېراتۇرىسىنىڭ 24°C - 28°C ، نىسسىي نەملىكىنىڭ %70 دىن يۇقىرى بولۇشىنى تەلەپ قىلىدۇ.

2. زىيان سېلىش: كېۋەز غوزا قۇرتى ئاپتونوم رايونىمىزدا كېۋەز، بۇغداي، قوناق، ئاپتاپپەرەس، شوخلا، كۆك پۇرچاق قاتارلىق كۆكتات زىرا-ئەتلەرگە زىيان سالىدۇ. بىرىنچى ئەۋلاد لىچىنكىسى 6 - ئايدا كېۋەز، شوخلا، كۆممىقوناق، كاۋا، پۇرچاق قاتارلىق زىرائەت كۆكتاتلارغا زىيان سالىدۇ، 2 - ئەۋلاد لىچىنكىسى 7 - ئاينىڭ ئوتتۇرا ئاخىرى كېۋەزنىڭ يۇمران يوپۇرمىقى ۋە گۈل - غۇنچىلىرىغا ئېغىر زىيان سالىدۇ. 3 - ئەۋلاد لىچىنكىسى 9 - ئاينىڭ باش ئوتتۇرىلىرى غوزغا ۋە كۆممىقوناققا زىيان سالىدۇ، كېۋەز غوزا قۇرتىنىڭ 2 - ئەۋلادىنىڭ كېۋەزگە بولغان زىيانىنى ئېغىر بولىدۇ، بىر دانە لىچىنكا ئۆمرىدە 10 - 20 تال گۈل غۇنچىسىغا 2 - 3 دانە يۇمران غوزغا زىيان سالىدۇ.

3. ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىش: ① قىش كىرىشتىن بۇرۇن قىرلارنى چوڭقۇر ئاغدۇرۇپ، توڭ ياتقۇزۇشقا ئەھمىيەت بەرگەندە غوزا قۇرتىنى ئۈنۈملۈك يوقىتىشقا بولىدۇ؛ ② كېۋەز غوزا قۇرتىنى يېتىلگەن ھاشارتتىن خىرە نۇرلۇق چىراغ، جىنسىي جەلپ قىلىش دورىسى، تىرەك شېخى، ئاچچىق سۇ قىيامى، شېكەر قاتارلىقلارغا ئىنتىلىشىدىن پايدىلىنىپ يوقىتىشقا بولىدۇ، تېخىمۇ ئۈنۈملۈك يوقىتىشقا بولىدۇ. (05)

مۇچ بۇزغۇچ زەمبۇرۇغ كېسىلىنىڭ ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىش ئۇسۇلى

خەمسە قۇربان

(غۇلجا شەھىرى يېڭىيەر يېزىلىق دېھقانچىلىق تېخنىكا پونكىتىدىن 835000)

مۇچ بۇزغۇچ زەمبۇرۇغ كېسىلى نۆۋەتتە مۇچ ئىشلەپچىقىرىلغان ھەر - قايسى بازىلاردا ئومۇميۈزلۈك تارقىلىپ، مۇچنىڭ پۈتۈن ئۆسۈپ يېتىلىش مەزگىلىدە پەيدا بولۇپ، مەھسۇلاتقا ئېغىر زىيان سالماقتا. بۇزغۇچ زەمبۇ - رۇغ كېسىلى - يۇقۇملۇق پاختىلىشىپ قۇرۇش كېسىلى دەپمۇ ئاتىلىدۇ. كېسەللىك يۈز بەرگەن دەسلەپكى مەزگىلدە، غولنىڭ تۈۋىدە دائىرىلىك قارامتۇل يېشىل سۇلۇق قاپارتقۇ پەيدا بولىدۇ. كېيىنچە ئۈستى قىسمىدىكى يوپۇرماقلار يەڭگىل سولشىپ، غول تۈۋىدىكى داغلار قارامتۇل قوڭۇر - غا ئۆزگىرىدۇ، يوپۇرماقلار سولشىپ يېشىل پېتى قۇرۇيدۇ، غولدىكى داغ يۇقىرىغا قارىتا كېڭىيىپ مېۋە تۆكۈلىدۇ. تۈپ يېشىل قۇرۇيدۇ، بۇ خىل كېسەللىك نەملىك تۆۋەن ۋە بەكرەك نەم يەرلەردە ئاسان پەيدا بولىدۇ. سۇ - غارغاندىن كېيىن ياكى ھۆل - يېغىندىن كېيىن كېسەللىك ئاسانلا تارقىدۇ. لىدۇ ۋە ئېغىرلىشىدۇ. پارنىكلاردا نەملىك ۋە تېمپېراتۇرا يۇقىرى بولسا كېسەللىك ئاسانلا تارقىلىدۇ، ئۇدا مۇچ تېرىلغان ئېتىزلاردىمۇ كېسەللىك ئېغىر پەيدا بولىدۇ.

ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىش: (1) ئۇدا تېرىشتىن ساقلىنىش، ئەڭ ياخشىسى، سامساق، پىياز تۈرىدىكىلەرنىڭ ئېڭىزغا تېرىش ياكى سامساق، پىياز تۈرىدىكىلەر تېرىلغان يەردىن كۆچەت توپىسى ئېلىپ تېرىش، پەرۋە - شنى كۈچەيتىش، ساغلام ئۆسۈشنى ئىلگىرى سۈرۈش، كېسەل تەڭگەن مایسا بايقالسا، شۇ مایسەنىڭ بىر مېتىر ئەتراپىدىكى مایسەلارنى كۆچۈر - مەسلىك، كېسەللەنگەن تۈپلەرنى ۋاقتىدا يۇلۇپ توپىسىنى ئېلىپ تاشلاش، ئاز - ئازدىن سۇغىرىش، غول تۈۋىگە سۇ چىقارماسلىق كېرەك؛ (2) كې - سەللىك بايقالغان ھامان 500 ھەسسەلىك رېدومىل (甲霜灵) پاراشوكى يا - كى 58% لىك مانكوزىپ (甲霜灵锰锌) پاراشوكى ياكى 50% لىك رۇيدۇتوۋڭ (瑞毒铜) پاراشوكىغا مایسا يىلتىزنى چىلاش ۋە بۇ دورىلارنى چېچەكلەش ۋە مېۋىلەش مەزگىللىرىدە، سۇغىرىشنىڭ ئالدىدا يىلتىز تۈۋىگە 7 - 10 كۈندە بىر قېتىم جەمئىي 3 - 4 قېتىم قويۇش كېرەك. شۇنداق قىلغاندا كېسەللىك يامراپ كېتىشنىڭ ئالدىنى ئېلىپ، مایسەنىڭ كېسەللىنىشىنى ئازايتقىلى بولىدۇ. (02)

ئاسىكى كېسەللىك، زىيانداش ھاشارلارنىڭ ۋە يېرىمىل ئالدىنى ئېلىش - پىرتىش ۋە چىچەكلىشى

رەيھانگۈل ئابدۇۋەلى

(قورغاس ناھىيەلىك ئورمان ئىدارىسى قوم تىزگىنلەش پونكىتىدىن 835200)

1. پەرۋىشنى كۈچەيتىش: ئۆسۈپ يېتىلىش مەزگىلىدىكى پەرۋىشنى كۈچەيتىپ، كېسەللىك، زىيانداش ھاشارلارنىڭ پەيدا بولۇشىنى تىزگىنلەش كېرەك. (1) يازلىق پۇتاش: 6، - 5 - ئايلاردا ئۇچىنى ئۈزۈش، تول-غاش، تارتىش شالاڭلىتىش، كېسىش قاتارلىق ئۇسۇللارنى قوللىنىپ، تە-مەن مېۋە شاخ گۈرۈپپىنى يېتىشتۈرۈپ ئىككىنچى يىلى چىچەكلىشى ئىل-گىرى سۈرگىلى بولىدۇ. 5 - ئاينىڭ ئاخىرلىرىدىن 6 - ئاينىڭ باشلىرى-غىچە دەرەخنىڭ ئۆسۈش ئەھۋالىغا قاراپ، ئاساسىي غولنىڭ قوۋزىقى ھال-قىسىمان سويۇلىدۇ. لېكىن دەرەخنىڭ ئۆسۈشىنى بەك ئاجىزلىتىۋېتىشكە بولمايدۇ. (2) ئاساسىي ئوغۇتنى بالدۇر بېرىش، يېتەرلىك بېرىش ئاساسىدا مېۋىسى چوڭلاش مەزگىلىگە كىرىشتىن ئىلگىرىكى 7 - ئاينىڭ ئوتتۇر-لىرى قوشۇمچە ئوغۇت بېرىش، ئۇنىڭدىن كېيىن ئەھۋالغا قاراپ 3~5 قېتىم يوپۇرماقتىن ئوغۇتلاش كېرەك. ئۆسۈش مەزگىلىدە قوشۇمچە ئوغۇت-لىغاندا ھەر موغا 10 - 15 كىلوگرام ساپ ئازوت، 5 - 5.7 كىلوگرام ساپ فوسفور 8 - 12 كىلوگرام ساپ كالىي بېرىلىدۇ. يوپۇرماقتىن ئوغۇتلاشتا كالىي دېھىدرو فوسفات ۋە بىرىكمە ھالەتتىكى ئامىنو كىسلاتا، تۆمۈر، كالتسىي، سىنىك ياكى ئامىنو كىسلاتالىق كۆپ تەركىبلىك ئوغۇت، ئاز ئۇچرايدىغان تۇپراق ئېلېمېنتلىق ئامىنو كىسلاتاسى ئوغۇتى قاتارلىقلارنى تاللاپ ئىشلەتسە بولىدۇ.

2. فىزىكىلىق ئۇسۇل ئارقىلىق ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىش كېرەك: (1) نۇرغا قارىتا ئىنتىلىشچانلىققا ئىگە زىيانلىق ھاشارلارگە قارىتا خىرە نۇرلۇق چىراغ ئارقىلىق جەلپ قىلىپ يوقاتسا بولىدۇ. خىرە نۇرلۇق چىراغنىڭ ئەتراپىغا يۇقىرى بېسىملىق توك تورىنى ئورۇنلاشتۇ-رۇش ياكى چىراغ ئاستىغا زەھەرلىك سۇيۇقلۇق بوتۇلكىسىنى ئېسىش ياكى چىراغ ئاستىغا ئاپتول تېمىتىلغان سۇ دىسنى قويۇش كېرەك. (2) سېرىق تاختا ئارقىلىق كۆك پىتنى جەلپ قىلىپ يوقىتىشتا باغنىڭ ئىچىگە ئۈس-

تىگە ئاپتول سۈرۈلگەن ياغاچ رەڭلىك تاختىلارنى (ياكى كارتون كارتىلار - نى) قويغاندا ئۇچۇش جەريانىدىكى قاناتلىق كۆك پىتلارنى يېپىشتۈرۈپ يوق قاتقىلى بولىدۇ.

3. بىيولوگىيەلىك ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىش: خىرە نۇرلۇق چىراغقا جەلپ قىلىش، سۈنئىي ئۇسۇلدا كۆچۈرۈش ۋە دېھقانچىلىق دورى - لىرىنى مۇۋاپىق ئىشلىتىش قاتارلىق تەدبىرلەرنى قوللىنىش، كۈشەندى - لەرنىڭ رولىنى جارى قىلدۇرۇشتىن باشقا، يەنە %0.3 لىك كۈسەنج - يەن سۈيۈك دورىسىنىڭ 200~300 ھەسسىلىك ئېرىتمىسىنى پۈر - كۈش ئارقىلىق، ئالما قىزىل ئۆمۈچۈكى قاتارلىق ھاساراتلارنىڭ زىيان سېلىشىنى تىزگىنلىگىلى بولىدۇ. كېسەللىك، زىيانداش ھاساراتلارنىڭ ئال - دىنى - ئېلىش يوقىتىش جەھەتتە ئاساسلىقى يېزا ئىگىلىكىدە ئىشلىتىدىغان ھەر خىل ئانتىبىيوتىك دورىلاردىن پايدىلىنىش كېرەك، مەسىلەن: %10 لىك باۋلىئەن نەملىشىچان پاراشوكىنىڭ 1500 ھەسسىلىك ئېرىتمىسىنى تەكشى تۇمانلىتىپ پۈركۈش كېرەك.

4. خىمىيەلىك ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىش: (1) خالتا كەيگۈزۈش - تىن ئىلگىرىكى كېسەللىك ۋە زىيانداش ھاساراتلارنىڭ ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىش: 5 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرى %50 لىك باۋستىن (多菌灵) نەملى - شىشچان پاراشوكىنىڭ 600~800 ھەسسىلىك ئېرىتمىسىنى ياكى %70 لىك مېتىل توپسىن (甲基托布津) نىڭ 800 ھەسسىلىك ئېرىتمىسىنى پۈركۈش كېرەك. ئالما سېرىق پىتى پەيدا بولغاندا %5 لىك دىڭچۇڭمى ئې - مۇلتىسىيەسىنىڭ 5000 ھەسسىلىك ئېرىتمىسى ياكى %10 لىك ئى - مىداكلورد (吡虫啉) نەملىنىشچان پاراشوكىنىڭ 3000 ھەسسىلىك ئې - رىتمىسىنى پۈركۈسە بولىدۇ. ئالما كۆك پىتى ئېغىر پەيدا بولسا %48 لىك لورىسبان (乐斯本) مايلىق ئېمۇلتىسىيەسىنىڭ 1500 ھەسسىلىك ئېرىت - مىسىنى تۇمانلىتىپ پۈركۈسە بولىدۇ. ئالما قاسراقلىق قۇرتى پەيدا بولسا %3 لىك سۈكېشنىڭ ئېمۇلتىسىيەسىنىڭ 1000 ھەسسىلىك ئېرىتمىسىنى ياكى %5 لىك خۇاڭشىجياشا نەملىشىشچان پاراشوكىنىڭ 2000 ھەسسە - لىك ئېرىتمىسىنى قوشۇپ پۈركۈسە بولىدۇ.

خالتا كەيدۈرۈشتىن ئىلگىرى %80 لىك داشىڭ (大生) نەملىنىشچان پاراشوكىنىڭ 800 ھەسسىلىك ئېرىتمىسىگە %70 لىك مېتىل توپسىن نەملىنىشچان پاراشوكىنىڭ 1000 ھەسسىلىك ئېرىتمىسىنى پۈركۈسە بو -

لىدۇ. (2) خالتا كەيدۈرگەندىن كېيىنكى كېسەللىك ۋە زىيانداش ھا-
 شاراتلارنىڭ ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىش: مېۋىگە خالتا كەيدۈرۈشنىڭ ئال-
 دى - كەينى كېسەللىك، زىيانداش ھاشاراتلار يوقىتىشتىكى ھالقىلىق
 مەزگىل. كېسەللىكلەردىن ئاساسلىقى قوڭۇر داغ كېسىلى، داغلىق يۇپۇر-
 ماق تۆكۈلۈش كېسىلى، ھالقىسىمان داغ كېسىلى، كۆيدۈرگە كېسىلى قا-
 تارلىقلار بار. زىيانداش ھاشاراتلاردىن ئاساسلىقى شاپتۇل كىچىك مېغىز
 قۇرتى، كۆك پىت، كانا قاتارلىقلار بار. زىيانسىز مېۋە ئىشلەپچىقىرىش
 مەقسىتىگە يېتىش ئۈچۈن تۆۋەندىكىدەك ئالدىنى ئېلىش - يوقىتىش تەد-
 بىرلىرىنى قوللانسا بولىدۇ: ① خالتا كەيدۈرگەندىن كېيىن 200 ھەسسە-
 لىك سىنك، مىسلىق بوردو سۇيۇقلۇقىنى پۈركۈگەندە، دەسلەپكى مەزگىل-
 دىكى يۇپۇرماق تۆكۈلۈشنىڭ ئالدىنى ئالغىلى بولىدۇ. مېغىز قۇرتى ئېغىر
 بولغان مېۋىلىك باغلارغا %30 لىك تاۋ شىياۋلىك ياكى %20 لىك تاۋشە-
 ياۋ دۇشانىڭ 1500 ھەسسەلىك ئېرىتمىسىنى دەرەخ گەۋدەسىگە ۋە دەرەخ
 تاجىسى ئاستىدىكى يەر يۈزىگە پۈركۈسە بولىدۇ. كۆك پىت، قاسراقلىق
 قۇرت ئېغىر پەيدا بولغان مېۋىلىك باغلارغا ئىمىداكلورد ياكى لورسبىان-
 نىڭ 1500 ھەسسەلىك ئېرىتمىسىنى پۈركۈسە بولىدۇ. ② ئادەتتە 6 -
 ئاينىڭ ئاخىرلىرى خالتا كەيدۈرۈلگەن ئالمىلارغا ئىككىنچى قېتىم دورا
 پۈركۈلىدۇ. بۇنىڭدا مەنسېجىڭ (净死螨) نىڭ 2000 ~ 2500 ھەسسەلىك
 ئېرىتمىسىگە %25 لىك مېپىۋىياۋنىڭ 1500 ھەسسەلىك ئېرىتمىسىنى
 قوشۇپ ئىشلەتسە بولىدۇ. مېغىز قۇرتى ئېغىر پەيدا بولغان مېۋىلىك
 باغلارغا %30 لىك خاۋشياۋلىك ياكى %20 لىك تاۋچىياۋ دۇشانىڭ 1500
 ھەسسەلىك ئېرىتمىسىنى پۈركۈسە بولىدۇ. باكتېرىيە يوقىتىش دورىلى-
 رىدىن %10 لىك شىگاۋنىڭ 6000 ھەسسەلىك ئېرىتمىسىنى، %12.5 لىك
 جۈنزو ئېمۇلسىيەسىنىڭ 2500 ھەسسەلىك ئېرىتمىسىنى پۈركۈسە بول-
 دۇ. ③ 8 - ئاينىڭ باشلىرى ھاۋا رايونىنىڭ ئۆزگىرىشىگە ۋە كېسەللىك،
 زىيانداش ھاشاراتلارنىڭ پەيدا بولۇش ئەھۋالىغا قاراپ داشىڭ M54 گە
 %70 لىك مېتىل توپسىن (甲基托布津) نەملىشىشچان پاراشوكىنىڭ

800 ھەسسەلىك ئېرىتمىسىنى ھەمدە 25% لىك سەنزوشنىڭ 1500 ھەسسەلىك ئېرىتمىسىنى قوشۇپ پۈركۈسە بولىدۇ. دورا پۈركۈگەندە بور ئوغۇتى، كالىي دېھىدرو فوسفات، ئامىنو كىسلاتالىق كۆپ تەركىبلىك مىكرو ئوغۇتلارنى قوشۇپ پۈركۈسە بولىدۇ. ④ 8 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرى ئارا پىشار ئالمىغا كەيدۈرۈلگەن خالىمنى ئېلىۋەتكەندىن كېيىن، ئىككى كۈن ئىچىدە 50% لىك جۈندۈچىڭ (菌毒清) نىڭ 500 ھەسسەلىك ئېرىتمىسىگە پېڭگەي باۋنىڭ 1000 ھەسسەلىك ئېرىتمىسىنى قوشۇپ پۈركۈش كېرەك. ⑤ 8 - ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرى دەسلەپكى مەزگىلدىكى يوپۇرماق تۆكۈلۈش كېسەللىكىگە قارىتا 70% لىك لۈنلوجىڭ نەملىنىشچان پاراشو- كىنىڭ 1000 ھەسسەلىك ئېرىتمىسىنى ياكى 70% لىك مېتىل توپسىند- نىڭ 800 ھەسسەلىك ئېرىتمىسىنى تۇمانلىتىپ پۈركۈسە بولىدۇ. ئەگەر سېرىق يوللۇق پەرۋانە پەيدا بولغان بولسا ئۇنىڭغا 25% لىك نېيۇنىئاۋ - 3 كولىپىتلىق سۈسپىنزىيە دورىسىنىڭ 2000 ھەسسەلىك ئېرىتمىسىنى ياكى 1.8% لىك ئاۋىمىتسۇن (阿维菌素) نەملىنىشچان پارا- شوكنىڭ 5000 ھەسسەلىك ئېرىتمىسىنى يوپۇرماقنىڭ ئالدى تەرىپىگە پۈركۈسە بولىدۇ. ⑥ 9 - ئاينىڭ باشلىرى ئارا پىشار، چىلگە مېۋىدە- لەرنى يىغىۋالغاندىن كېيىن باغقا بوردۇ سۇيۇقلۇقىنى پۈركۈپ يۇپۇر- ماقلارنى ئاسراش كېرەك. ⑨ 9 - ئاينىڭ ئوتتۇرا، ئاخىرلىرى كەيدۈرۈل- گەن خالتا ئېلىۋېتىلگەن جاغدا فۇشى ئالمىغا قارىتا، كېيىنكى ئىككى كۈندە 10% لىك شىگاۋنىڭ 3000 ھەسسەلىك ئېرىتمىسىنى ياكى 5% لىك جۈندۈچىڭنىڭ 5000 ھەسسەلىك ئېرىتمىسىگە رۇيئېنگەينىڭ 1000 ھەسسەلىك ئېرىتمىسىنى قوشۇپ پۈركۈسە بولىدۇ. ⑦ فۇشى ئال- مىسىنى يېغىۋالغاندىن كېيىن بوردۇ سۇيۇقلۇقىنى ياكى باشقا باكتې- رىيە يوقاتقۇچى دورىلارنى پۈركۈپ، كېيىنكى مەزگىلدىكى يوپۇرماقلارنى ئاسراش كېرەك. يامغۇر كۆپ ياغقان پەسىلدە يامغۇر سۈيىنىڭ دورىنى ئېقىتىۋېتىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، دورا ئېرىتمىسىگە 1.1% لىك خەيلىپىڭنى قوشۇپ پۈركۈسە بولىدۇ. (03)

سۇ ئۆلچەش كەسەمە يۈزىنى قىش پەسلىدە ئاسراش

مۇيەسسەر جان قۇرباننىياز

(تارىم دەريا ۋادىسى خوتەن باشقۇرۇش ئىدارىسىدىن 848000)

سۇ ئۆلچەش كەسەمە يۈزى ئېرىق - ئۆستەڭلەرنىڭ تۈز، سۇ ئېقىمى تەكشى، قايىنام ياكى تەتۈر ئېقىم شەكىللەنمەيدىغان، قۇم - لاتقا تىنىپ قالمايدىغان، سۇ چايقاپ كولىنىپ شەكلى بۇزۇلمايدىغان بۆلەكلىرىدىن تاللاپ، سۇ ئورنىنى كۆزىتىش، سۇ ئۆلچەش ئۈسكۈنىلىرى ئارقىلىق ئۆلچەپ مۇقىملاشتۇرۇلغان ئېقىم ئۆلچەش كەسەمە يۈزىنى كۆرسىتىدۇ. سۇ ئۆلچەش كەسەمە يۈزى مۇكەممەل بولغان سۇ ئۆلچەش ئەسلىھەلىرىگە قارىدەنغاندا ئاددىي، كېتىدىغان مەبلەغ ئاز، ئىشلىتىش ئاسان، خاتالىقنى سېلىشتۇرۇش تېز بولۇشتەك ئالاھىدىلىككە ئىگە. سۇ ئۆلچەش كەسەمە يۈزلىرىدە سۇ ئورنىنى كۆزىتىش، ئېقىم ئۆلچەش ئەتىياز، ياز، كۈز پەسلىدە قۇلايلىق بولسىمۇ، قىش پەسلىدە تېمپېراتۇرا تۆۋەنلەش، سۇ مۇزلاش سەۋەبلىك كەسەمە يۈز بۇزۇلۇپ، ئېقىم ئۆلچەشنىڭ توغرىلىقىغا كاپالەتلىك قىلىش ئىنتايىن مۇشكۈل. شۇڭا قىش پەسلىدە سۇ ئۆلچەش كەسەمە يۈزلىرىنى ياخشى ئاسراپ، كەسەمە يۈزدىن ئۆتكەن ئېقىم مىقدارىنىڭ ئېنىق، توغرا بولۇشىغا كاپالەتلىك قىلىپ، سۇغىرىش رايونلىرى، جۈملىدىن دېھقانلار ئۈچۈن ئەلا مۇلازىمەت قىلىش كىرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن:

1. سۇ ئۆلچەش كەسەمە يۈزى شەكلىنىڭ مۇقىملىقىغا كاپالەتلىك قىلىش كېرەك. سۇ ئۆلچەش كەسەمە يۈزى سۇ ئۆلچىنىدىغان ئېرىق ئۆستەڭ ئۆلچەش نۇقتىسىنىڭ توغرا كەسەمە يۈزىنى كۆرسىتىدۇ، ئۇ ھەر دائىم ئېقىم يۆنىلىشىگە تىك بولىدۇ. قىش پەسلىدە تېمپېراتۇرىنىڭ تۆۋەنلىشى سەۋەبىدىن ئۆستەڭنىڭ ئىككى قىرغىقى، تېگى مۇزلايدۇ، تېمپېراتۇرا پەۋقۇلئاددە تۆۋەن بولغاندا ئېقىم سۇنىڭ يۈزى مۇزلاش ئەھۋالىرىمۇ كۆرىلىدۇ. بۇنداق چاغدا دەرھال كۈچ تەشكىللەپ، مۇزلارنى چېقىپ ئېقىتىپ، كەسەمە يۈزىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش، ئىمكانقەدەر تۈرلۈك تەدبىرلەرنى قوللىنىپ قىشلىق سۇغىرىش تۈگىگەنگە قەدەر كېچە - كۈندۈز مۇزلارنى چېقىپ، كەسەمە يۈز شەكلىنىڭ مۇقىملىقىغا كاپالەتلىك قىلىپ، سۇ ئۆلچەشنىڭ ئېنىق، توغرا بولۇشىغا كاپالەتلىك قىلىش لازىم.

2. ئۆستەڭنىڭ سۇ ئۆلچەش كەسمە يۈزىنىڭ يۇقىرى تەرىپىدىن 10 - 15 مېتىر، تۆۋەن تەرىپىدىن 10 - 15 مېتىر ئورۇننىڭ مۇزلىرىنى چوقۇپ ئېقىننى راۋانلاشتۇرۇپ، كەسمە يۈزگە سۇ ئۆلچەش ئەسۋابلىرىنى سېلىپ، كەسمە يۈزىدىكى مۇئەييەن سۇ ئورنى بىلەن ئېقىن مىقدارىنى سېلىشتۇرۇشقا شارائىت ھازىرلاش لازىم.

3. كەسمە يۈزىنىڭ تۆۋەن تەرىپىدە مۇز توسۇلۇش ئەھۋاللىرى كۆرۈلۈپ، سۇنىڭ كەسمە يۈزى قېيىپ ۋە تەتۈر ئېقىم شەكىللەندۈرۈپ، كەسمە يۈزىنى بۇزۇپتاش ۋە مۇز تاشقىنى سەۋەبىدىن كەسمە يۈزنىڭ گۈمۈرۈلۈپ چۈشۈشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش كىرەك.

4. كەسمە يۈزىنىڭ مۇقىملىقىنى قوغداشقا سەل قاراش تۈپەيلىدىن ئىككى قىرغاق، سۇ تېگى ۋە كەسمە يۈزنىڭ يۇقىرى - تۆۋەن تەرەپلىرىدە سۇ مۇزلىغاندا سۇ ئېقىمى ئۆستەڭ ئوتتۇرىسىغا قىسىلىش، قېيىش، تاشقىن كۆتۈرۈلۈش قاتارلىق ئەھۋاللار كۆرۈلۈپ، توغرا كەسمە يۈزنىڭ نورماللىقىنى بۇزۇپلا قالماي، كەسمە يۈزىنىڭمۇ نورماللىقىنى بۇزۇپ، سۇ ئورنىنى كۆتۈرۈپتەدۇ. شۇنىڭ بىلەن مۇز ئورنىمۇ ئېقىۋاتقان سۇ ئورنىدا ھېسابلىنىپ، سۇ ئورنى بىلەن ئېقىم مىقدارىنىڭ مۇناسىۋىتىدە ئۆزگىرىش بولۇپ، ئۆستەڭدىكى ئاز سۇ كۆپ مىقداردا ھېسابلىنىدىغان ئەھۋال يۈز بېرىپ، كەسمە يۈز ئۆز ئىقتىدارىنى يوقىتىدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا ئادەم كۈچىنى ئاۋۇتۇش ياكى قېزىش ماشىنىلىرىنى ئىشلىتىش ئارقىلىق كەسمە يۈزگە تەسىر كۆرسەتكەن بارلىق مۇزلارنى جىددىي ئادالاش لازىم.

5. سۇ ئورنىنى كۆرسىتىدىغان رەيكلارنىڭ يۈزى ۋە ئەتراپىدىكى مۇزلارنى داۋاملىق تازىلاپ تۇرۇش لازىم. رەيكىدىن سان ئوقۇشنىڭ ئالدىدا رەيكىغا يامىشىۋالغان ھەر خىل نەرسىلەر ۋە مۇزلارنى ئېھتىياتچانلىق بىلەن بىر تەرەپ قىلىپ، رەيكىنىڭ سىرىنى چىقىرىۋېتىپ شىكالىسىنى بۇزىدىغان، ئېگىپ مايماق قىلىۋېتىدىغان، سۇندۇرۇۋېتىدىغان ئەھۋاللاردىن ساقلىنىش لازىم.

6. ئەگەر كەسمە يۈز دائىرىسىدە سۇ ئورنى كۆزىتىش قۇدۇقى، سۇ ئورنى ماشىنىسى قاتارلىق ئۈسكۈنىلەر بولسا قىش پەسلىدە ئاسان مۇزلايدىغان

سۇ ئامبارىنىڭ قۇرۇلۇشى

ئايشنۇر غېنى

(ئاتۇش شەھىرى ئازاق يېزىلىق سۇ باشقۇرۇش پونكىتىدىن 845350)

سۇ ئىشلىتىدىغان ئورۇنلارنىڭ ياكى سۇغىرىش رايونلىرىنىڭ مۇۋاپىق ئورۇنلىرىغا سۇ ئامبىرى ياسىسا، كەلكۈن سۈيى ۋە قىش، ئەتىياز، كۈز پەسىللىرىدىكى زىيادە سۇلارنى ئامبارغا قاچىلاپ، سۇ ئىشلىتىش ئەھۋالىغا ئاساسەن تۆۋەن ئېقىمىغا ماڭغۇزۇپ سۇغىرىشقا كاپالەتلىك قىلغىلى ھەمدە سۇ ئىشلىتىش مىقدارىنى مۇۋاپىق تەڭشەپ، سۇ ئىشلىتىش ما-جىراسىنى ئازايتقىلى بولىدۇ. يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىدا سۇ ئامبىرىنىڭ رولى ناھايىتى چوڭ. چۈنكى سۇ ئامبىرى قۇرغاقچىلىق مەزگىلىرىدە سۇ ئىشلىتىش مىقدارىنى مۇۋاپىق تەڭشەپ، سۇنى پىلانلىق ئىشلىتىپ، قۇرغاقچىلىقنىڭ ئالدىنى ئېلىپ، يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىنى سۇ بىلەن كاپالەتلەندۈرىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا سانائەتنىڭ سۇغا بولغان ئېھتىياجىغا كاپالەتلىك قىلىدۇ. خەلق تۇرمۇشىنىڭ سۇغا بولغان ئېھتىياجىنى قامدايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن سۇغىرىش رايونلىرىدا سۇ ئامبار ياساشقا ئەھمىيەت بېرىش كېرەك.

سۇ ئامبىرى ياسىلىدىغان ئورۇننىڭ يەر شەكلىگە ئاساسەن ئۈچ تۈرگە قىسىملىرىنى ئېلىۋېتىپ، ئاسراپ، ساقلاپ، ئەتىيازدا قايتا ئورنىتىپ ئىشلىتىش لازىم.

7. ئېلېكتىر تېخنىكىسى ۋە كومپيۇتېر تېخنىكىسىنىڭ تەرەققىي قىلىشىغا ئەگىشىپ، ئاپتوماتىك ۋە يېرىم ئاپتوماتىك سۇ ئۆلچەش قۇرۇلمىلىرى، سۇ ئۆلچەش ئەسۋابلىرى ياسىلىپ، شارائىتى بار سۇغىرىش رايونلىرىدا ئىشلىتىلىپ، خېلى يۇقىرى ئۈنۈم يارىتىلدى. لېكىن قانداق ئىلغار ئەسۋاب بولۇشىدىن قەتئىنەزەر، كەسمە يۈزىگە قويۇلىدىغان تەلەپ ئوخشاش بولغاچقا، قىشتا قوللىنىش يەنىلا قىيىن بولمىۋاتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن سۇ ئۆلچەش كەسمە يۈزىنى قىش پەسلىدە ئاسراشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىش بىلەن بىرگە، سۇ ئورنىنى كۆزىتىش، سۇ ئۆلچەش ئىشلىرىنى ئا-دەم كۈچى ئارقىلىق بىۋاسىتە ئىشلەش لازىم. (05)

بۇ يىلى - كىشىلەر ئىچكى ئىچكىلىك سىز سىزنىڭ ئىچكى ئىچكىلىكىڭىزنى بىر قېتىم كۆرۈڭ

ئابلەت غۇجامنىياز

(خوتەن ناھىيە تەۋەككۈل يېزىلىق سۇ پونكىتىدىن 848000)

ئىچكىلىك سۇ ئالدى بىلەن كىشىلەر كۈندۈلۈك تۇرمۇشتا ئىستېمال قىلىۋاتقان ھەر خىل مەنبەلىك سۇلارنى كۆرسىتىدۇ. ئىچكىلىك سۇ ئىش-لىتىش قىممىتىگە ۋە كىشىلەرنىڭ ئىستېمال قىلىش ئەھۋالىغا قاراپ تاۋار سۇ، تاۋارسىز سۇ دەپ ئىككى تۈرگە بۆلۈنىدۇ. ئاپتونوم رايون تەۋە-سىدىكى تاۋار سۇ مەملىكەت ئىچىدىكى ھەر خىل سۇ زاۋۇتلىرى تېخنىكا-لىق ئىشلەپچىقارغان ساپلىقى يۇقىرى، ماركىسى، ئادىرسى ئېنىق، ئىش-لەپچىقارغان ۋاقتى ئېنىق ھەر خىل ماركىلىق سۇلارنى ئۆز ئىچىگە ئال-دۇ. تاۋارسىز سۇ بولسا كىشىلەرنىڭ ھويلا - ئاراملىرىغا ئورنىتىۋالغان

ئايىرىشقا بولىدۇ. ① تاغ جىلغىسى ئىچىگە ياسالغان سۇ ئامبىرى: بۇ خىل سۇ ئامبىرى ئاساسەن كەلكۈن سۈيى ۋە قىشلىق قار سۈيىنى قاچىلاپ، سۇ ئىشلىتىش مەزگىلىدە تۆۋەنگە پىلانلىق ھالدا تەڭشەپ يەتكۈزۈپ بېرىدۇ. بۇ خىل سۇ ئامبىرى ئاساسەن بىتۈندىن ياسىلىدۇ؛ ② ئېدىرلىقتىكى سۇ ئامبىرى: بۇ خىل ئامبارلارنىڭ كۆپ قىسمى تاغ ئالدى ئېدىرلىققا جايلاش-قان بولۇپ، كەلكۈن سۈيى، بۇلاق سۈيى ۋە ۋاقتىنچە ئىشلىتىلمىگەن سۇلارنى قاچىلاپ، تۆۋەنگە تەڭشەپ يەتكۈزۈپ بېرىدۇ. بۇ خىل سۇ ئامبىرى كۆپىنچە توپا، تاش، شېغىل قاتارلىق ماتېرىياللار بىلەن ياسىلىدۇ؛ ③ تۈزلەڭ سۇ ئام-بىرى: بۇ خىل سۇ ئامبىرى كۆپىنچە تۈزلەڭ ئورۇنلارغا ئورۇنلاشتۇرۇلۇپ، ئەت توپا بىلەن ياسىلىدۇ. بۇ خىل سۇ ئامبارلىرى كۆپىنچە قىش، كۈز، ئەت-يازدىكى ئوشۇق سۇلارنى كىرگۈزۈپ، تۆۋەنگە پىلانلىق ھالدا سۇ يەتكۈزۈپ بېرىپ، تېرىلغۇ يەرنى ئېھتىياجلىق سۇ بىلەن تەمىنلەيدۇ.

يۇقىرىدىكى ئۈچ خىل سۇ ئامبىرىنىڭ ئۆزىگە خاس ئارتۇقچىلىقى ۋە يېتەرسىزلىكى بولىدۇ. ئومۇمەن ھەممىسى يېزا ئىگىلىكى، سانائەت، خەلق تۇرمۇشى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا سۇ ئامبىرىدا بېلىق قا-تارلىقلارنى بېقىپ، ئىقتىسادىي كىرىمنى ئاشۇرغىلى بولىدۇ. (05)

خۇسۇسىي قۇدۇقلاردىن ھەقسىز پايدىلىنىۋاتقان سۈنى ۋە دەريا - ئۆستەڭ - لەردىن ئېلىپ كېلىپ ئىشلىتىۋاتقان سۈنى كۆرسىتىدۇ. بىزگە مەلۇمكى، كىشىلەرنىڭ تۇرمۇش ئەھۋالى ئوخشاش بولمىغاچقا، بەزى دېھقان - چار - ۋىچىلار تاۋار سۈنى دۇكانلاردىن سېتىۋالالمايدۇ. تۇرمۇشى ئوتتۇرا ھال، ھاللىق سەۋىيەدىكى ھەر خىل كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان، ئىقتىساد - دىي ئەھۋالى ياخشى، كىشى بېشى كىرىمى يۇقىرى كىشىلەرلا تاۋار سۈنى كۈندە دېگۈدەك ئىستېمال قىلالايدۇ. ئەمما يېزا - قىشلاقلاردا يەنە بىر قىسىم دېھقان - چارۋىچىلار تاۋار سۈنى ئىستېمال قىلىش جەھەتتە ئىقتىسادىي ئەھۋالى يار بەرمىگەچكە، ھويلىسىدىكى خۇسۇسىي قۇدۇقىدىكى سۈنى ئىستېمال قىلىۋاتىدۇ. دەريا يىراق، ئۆستەڭلەردە ئېقىۋاتقان سۇلار بولسا لاي - لاتقا، پاسكىنا بولغاچقا، كۆپىنچە ھاللاردا ھەر خىل كېسەللىكلەرنى پەيدا قىلىدۇ. يەر ئاستى سۈيىنى ئىشلىتىپ ئادەتلەنگەن كۆپ ساندىكى دېھقان - چارۋىچىلار ھويلا - ئاراملىرىغا، ئۆي ئىچىگە تۇرۇبا سۈيى يەتكۈ - زۈلگەن بولسىمۇ، لېكىن تۇرۇبا سۈيى بىلەن تەمىنلەش ئادەم ۋە ھايۋانلار - نىڭ ئېھتىياجىنى تولۇق قاندۇرالمىۋاتىدۇ. ئاز ساندىكى يېزا - قىشلاقلاردا تېخى تۇرۇبا سۈيى يېتىپ كەلمىگەچكە، تېخىچە قۇدۇق سۈيىنى ئىستېمال قىلىۋاتىدۇ. بۇ خىل تۇرۇبا سۈيىنى قۇدۇق سۈيىنى ئىستېمال قىلىۋاتقان كىشىلەر ئاسانلا كېسەلگە گىرىپتار بولىدۇ. نۆۋەتتە ئىچمىلىك سۈيىنى ياخشىلاش ۋە يىراق يېزا - قىشلاقلاردا تۇرۇبا سۈيىنى ئومۇملاش - تۇرۇش ئىنتايىن زۆرۈر بولۇپ، بۇ خىل قۇرۇلۇشنى پۇختا قەدەم بىلەن ئېلىپ بېرىش خەلقنىڭ جانىجان مەنپەئەتىگە باغلىق بولغان مۇھىم مەسئەلگە ئايلاندى. شۇڭا يەرلىك ھەر دەرىجىلىك سۇ ئىشلىرى تارماقلىرى ئىچمىلىك سۇ مەسىلىسىگە ئەھمىيەت بېرىپ، كەڭ دېھقان - چارۋىچىلارنىڭ ئىچمىلىك سۇ مەسىلىسىنى ۋە كۆرۈلگەن مەسىلىلەرنى ۋاقتىدا ھەل قىلىپ، دېھقان - چارۋىچىلارنىڭ تەن ساغلاملىقىنى ياخشىلاشقا كۈچ چىقىرىش كېرەك. (05)

ئۆستەڭلەرنى باشقۇرۇش ۋە ئاسراش

ئابلاخان ئاخۇن

(ئاتۇش شەھىرى ئۆستۈنئاتۇش بازارلىق سۇ باشقۇرۇش پونكىتىدىن 845350)

مۇۋاپىق ئۆستەڭلەرنى ياساش بىلەن بىرگە، ئۇنى باشقۇرۇش ۋە ئاسراش ھەمدە ئىشلىتىش ئۆستەڭ قۇرۇلۇشىدىكى ئىنتايىن مۇھىم خىزمەت بولۇپ، بۇنىڭغا سەل قارالسا ئۆستەڭلەرنىڭ پايدىلىنىش ئۈنۈمى تۆۋەنلەپ، دېھقانچىلىق ئىشلىرىغا بىۋاسىتە تەسىر كۆرسىتىپ، زىرائەت مەھسۇلاتىنى ئاشۇرۇشقا كاپالەتلىك قىلغىلى بولمايدۇ. شۇڭا مۇنۇ خىزمەتلەرنى ياخشى ئىشلەش كېرەك.

1. ياخشى باشقۇرۇش: باشقۇرۇشتا ئۆستەڭلەردە بىخەتەر سۇ ماڭدۇ-رۇش ئۈچۈن، ھەر بىر ئۆستەڭنىڭ ھەر بىر بۆلىكىگە مەخسۇس خادىم تەيىن-لەپ، مەسئۇلىيەتنامە ۋە تۈزۈم بېكىتىش، ئۆستەڭدە سۇ نورمىسىدىن ئار-تۇق سۇ ماڭدۇرماسلىق، قىشتا بۇزۇلۇپ كېتىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش لازىم. ئۆستەڭ ئىچىگە ئوت - چۆپ ئۈندۈرمەسلىك، ئۆستەڭ ئىچىگە تاش، شې-غىل، ياغاچ قاتارلىق نەرسىلەرنى تاشلىماسلىق، ئۆستەڭ قېشىدىن قالايد-مىغان توپا ئالماسلىق، ئەگەر سېمونت ئۆستەڭ بولسا قىشتا سۇ ماڭدۇر-ماسلىق كېرەك. ئەگەر توپا ئۆستەڭ بولسا ئەتىيازدا سۇ باشلاشتىن بۇرۇن بىر قېتىم تازىلاش لازىم. سېمونت ئۆستەڭلەردە توڭ كۆتۈرۈپ بۇزۇلۇپ كېتىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، ئۆستەڭ ئىچىدىن قالايمىقان ئېغىز ئېچىلىپ، ئۆستەڭ قېشىنى بۇزماسلىق كېرەك.

2. ياخشى ئاسراش: ئۆستەڭ ئۆستىگە دەرەخ تىكەمسلىك، مال كىر-گۈزمەسلىك، ئۆستەڭ قېشىدىن چىم چاناپ ئالماسلىق، توپا ئالماسلىق، ئۆستەڭ ئىچىگە دەرەخ شاخلىرىنى دۆۋىلەپ، سۇ يۈزىنى ئۆرلىتىۋەتمەس-لىك، خالىغانچە ئېغىز ئېچىپ سۇ باشلىماسلىق لازىم. ئەگەر يېڭىدىن يا-سالغان ياكى ئۆزگەرتىپ ياسالغان ئۆستەڭلەر بولسا، ئىشلىتىشتىن بۇرۇن سىناق تەرىقىسىدە سۇ قۇيۇپ سىناقتىن ئۆتكۈزۈش، مەسىلە كۆرۈلسە دەرھال رېمونت قىلىش كېرەك. سۇ قويۇشتىن بۇرۇن ۋە سۇ ئېقىۋاتقان مەزگىلدە ئۆستەڭلەرنىڭ ئىككى قېشىنى كۆزىتىپ، سۇ سىڭىپ چىقىش، قاشنىڭ بۇزۇلۇش ئەھۋالى، توشۇپ چىقىش ئەھۋالى، سۇ تۇرۇپ قېلىش ئەھۋالى قاتارلىقلارنى دائىم تەكشۈرۈپ، كۆرۈلگەن مەسىلىلەرنى ئۆز ۋاقتىدا بىر تەرەپ قىلىش كېرەك. (05)

سۇ ئىنشائات قۇرۇلۇشىنىڭ يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىدىكى رولى

مېھرىگۈل مۆمىن

(ئاتۇش شەھىرى ئازاق يېزىلىق سۇ باشقۇرۇش پونكىتىدىن 845350)

دېھقانچىلىق رايونلىرىدا سۇ ئىنشائات قۇرۇلۇشى ئېلىپ بېرىشتىكى مەقسەت يېزا ئىگىلىكىنىڭ ئىشلەپچىقىرىشىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن ياخشى خىزمەت قىلدۇرۇشتىن ئىبارەت. سۇ بولسا يېزا ئىگىلىكىنىڭ جان تومۇرى، ھاياتلىقنىڭ مەنبەسى، سۇ بولمىسا دېھقانچىلىقتىن سۆز ئاچقىلى بولمايدۇ. شۇڭا سۇ ئىنشائات قۇرۇلۇشى خەلق تۇرمۇشىدا ئىنتايىن مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. سۇ بايلىق مەنبەسىدىن ياخشى پايدىلىنىش ئۈچۈن، چوقۇم سۇ ئىنشائات قۇرۇلۇشىنى پۇختا ئېلىپ بېرىش لازىم. سۇ ئىشلىرىغا مۇناسىۋەتلىك كۆۋرۈك، قاپقاق، زاكۇ، شارقىراتما، ئامبار، پۇر-كۆپ سۇغىرىش، تېمىتىپ سۇغىرىش، ئۆستەڭلەرنى سېمونتلاپ سۇ سىڭدۈرۈش مەس ئۆستەڭ قىلىپ ياساپ چىقىش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى سۇ ئىنشائات قۇرۇلۇشىغا كىرىدۇ.

سۇ ئىنشائات قۇرۇلۇشى ئېلىپ بېرىشتا دۆلەتنىڭ مەبلەغىگە قاراپ تۇرماستىن، كەڭ خەلق ئاممىسىنى سەپەرۋەر قىلىپ مەبلەغ توپلاپ، ئەمگەك كۈچى تەشكىللەش، شۇنداقلا ھاللىق ئائىلىلەرنى سەپەرۋەر قىلىپ سۇ ئىنشائات قۇرۇلۇشىنى ۋاقتىدا، پۇختا ئېلىپ بېرىشقا كاپالەتلىك قىلىش لازىم. زامانىۋىي، تېخنىكىلىق سۇ ئىنشائاتى ئېلىپ بېرىپ، سۇدىن تولۇق ۋە ئۈنۈملۈك پايدىلىنىش لازىم. سۇ ئىنشائات قۇرۇلۇشى بىلەن كۆپ شۇغۇللانسا، سۇنى تېجەشلىك ئىشلەتكىلى ۋە پايدىلىنىش ئۈنۈمىنى يۇقىرى كۆتۈرگىلى بولىدۇ، ئاز سۇ بىلەن كۆپ يەرنى سۇغارغىلى، زىرائەت مەھسۇلاتىنى ئاشۇرغىلى بولىدۇ. رايونلار ئارا سۇ ئىنشائات قۇرۇلۇشى كۆپ ئىشلەنسە، سۇنى تەڭشەپ تەمىنلەپ، قۇرغاقچىلىقنىڭ ئالدىنى ئالغىلى، سۇ مول رايونلاردىكى ئارتۇق سۇلارنى سۇ كەمچىل بولغان رايونلارغا يۆتكەپ، سۇ بىلەن تولۇق تەمىنلەشكە كاپالەتلىك قىلغىلى بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن سۇ ئىنشائات قۇرۇلۇشى ئېلىپ بېرىش يېزا ئىگىلىكىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتا ئىنتايىن مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. دېھقانچىلىق رايونلاردا سۇ ئىنشائات قۇرۇلۇشى بىلەن كەڭ شۇغۇللىنىش ۋە كۆرۈلگەن مەسىلىلەرنى ۋاقتىدا ھەل قىلىپ، سۇ ئىنشائات قۇرۇلۇشىنىڭ ساغلام ئېلىپ بېرىلىشىغا كاپالەتلىك قىلىش كېرەك. (05)

بىرىنچى تۈرۈلگەن موزايىلارنىڭ ئۆزۈم-ئۆزىڭ ئالامىتى ئېلىش ئۇسۇلى

ئايىزىمگۈل ئابلىز

(باي ناھىيەلىك ھايۋانات يۇقۇم مۇداپىئە پونكىتىدىن 842300)

نورمال ئەھۋالدا موزاي تۇغۇلۇپ بىر قانچە سائەت ئىچىدىلا تېزەكلەيدۇ. ئەمما بوغازلىق مەزگىلىدە ئىنەكنىڭ ئوزۇقلىنىشىنىڭ ياخشى بولماسلىقى، ئوغۇز سۈتىنىڭ يېتەرسىزلىكى بولماسلىقى، ئوغۇز سۈتى سۈپىتىنىڭ ناچار بولۇشى، شۇنداقلا موزايىنىڭ ئوغۇز سۈتىنى ۋاقتىدا ئىمەلمەسلىكى تۈپەيلىدىن يېڭى تۇغۇلغان موزايىلاردا قەۋزىيەت كۆرۈلىدۇ.

1. كېسەللىك ئالامىتى: روھسىزلىنىدۇ، تىنچسىزلىنىدۇ، ئىمىش قېلىپ-تىم سانى ئازىيىدۇ، مۈكچىيىپ تۇرىدۇ، ئىنجىقلايدۇ، قۇيرۇقنى كۆتۈرۈپ تېزەكلەش ھالىتىدە تۇرىدۇ، دائىم قورسىقىغا قارايدۇ. ئېغىرلاشقاندا قورسىقى ئاغرىيدۇ، بەزىدە تەرلەيدۇ، بارماقنى توغرا ئۈچەيگە تىقىپ تەكشۈرگەندە قاتتىق تېزەكلەر قولغا ئۇرۇنىدۇ.

2. ئالدىنى ئېلىش: (1) بوغازلىقنىڭ كېيىنكى يېرىمىدا بوغاز ئىنەكنى توقلۇق قىممىتى يۇقىرى يەم - خەشەك بىلەن بېقىپ، ھەر خىل مېنېرال ماددىلارغا بولغان ئېھتىياجىنى تولۇق قاندۇرۇش كېرەك؛ (2) موزاي تۇغۇلۇپ كېچىككەندىمۇ يېرىم سائەت ئىچىدە ئوغۇز سۈتىنى ئەمگۈزۈش كېرەك.

3. داۋالاش: (1) پۇرچاق مېيى ياكى سۇيۇق فارافىن (石蜡油) دىن 50 مىللىلىتىرنى بىر قېتىم ئىچكۈزۈش كېرەك؛ (2) 50 گرام ناترىي سولفات (硫酸钠)، 0.1 - 0.2 گرام فىنوفتالىن ئىچكۈزۈش بىلەن بىرگە، ئىسسىق ئۆتكۈزۈش ياكى موزايىنىڭ قورسىقىنى ئۇۋىلاش ئارقىلىق، ئۈچەيىنىڭ سازاڭسىمان ھەرىكىتىنى كۈچەيتىش كېرەك. (02)

كۆشگۈچى چارۋىلارنىڭ شال پاكىسى زەھەرلىكلىكىنى تەكشۈش - داۋالاش

ئىززەتگۈل جامال

(چەرچەن ناھىيەلىك چارۋىچىلىق، مالدوختۇرلۇق پونكىتىدىن 841900)

1. زەھەرلىنىش سەۋەبى: كۆشگۈچى ھايۋانلارنىڭ شال پاخلىدىن زەھەرلىنىشىنى ئورغاقسىمان باكتېرىيەلەر كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. شال پا- خىلىدىن زەھەرلىنىش 10 - ئاينىڭ ئاخىرى ۋە 11 - ، 12 - ئايلاردا كۆپ- رەك كۆرۈلىدۇ. شال پاخلىنى ياخشى قۇرۇتمىغاندا ئاسانلا كۆكرىپ سۇ- پىتى ئۆزگىرىپ قالىدۇ. مۇنداق شال پاخلىنى كالا، قوي، ئۆچكىلەرگە بەرگەندە ئاسانلا زەھەرلىنىپ قالىدۇ.

2. زەھەرلىنىش ئالامىتى: زەھەرلەنگەن چارۋىلاردا ئاقساش، تۇياق ئەتراپى ئىششىش ۋە تۇياق قېپى چۈشۈپ كېتىش ئەھۋاللىرى كۆرۈلىدۇ. جىددىي زەھەرلەنگەندە دەسلەپ تۇياق تاجى ئىششىپ قىزىرىدۇ. تۇياق ئاغ- رىغاچقا ئاقساپ ماڭىدۇ، شۇنداقلا بىر نەچچە كۈندىن كېيىن تۇياق ئەترا- پىدىن سارغۇچ سۈزۈك سۇيۇقلۇق ئېقىپ چىقىپ، تۇياق ئەتراپىنىڭ تۈك- لىرى چۈشۈپ كېتىدۇ. كېسەل ئېغىرلاشقانچە تۇياق قاناپ، يىرىڭلاپ نىك- روزلىنىدۇ، ئاخىرىدا تۇياق قېپى چۈشۈپ كېتىدۇ. قۇلاق ئۇچى بىلەن قۇيرۇق قىسمى نىكروزلىنىدۇ، شال پاخلى بىلەن زەھەرلەنگەن چارۋىلار- نىڭ ئۆلۈش نىسبىتى %40 - %50 كە يېتىدۇ.

3. دىياگنوز قويۇش: شال پاخلى بىلەن بېقىلىش ۋاقتىغا ۋە يۇقىرىد- قى ئالامەتلەرگە قاراپ دىياگنوز قويۇلىدۇ. بۇ خىل كېسەلنى چارۋىلاردىكى ئاقسىل كېسىلىدىن پەرقلەندۈرۈپ دىياگنوز قويۇش كېرەك.

4. داۋالاش: شال پاخلىدىن زەھەرلەنگەنلىكى مەلۇم بولغان ھامان شال پاخلى بېرىشنى توختىتىش، شۇنىڭ بىلەن بىرگە سۈپەتلىك ئوت - چۆپ، سىلۇس، ئاقسىل مول بولغان يەم - خەشەكلەرنى بېرىش لازىم. زە- ھەرلەنگەن كالىلارغا كۈنگە بىر قېتىمدىن %10 لىك گىلۇكوزا ئېرىتمىد- سى ياكى فىزىيولوگىيەلىك تۇز سۈيىدىن 500 مىللىلېتىر ئۇدا 3 - 5

توخۇ باقمىچىلىقىدا يەم - خەشەك تېجەش ئۇسۇلى

رازاق تۈردى

(ئاتۇش شەھىرى ئاغۇ يېزىلىق چارۋىچىلىق، مالدوختۇرلۇق پونكىتىدىن 845350)

توخۇ باقمىچىلىقىنىڭ تەرەققىي قىلىشى ۋە يەم - خەشەك باھاسىنىڭ كۈنساين ئۆرلىشىگە ئەگىشىپ، توخۇلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ئۈنۈمىگە كاپالەتلىك قىلىپ، يەم - خەشەك تېجەش كەڭ باقمىچىلار كۆڭۈل بۆلۈۋاتىدۇ. قان مۇھىم مەسىلىگە ئايلاندى، بۇ مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن تۆۋەندىكى بىر قىپ باشقۇرۇش ئۇسۇلىنى قوللىنىش كېرەك.

1. ئىلمىي يەم - خەشەك تەييارلاش: ئادەتتە يېشى 0 ~ 4 ھەپتەلىك چۈچىلەرنىڭ يەم - خەشەكىنى تەييارلىغاندا ھەر كىلوگرام يەم - خەشەك تەركىبىدە 20% - 21% يىرىك ئاقسىل، يېشى بەش ھەپتەلىكتىن يۇقىرى گۆش توخۇسىنىڭ ھەر كىلوگرام يەم - خەشەكى تەركىبىدە 18% - 19% يىرىك ئاقسىل، 1% كالتسىي، 0.65% فوسفور، ئۇنىڭ ئۈستىگە كۈندىلىك ئوزۇقلۇقى تەركىبىدىكى ھەر خىل ئامىنو كىسلاتالىرىنىڭ تەڭپۇڭ بولۇشىغا ئەھمىيەت بېرىپ، توخۇلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش ئېھتىدى ياجىنى قاندۇرۇش كېرەك.

كۈن ۋىنادىن ئوكۇل قىلىنىدۇ. قوي، ئۆچكىلەرگە كۈندە بىر قېتىمدىن 100 - 200 مىللىلېتىر 10% لىك گىلۇكوزا ئېرىتمىسى ياكى فىزىيولوگىيەلىك تۇز سۈيىدىن 50 - 100 مىللىلېتىر ئۈچ كۈن ۋىناغا ئوكۇل قىلىنىدۇ. ھەزىم قىلىشى ناچارلاشقان كالىلارغا 2:1 نىسبەتتە ئاش تۇزى، ناترىي بىكاربونات (碳酸氢钠) قاتارلىقلار سۇغا ئارىلاشتۇرۇلۇپ، كۈنىگە بىر قېتىمدىن، ھەر قېتىمدا 150 - 250 مىللىلېتىردىن، ئۇدا ئۈچ كۈن ئىچى كۈزۈلىدۇ ياكى 25 گىرام ناترىي بىكاربونات 50 گىرام ئېچىتقۇ تالقىنى (酵母粉) ۋە قۇرۇق ھەزىم ئېچىتقۇ تابلېتكىسى (干酵目片) دىن 100 تال بىر قېتىمدىلا ئىچكۈزۈلىدۇ. قوي، ئۆچكىلەرگە يۇقىرىقى دورىلارنىڭ مىقدارى ئازايتىپ بېرىلىدۇ. ئىچى سۈرگەن كالا، قوي، ئۆچكىلەرگە ئىچى سۈرۈشنى توختىتىدىغان دورىلارنى بېرىش كېرەك. (02)

2. مۇۋاپىق تېمپېراتۇرا ۋە يورۇقلۇق: قىش پەسلىدە توخۇ كاتىك - نى ئىسسىق ساقلاش كېرەك. ھاۋا ئىسسىق كۈنلىرى كاتەكنىڭ ھاۋاسىنى ئالماشتۇرۇپ، تېمپېراتۇرنى مۇۋاپىق تۆۋەنلىتىش، ئەڭ ياخشى كاتەك تېمپېراتۇرىسىنى $21^{\circ}\text{C} \sim 24^{\circ}\text{C}$ ئارىلىقىدا ساقلاش كېرەك. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، ھەرقايسى رايونلار «ئىككى يورۇتۇش، ئىككى قاراڭغۇ» ئۇسۇلىنى كەڭ قوللىنىپ، توخۇ باقمىچىلىقىدا ياخشى ئۈنۈم ياراتماقتا. كۈنكرېتنى مەشغۇلات تۆۋەندىكىچە: ئىككى سائەت يورۇتۇش، ئىككى سائەت قاراڭغۇلۇقتا قالدۇرۇش ئۇسۇلىنى قوللانغاندا، توخۇلارنىڭ يەپ - ئىچە - شىگە كاپالەتلىك قىلغىلى بولۇپلا قالماستىن، بەلكى توك تېجەپ، گۆش توخۇسىنىڭ ھەرىكىتى ۋە ئارام ئېلىشى مۇۋاپىق بولىدۇ. يورۇتۇش ۋاقتى - نى ئۇزارتقاندا ھەر كىۋادرات مېتىر توخۇ كاتىكىگە 2~2.5 ۋاتلىق نۇر چۈشۈرۈش ئىقتىدارىغا ئىگە چوغلانما لامپا ياكى 1~1.5 ۋاتلىق كۈن نۇر - لۇق لامپا ئورنىتىش كېرەك.

3. مۇۋاپىق ئوزۇقلاندۇرۇش: گۆش توخۇسى ئۈچۈن ئەڭ ياخشى يەم - خەشەك دانلىق يەم - خەشەك، ئەگەر قۇرۇق تالقان يەم - خەشەك بىلەن باقسا ئاز - ئازدىن كۆپ قېتىم بەرسە مۇۋاپىق بولىدۇ. بۇندىن باشقا يې - تەرلىك يەم - خەشەك ئوقۇرى ۋە سۇغىرىش ماشىنىسى بولۇش كېرەك. ئا - دەتتە يېشى ئىككى ھەپتىلىكتىن يۇقىرى ھەر 30 - 40 توخۇغا بىر مېتىر ئوزۇنلۇقتا يەم - خەشەك ئوقۇرى، ھەر 70~80 توخۇغا بىر مېتىر ئوزۇنلۇقتا سۇغىرىش ماشىنىسى ئورناتسا يەم - خەشەكنى تې - جەپ قالغىلى بولىدۇ.

4. يەم - خەشەك ئىسراپچىلىقىنى ئازايتىش: گۆش توخۇسىنى ئو - زۇقلاندۇرغاندا ئاز - ئازدىن بېرىپ، ئامال بار ئوقۇردا يەم - خەشەكنى ئا - شۇرۇپ قويماسلىق ياكى ناھايىتى ئاز مىقداردا ئاشۇرۇپ قويۇشقا كاپالەت - لىك قىلىش لازىم. توقلۇق قىممىتى يۇقىرى دانچىسىمان يەم - خەشەك - لەرنى تاللاپ سېتىۋېلىپ ئوزۇقلاندۇرغاندا، ئىلغاپ يېيىشتىن ساقلانغىلى بولىدۇ. يەم - خەشەك يېڭى بولۇشى، بىر قېتىمدىلا كىرگۈزگەن ياكى ئۆزى تەڭشەپ تەييارلىغان يەم - خەشەك بەك كۆپ بولۇپ كەتمەسلىكى، بىر ھەپ -

موزايىلاردىكى ۋىتامىن A يېتىشمەسلىك كېسەللىكى ۋە ئالدىنى ئېلىش، داۋالاش ئۇسۇلى

مەمەت توختى

(بورتالا شەھىرى چىندىل يېزىلىق چارۋىچىلىق، مالدوختۇرلۇق پونكىتىدىن 834100)

بوغاز سىيرلارنىڭ كۈندىلىك ئوزۇقىدا ۋىتامىن A نىڭ كەمچىل بولۇشى ياكى موزايىلارنى يېڭى تۇغۇلغاندا ئوغۇز سۈتتىن تويغۇزماسلىقتىن، ۋىتامىن A كەمچىل بولغان سىير سۈتىدە باققانلىقتىن، بۇ خىل كېسەللىك پەيدا بولىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، سۈتتىن ئايرىلغان موزايىلار تەركىبىدە ۋىتامىن A كەمچىل بولغان ئوزۇقلۇق بىلەن ئوزۇقلىنىش، قەنتلىك يېمەكلىكلەر، كېپەك قاتارلىق ئوزۇقلۇقلار بىلەن كۆپرەك بېقىلىپ، سەۋزىدە ئوخشاش ۋىتامىن A مول بولغان يېمەكلىكلەر بىلەن يېتەرلىك ئوزۇقلاندۇرۇلماسلىقتىن، بۇ خىل كېسەللىك كېلىپ چىقىدۇ. ئۇندىن باشقا تەبىئەتتە بولىدۇ. يەم — خەشەك تەڭشىگەندە ئوزۇقلۇققا كاپالەتلىك قىلغان ئاساستا، ئامال بار شۇ يەردىكى باھاسى ئەرزان يەم — خەشەك ياكى خام ما-تېرىيالىنى سېتىۋېلىپ، تەننەرخنى ئازايتىش، چاشقاننىڭ زىيىنىدىن مۇداپىئە كۆرۈپ، قۇم — شېغىل قېتىپ بېرىپ، ھەزىم قىلىشقا ياردەم بېرىش كېرەك.

5. يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش: يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىشتا «ئالدىنى ئېلىشنى ئاساس، داۋالاشنى قوشۇمچە قىلىش» پىرىنسىپىدا چىڭ تۇرۇش كېرەك. شۇ يەردىكى يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنىڭ تارقىلىش ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن ۋاقتىدا ۋاكسىنا ئەمەل قىلىش ۋە ئالدىنى ئېلىش خاراكتېرلىك دورىلارنى سەپلەپ بېرىش، بولۇپمۇ ئاستا خاراكتېرلىك كېسەللىكلەر، مەسىلەن: تاشقى — ئىچكى پارازىت قۇرت كېسەللىكلىرى، يېنىك دەرىجىدىكى شارسىمان قۇرت كېسەللىكى، تەنگە قوبۇل قىلىنىش (سۈمۈرۈش) ناچارلىشىشتەك ئۇنىۋېرسال كېسەللىكلەر ۋە ئاستا خاراكتېرلىك نەپەس يولى كېسەللىكلىرى قاتارلىقلارنىڭ ئالدىنى ئېلىش كېرەك. (02)

ئاشقازان، ئۈچەي يولى كېسەللىكلىرى، جىگەر كېسەللىكى، يورۇقلۇق - نىڭ يېتەرلىك بولماسلىقى، ھەرىكەتلەندۈرۈش يېتەرلىك بولماسلىقى، بېقىش - باشقۇرۇش ئۇسۇلىنىڭ توغرا بولماسلىقى ۋە مېنېرال ماددى - لىق ئوزۇقلۇقلارنىڭ يېتەرلىك بولماسلىقى قاتارلىقلاردىنمۇ بۇ خىل كېسەللىك كېلىپ چىقىدۇ.

كېسەللىك ئالامەتلىرى: بوغاز ماللاردا ۋىتامىن A يېتەرلىك بولمىسا تۇغۇلغان موزايىلار جانسىز، ئاجىز بولۇپ، ھەر خىل كېسەللىكلەرگە ئاسان گىرىپتار بولىدۇ، موزايىلارنىڭ چوڭىيىشى توختايدۇ، ئاسانلا بىرىكتۈرگۈ - چى پەردىلەر يالغۇغلىنىدۇ. كەم قانلىق، سۆڭەك يۇمشاپ كېتىش كۆرۈلد - دۇ، بەزىدە ئىچى سۈرىدۇ، بەدەن تېمپېراتۇرىسى نورمال بولىدۇ.

ئالدىنى ئېلىش ۋە داۋالاش: ئالدى بىلەن بوغاز سىيىرلارنى توقلۇق قىممىتى يۇقىرى بولغان ئوزۇقلۇقلار بىلەن، بولۇپمۇ قۇرۇق ئوت - چۆپ، سەۋزە ۋە سىلۇس بىلەن ئوزۇقلاندۇرۇش، مۇۋاپىق ھەرىكەتلەندۈرۈش، تەر - كىبىدە ۋىتامىن A كۆپ بولغان بېلىق مېيى قاتارلىقلارنى بېرىش لازىم. يېڭى تۇغۇلغان موزايىلارنى ئوغۇز سۈتى بىلەن يېتەرلىك تويغۇزۇش كېرەك. ئوغۇز سۈتىنىڭ تەركىبىدە ۋىتامىن A مول بولغاچقا، ئوغۇز سۈتى يېڭى موزايىلارنىڭ ئورگانىزمىغا زۆرۈر بولغان ۋىتامىن A نى تولۇقلاپ، ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. ئەگەر يېڭى تۇغۇلغان موزايىلاردا بۇ خىل كېسەللىك يۈز بېرىدىكەن، ئوغۇز سۈپىتىگە تويغۇزۇش، تەركىبىدە ۋىتامىن A مول بولغان دورىلارنى بېرىش، سۈتتىن ئايرىلغان بولسا، تەر - كىبىدە ۋىتامىن A كۆپ بولغان ئوزۇقلۇقلارنى بېرىش، ئاپتاپقا كۆپرەك سېلىش، ھەر كۈنى مۇۋاپىق مىقداردا ۋىتامىن A نى ئوزۇقلۇقىغا قو - شۇپ بېرىش كېرەك. (02)

زىرنى ماشىنا بىلەن تېرىش ئۇسۇلى

باھار گۈل تۇرۇپ

(قاغىلىق ناھىيە چاسىچىت بېزىلىق بېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرى پونكىتىدىن 844900) زىرە پىشش ۋاقتى قىسقا، قۇرغاقچىلىققا تاقابىل تۇرۇش ئىقتىدارى يۇقىرى، كۆپ پەرۋىش كەتمەيدىغان، مەھسۇلات مىقدارى يۇقىرى، بازىرى ئىتتىك دورا ئۆسۈملۈكى ھېسابلىنىدۇ.

ناھىيەمىز يىللاردىن بۇيان زىرنى قول بىلەن تېراتتى. 2005 - يىلى ماشىنا بىلەن تېرىپ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىلدى. يەنى، ماشىنا ئارقىلىق تېرىشتا، ئۇرۇق چۈشۈرۈش ساندۇقىنى يوپۇق يېپىش ماشىنىسىغا ئورنىتىپ، يوپۇق يېپىش مەشغۇلاتى بىلەن بىرلىكتە ئىشلەپ بىرلا ۋاقىتتا يوپۇق يېپىش، زىرە تېرىش مەشغۇلاتىنى ئورۇنلاپ، كۆپلىگەن ئەمگەك كۈچى ۋە چىقىم تېجەلدى.

ئالاھىدىلىكى: (1) ئەمگەك سىجىللىقىنى يەڭگىللىتىدۇ. يەنى قول بىلەن تېرىشتا ئالدى بىلەن ماشىنا بىلەن يوپۇق يېپىپ، ئاندىن زىرە ئۇرۇق چۈشۈرۈش ئۈستىگە كامار ئېچىپ، ئۇرۇق سېلىناتتى. ماشىنا بىلەن تېرىلغاندا تەكرار مەشغۇلاتتىن قۇتۇلۇپ، ئەمگەك ۋاقتىنى، كۈچىنى تېجەپ ئىش ئۈنۈمىنى يۇقىرى كۆتۈرىدۇ. (2) ئۇرۇق تېجەيدۇ. قول بىلەن تېرىلغاندا، ھەر موغا تۆت كىلوگرام ئەتراپىدا ئۇرۇق تېرىلىدۇ. ماشىنا بىلەن تېرىلغاندا ھەر موغا 1.8 - 2 كىلوگرام ئۇرۇق تېرىلىدۇ. (3) مەشغۇلات ۋاقتىنى قىسقارتىپ، زىرنىڭ ئۈنۈش، پىشش ۋاقتىنى تېزلىتىدۇ. زىرە ھاۋا ئىسسىپ، تېخى توك ئېرىمەستە تېرىلىدىغان زىرائەت بولۇپ، تۇپراق قاتلىمىدا ئۇزۇن تۇرسا ئۇرۇق سېسىپ ئۈنمەيدۇ. شۇڭا ماشىنا بىلەن تېرىلغاندا، بىر گۈرۈپپا بىر كۈندە 35 - 50 مو يەرگە يوپۇق يېپىپ، زىرە تېرىدۇ. مەشغۇلات ۋاقتى 10 - 15 كۈن قىسقىراپ، ئۇرۇق بالدۇر ئۈنۈپ، بالدۇر پىششنى ئىشقا ئاشۇرغىلى بولىدۇ. ماشىنا بىلەن تېرىلغاندا، ئۇرۇق-

زىرائەت ئۇرۇقىنىڭ ئۆمرى زادى قانچىلىك بولىدۇ

ئايشەمگۈل تاش شەمشەق مەر تۇرسۇن
(قەشقەر يېزا ئىگىلىك تېخنىكومىدىن 844000)

ئۇرۇق تولۇق پىشىپ ھاياتلىق ئىقتىدارىنى يوقاتقىچە بولغان جەريان ئۇرۇقىنىڭ ئۆمرى دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇرۇقنىڭ ئۆمرى ئۆسۈملۈك تۈرىنىڭ ئوخشاش بولماسلىقىدىن پەرقلىنىدۇ. بەزىلىرىنىڭ بىر نەچچە ھەپتە ۋە يەنە بەزىلىرىنىڭ ناھايىتى ئۇزۇن يىل بولىدۇ. تېرەك ئۇرۇقىنىڭ ئۆمرى بىر نەچچە ھەپتىدىن ئاشمايدۇ. كۆپ ساندىكى دېھقانچىلىق زىرائەت ئۇرۇقىنىڭ ئۆمرى ئادەتتىكى ساقلاش شارائىتىدا 1 - 3 يىلغىچە بولىدۇ. مەسىلەن: يەر ياڭىقى ئۇرۇقىنىڭ ئۆمرى بىر يىل، بۇغداي شال، كۆممىقوناق، سېرىق پۇرچاق ئۇرۇقىنىڭ ئۆمرى 3 - 6 يىل بولىدۇ. ساقلاش شارائىتىنى ياخشىلىسا ئۇرۇق ئۆمرىنى تېخىمۇ ئۇزارتقىلى بولىدۇ، بىراق دېھقانچىلىقتا ئىشلىتىلىدىغان ئۇرۇق يەنىلا يېڭى بولغىنى ياخشى. يۇقىرى

نىڭ بىخلىنىش ۋاقتى ۋە بىخلىنىش نىسبىتى يۇقىرى بولىدۇ، سېسىپ كېتىشنىڭ ئالدىنى ئالغىلى بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن پىشىش ۋاقتىمۇ ئىلگىرى سۈرۈلۈپ، كىرىشتۈرۈپ تېرىغان باشقا زىرائەتلەرنى پەرۋىش قىلىشقا قۇلايلىق يارىتىلىدۇ. (4) يوپۇق تېجەيدۇ. قول بىلەن يوپۇق ياپقاندا، بىر مو يەرگە 4.2 - 4.5 كىلوگرام ئەتراپىدا يوپۇق يېپىشقا توغرا كېلىدۇ. ماشىنا بىلەن مەشغۇلات قىلغاندا، 3.2 - 3.5 كىلوگرام يوپۇق كېتىدىغان بولۇپ، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن بىر كىلوگرام يوپۇقنى تېجەيدۇ. بىر كىلوگرام يوپۇقنى 13 يۈەن ھېسابلىغاندا، بىر مو يەردىن 13 يۈەن تېجىلىدۇ. (5) ئايرىم ئېنېرگىيە كەتمەيدۇ، پەقەت يوپۇق يېپىش ماشىنىسىغا ئورناتساقلا بولىدۇ. (02)

تېمپېراتۇرا ۋە نەم شارائىت ئۇرۇقنىڭ نەپەسلىنىش رولىنى كۈچەيتىپ، تەركىبىدىكى ماددىلارنى خورلىتىۋېتىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئېنېرگىيە چىقىرىپ، ئاقسىلنىڭ ئۆزگىرىشىنى تېزلىتىپ، ئۇرۇقنىڭ ئۆمرىنى قىسقارتىۋېتىدۇ.

ھەر خىل ئۆسۈملۈك ئۇرۇقنىڭ ئۆمرى ناھايىتى زور پەرقلىنىدۇ. ئۇرۇق ئۆمۈرىنىڭ ئۇزۇن - قىسقا بولۇشى ئىرسىيەتلىك خۇسۇسىيەت ئالامىتى ۋە يېتىلىشىنىڭ ساغلام ياكى ساغلام ئەمەسلىكى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغاندىن باشقا، مۇھىت شارائىتىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرايدۇ. بەزى زىرائەتلەر ئۆمرى ناھايىتى قىسقا بولىدۇ، مەسىلەن: بىرازىلىيە كاۋچۇكى ئۇرۇقىنىڭ ئۆمرى پەقەت بىر ھەپتە بولىدۇ. يەنە بەزى زىرائەتلەرنىڭ ئۆمرى ناھايىتى ئۇزۇن بولىدۇ، مەسىلەن: نېلۇپەر ئۇرۇقىنىڭ ئۆمرى ناھايىتى ئۇزۇن بولۇپ، يۈز يىل ھەتتا مىڭ يىل بولىدۇ. مۇۋاپىق ساقلاش شارائىتىنى قوللىنىپ، ئۇرۇقنىڭ ئۆمرىنى ئۇزارتىش، دېھقانچىلىق زىرائەتلىرىنىڭ سۈپەتلىك ئۇرۇقىنى ساقلاشتا ئىنتايىن مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.

تەجرىبىلەر شۇنى ئىسپاتلىدىكى، تېمپېراتۇرىسى، نەملىكى تۆۋەن، قاراڭغۇ ھەم ھاۋادىكى ئوكسىگېن مىقدارى تۆۋەنلىتىلگەن مۇۋاپىق شارائىتىنى ھازىرلىسا، مەسىلەن: بۇغداي ئۇرۇقىنى ئادەتتىكى شارائىتتا پەقەت 2 - 3 يىل ساقلىغىلى بولسا، تېمپېراتۇرا ئۆلدىن تۆۋەن بىر گىرادۇس، نىسپىي نەملىك 30%، ئۇرۇق تەركىبىدىكى سۇ مىقدارى 4% - 7% بولغان شارائىتتا 13 يىل ساقلىغىلى بولىدۇ. ھەتتا تېمپېراتۇرىنى 10°C - نىسپىي نەملىكىنى 30%، ئۇرۇقنىڭ تەركىبىدىكى سۇ مىقدارىنى 4% - 7% كە چۈشۈرسە، 35 يىل ساقلىغىلى بولىدۇ. نۆۋەتتە نۇرغۇنلىغان دۆلەتلەر تېمپېراتۇرىنى تۆۋەنلىتىپ، قۇرغاق ھەم ھاۋا تەڭشەش تېخنىكىسىنى قوللىنىپ، سۈپەتلىك ئۇرۇق ساقلاش خىزمىتىنى تېرىقچىلىقنىڭ ئاساسى قىلىپ، ئادەم كۈچى ۋە ماددىي كۈچنى تېجەپ، ھەم سۈپىتىگە ھەم مەھسۇلا - تىغا كاپالەتلىك قىلماقتا. (02)

بۇغداي ئۇرۇقىنى ساقلاش ئۇسۇلى

ئاسىمگول ئابلىمىت

(يوپۇرغا ناھىيە ئەشمە بازارلىق دېھقانچىلىق تېخنىكا پونكىتىدىن 844000)

ھەر خىل زىرائەت ئۇرۇقلىرى ئىچىدە بۇغداي ئۇرۇقىنى ساقلاش ئۇسۇلى ئىنتايىن مۇھىم. چۈنكى بۇغداي ئاساسلىق ئاشلىق زىرائەتلىرىنىڭ بىرى. بۇغداي ئۇرۇقىنى ئامبارغا كىرگۈزگەندىن كېيىن، ئۇرۇقنىڭ ساقلىنىش شارائىتىنى ياخشىلاش ئارقىلىق، بۇغداي ئۇرۇقىنىڭ ھاياتى كۈچىنى ساقلاش كېرەك.

1. ئۇرۇقنى ياخشى قۇرۇتۇش لازىم. ئۇرۇق تەركىبىدە ئەركىن سۇ ۋە بىرىكمە سۇدىن ئىبارەت ئىككى خىل سۇ بولىدۇ، ئەركىن سۇ ھۈجەيرە ئارىلىقىدا بولىدۇ، بىرىكمە سۇ ھۈجەيرىدىكى ئاقسىل ۋە باشقا پروتوپلازىمىلار بىلەن بىرىكىپ تۇرىدۇ. ئۇرۇقنىڭ پىششىغىغا ئەگىشىپ ئۇرۇق تەركىبىدىكى ئەركىن سۇنىڭ مىقدارى تۆۋەنلەيدۇ. ئۇرۇق قۇرۇپ ئەركىن سۇ ئەڭ تۆۋەن چەككە چۈشكەندە ئۇرۇقتىكى پارچىلىغۇچى ئېنزىملار تىنچ ھالەتكە كىرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇرۇقنىڭ نەپەسلىنىشى ئاستىلىشىپ ئەڭ تۆۋەن چەككە چۈشىدۇ. بۇ ئۇرۇق تەركىبىدىكى سۇ مىقدارىنىڭ بىخەتەر نەملىك چېكى بولۇپ، بۇغداينىڭ %12 بولىدۇ. ئەگەر ئۇرۇق تولۇق قۇرۇپ تۇلماي ئامبارغا كىرگۈزۈلسە، ئۇرۇقنىڭ نەپەسلىنىشى تېزلىشىپ، تېمپېراتۇرىسى ئۆرلەيدۇ، ئۇرۇق دۆۋىسى قىزىپ كېتىپ، بىخلىنىش نىسبىتى تۆۋەنلەپ، كۆكۈرەشكە، چىرىشكە باشلايدۇ. شۇڭلاشقا بۇغداي ئۇرۇقىنى يىغىۋالغاندىن كېيىن ئاپتاپتا ياخشى قۇرۇتۇپ، تەركىبىدىكى نەملىكنى بەلگىلىگەن ئۆلچەمگە يەتكۈزۈپ، ئاندىن ئامبارغا كىرگۈزۈپ ساقلاش كېرەك.

2. بۇغداي ئۇرۇقىنى ساقلايدىغان ئامبارلارنى ياخشى تازىلاش كېرەك. بۇغداي ئۇرۇقىنى ئامباردا ياكى ئۇرۇق قالدۇقى قالغان تاغلارغا قاچىلىسا ئارىلىشىپ، ئۇرۇقنىڭ ساپلىق دەرىجىسى تۆۋەنلەيدۇ. شۇڭلاشقا ئامباردىكى قالدۇق ئۇرۇقلارنى تەلتۆكۈس بىر تەرەپ قىلىپ، ئامبارنى ۋە بۇغداي قاچىلايدىغان تاغلارنى ياخشى دېزىنڧېكسىيە قىلىش كېرەك. ئۇرۇقلۇق بۇغداي چىگە، ماتا تاغارغا قاچىلاپ ياكى ئامبارلاردا دۆۋىلەپ ساقلىنىدۇ.

ئۇنىڭدىن باشقا يەنە ئامبارنىڭ ھاۋاسى قۇرغاق، ھاۋا ئۆتۈشۈپ تۇرىدىغان ھەمدە چاشقان ۋە قۇچقاچلارنىڭ زىيان يەتكۈزۈشىدىن ساقلىنالايدىغان بولۇشى لازىم.

3. ئامبارغا بۇغداي ئۇرۇقىنى ئەكىرىشتىن بۇرۇن ئۇرۇقنى ياخشى تاللاش كېرەك. ئۇرۇق ئارىسىدىكى پۈچەك دان، كېسەللەنگەن دان، لاي، قۇم قاتارلىق ئارىلاشمىلارنى شاللىۋېتىپ، ئۇرۇق تاللاش ماشىنىسىدىن ئۆتكۈزۈپ، تاغلارغا قاچىلاش كېرەك. ئوخشاش بولمىغان بۇغداي ئۇرۇق - لىرىنى ئايرىم - ئايرىم تاغلارغا قاچىلاپ رەتلىك قويۇش كېرەك. سورت تۈرى ۋە سۈپەت دەرىجىسى بويىچە ئايرىم - ئايرىم قويۇپ، تاغلارنىڭ ئىچىدە گە ۋە تاغلارنىڭ تېشىغا سورت نامى، سۈپەت دەرىجىسى، ئىشلەپچىقارغان يىل، ئىشلەپچىقارغان ئورۇن قاتارلىقلارنى ئەسكەرتىپ يېزىش كېرەك. شۇنداقلا ساقلاش جەريانىدا يەردىن نەم ئۆتۈپ ئۇرۇق سۈپىتىنىڭ ئۆزگىرىپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، تاغار ئاستىغا ياكى دۆۋىنىڭ ئاستىغا يا - غاچ قويۇش ياكى ياغاچتىن ياسالغان مەخسۇس جازا قويۇش كېرەك. شۇنداق قىلغاندا ئۇرۇقلارنى ئۇزۇنراق ئۆز سۈپىتى بىلەن ساقلىغىلى بولىدۇ.

4. نەملىكنى تىزگىنلەش لازىم. بۇغداينىڭ ساقلاش نەملىكى 12% ئەتراپىدا بولسا بولىدۇ. ئامبارغا كىرگۈزۈشتىن ئىلگىرى، نەملىكنى ئۆل - چەمگە يەتكۈزۈپ، ئاندىن ئامبارغا كىرگۈزۈش ھەمدە ساقلاش جەريانىدا پات - پات نەملىكنى تەكشۈرۈپ نەملىكنى تىزگىنلەش كېرەك. ھاۋا ئالماش - تۈرۈپ، داۋاملىق قەرەللىك ھالدا ئامبار تېمپېراتۇرىسىنى تەڭشەش لازىم. ئۇرۇق نەملىكى، تېمپېراتۇرىسى، بىخلىنىش نىسبىتى، ھاشارات زىيىنى قا - تارلىقلارنى قەرەللىك تەكشۈرۈپ، مەسىلە بايقالغان ھامان ۋاقتىدا بىر تەرەپ قىلىپ ئامبارنى دائىم دېزىنفېكسىيە قىلىپ تۇرۇش كېرەك. ھاۋا تېمپېراتۇ - رىسىنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ، ئامبارنىڭ ئىشىك - دېرىزىلىرىنى ئې - چىپ - يېپىشقا دىققەت قىلىپ، ئامبارنىڭ تېمپېراتۇرىسىنى بەلگىلىگەن ئۆلچەمگە يەتكۈزۈپ، مۇۋاپىق بولۇشىنى كاپالەتلەندۈرۈش لازىم.

6. ئۇرۇقنى دېھقانچىلىق دورىلىرى، خىمىيەۋى ئوغۇت بىلەن بىر ئام - باردا ساقلاشقا بولمايدۇ. (03)

سېھىت يىلارنى كۆلەملىك رەھىلىك ھايات

ھەلىمە تۇرسۇن

«يېزا پەن - تېخنىكىسى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىدىن (830091)

يىللار ئۆتسۇن، ئۆمۈر كېتىدۇ، ئىنساندىن ياخشىلىق ۋە تۆھپە قالىدۇ. ئىنساننىڭ قەدىر - قىممىتى ئۇنىڭ چىرايىنىڭ گۈزەل بولۇشى ياكى كە - يىم - كېچىكىنىڭ پوزۇر بولۇشى ۋە ياكى مەنەسەپ، مەرتىۋىسىنىڭ يۇقۇرى - تۆۋەن بولۇشى بىلەن ئۆلچەنمەستىن، بەلكى ئۇنىڭ ئەل - يۇرتنى گۈل - لەندۈرۈشكە قوشقان تۆھپىسى بىلەن ئۆلچىنىدۇ. ئاپتونۇم رايون بويىچە يېزا ئاساسىي قاتلام ئاخبارات - تەشۋىقات خىزمىتىدىكى مۇنەۋۋەر مۇخ - بىر، ئاپتونۇم رايونلۇق ئاخباراتچىلار ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، خوتەن ۋىلايەتلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، مەركىزىي خەلق رادىئو ئىستانسىسى ئۇيغۇرچە چاستوتىسىنىڭ تەكلىپلىك باھالىغۇچىسى، «شىنجاڭ گېزىتى» نىڭ تەكلىپلىك مۇخبىرى، بەختيار، گۈزەل ھاياتنىڭ ھارماس كۈيچىسى، ئەلنى سۆيگەن، ئەلمۇ سۆيگەن، ئەل قەلبىدىكى تىرىش - چان مۇخبىر ئوبۇلقاسىم مەتنىياز «يۇرۇڭقاش» نىڭ ئەمەلىيىتى بۇ نۇقتى - نى روشەن ئىسپاتلىدى.

ئوبۇلقاسىم مەتنىياز يۇرۇڭقاش 1959 - يىلى يانۋاردا لوپ ناھىيە ھاڭ - گىيا يېزىسىنىڭ بەگئېرىق كەنتىدە مەرىپەتپەرۋەر دېھقان ئائىلىسىدە دۇن - ياغا كەلگەن. ئۇ، 1975 - يىلى 7 - ئايغىچە ھاڭگىيا يېزىلىق باشلانغۇچ، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتىپى ۋە لوپ ناھىيەلىك 1 - ئوتتۇرا مەكتىپىدە، 1981 - يىلى 7 - ئايغىچە خوتەن ۋىلايەتلىك پىداگوگىكا مەكتىپىنىڭ لوپ سىنىپىدا، 1984 - يىلى 9 - ئايدىن 1987 - يىلى 7 - ئايغىچە شىنجاڭ رادىئو - تېلېۋىزىيە ئۇنىۋېرسىتېتى خوتەن تارماق مەكتىپىنىڭ تىل - ئەدەبىيات كەسپىدە، 1998 - يىلى 9 - ئايدىن 2004 - يىلى 7 - ئايغىچە شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ تىل - ئەدەبىيات كەسپىدە ئۆزلۈكىدىن ئو - قۇغان. ئۇ 1981 - يىلى 9 - ئايدا «خوتەن گېزىتى» ئىدارىسى ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىگە خىزمەتكە تەقسىم قىلىنىپ، ئىزچىل تۈردە شۇ ئورۇندا ئىشلەپ كەلمەكتە.

ئوبۇلقاسىم مەتنىياز يۇرۇڭقاش كىچىكىدىلا كىتاب ئوقۇشقا، يېزىقىچە -

لىققا چوڭقۇر ئىشتىياق باغلاپ، باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇغان چاغلىرىدىن باشلاپلا شېئىر - قوشاق، خەۋەر - ماقالە يېزىشقا ئىزچىل ئەھمىيەت بەرگەن. ئۇنىڭ يازغان شېئىر - قوشاق، خەۋەر - ماقالىلىرى ئەينى ۋاقىتتا مەكتەپ «تام گېزىتى»، رادىيو پونكىتى ۋە ناھىيەلىك خەلق رادىيو ئۈزۈپ-لى، «شىنجاڭ ئۆسمۈرلىرى گېزىتى»، «خوتەن گېزىتى» دەپات - پات ئېلان قىلىنىپ، ئوقۇتقۇچى - ئوقۇغۇچىلارنىڭ زور ئىشەنچىسىگە ئېرىشكەن. ئۇنىڭ «خوتەن گېزىتى» گە تەقسىم قىلىنىشى گويا بۇبۇل بوستاننى تاپقاندەك ئەھمىيەتلىك ئىش بولۇپ، خىزمەتكە كىرىشكەندىن كېيىن ئاخ-بارا تېجىلىق كەسپىنى قىزغىن سۆيۈپ، ئاخباراتچىلىق ئىلمى، مۇخبىرلىق سەنئىتىنى ئىجتىھات بىلەن بېرىلىپ ئۆگەنگەن، پېشقەدەم ئاخباراتچىلارنى ئۇستاز تۇتۇپ ئۇلارنىڭ تەجرىبىلىرىنى قېتىرقىنىپ ئۆگىنىپ، نادىر ئاخبارات ئەسەرلىرىنى تەكرار ئوقۇپ، كۆپلەپ ماتېرىيال توپلىغان. ئۇ، مۇخبىرلىق قىلىش داۋامىدا جاپادىن، ئۇزۇن يول يۈرۈشتىن، ھېرىپ - چارچاشتىن قورقماي، خوتەن ۋىلايىتى تەۋەلىكىدىكى يەتتە ناھىيە، بىر شەھەرنىڭ ھەممىلا يېرىگە بېرىپ مۇخبىرلىق قىلغان. مەكتەپ، زاۋۇت، كان - كارخانا، دوختۇرخانا، ھەربىي قىسىمنىڭ گازامىلىرى، سۇ ئىنشائاتى قۇرۇلۇش مەيدانلىرى، پەن - تېخنىكىدا ئۈلگە كۆرسىتىش بازىلىرى، ئورمانچىلىق پونكىتلىرى، چارۋىچىلىق فېرمىلىرى، بوز يەر ئېچىش رايونلىرىغىچە نەچچە قېتىملاپ بېرىپ، ئىشلەپچىقىرىشنىڭ بىر ئىنچى سېپىدە تۇرۇپ مۇخبىرلىق قىلغان. قەدىمىي قاشتېشى دىيارى خوتەننىڭ شەرقىدىكى تەكلىماكان باغرىغا جايلاشقان نىيە ناھىيەسىنىڭ يېپىق يېزىسىدىكى ئالتۇنبۇلاق يايلىقىدىن، خوتەننىڭ غەربىدىكى ھەيۋەتلىك قاراقۇ-رۇم تاغ تىزمىلىرى ئېتىكىدىكى گۇما ناھىيەسىنىڭ نەۋئابات تاجىك مىللىي يېزىسىغىچە بولغان 86 يېزا - بازارنى، قەدىمىي يورۇڭقاش ۋادىسىدىن، ئوتتۇرا تادىم قۇملۇق تاشيولىغىچە پۈتكۈل خوتەن دىيارىنى ئايلىنىپ مۇخبىرلىق قىلىپ، ئۆچمەس قەدەم ئىزلىرىنى قالدۇرغان. ئۇ بۇ جەرياندا ئىشچى، دېھقان، ئەسكەر، چارۋىچى، ساقچى، ئوقۇتقۇچى، پەن - تېخنىكا خادىملىرى، ئۆسمۈر بالىلار ۋە ئەمگەك نەمۇنىچىسىدىن تاكى ھاكىم، ۋالىي، نازىر، ئاپتونوم رايوننىڭ رەئىسى ۋە دۆلەتنىڭ بىر قىسىم رەھبەر -

لىرىگىچە ھەر ساھە، ھەر قايسى كەسىپ، خىلمۇ - خىل قاتلامدىكى كە-
 شىلەرنى زىيارەت قىلىپ، جەمئىيەتتىكى ياخشى ئادەم، ياخشى ئىش، ئا-
 ساسىي قاتلام كادىرلىرى ۋە دېھقان، چارۋىچىلارنىڭ پەن - تېخنىكىغا تا-
 يىنىپ، نامراتلىقتىن قۇتۇلۇپ بېيىش جەھەتتىكى تەجرىبىلىرى توغرىدا-
 سىدا ئىلغار تىپلار بولۇپ 10000 پارچىدىن كۆپرەك خەۋەر، تەپسىلىي
 خەۋەر، زىيارەت خاتىرىسى، مۇخبىرلاردىن خەت، ئوچىرىك، مۇلاھىزە،
 تەكشۈرۈش دوكلاتى، سەپەر خاتىرىسى، ئەدەبىي ئاخبارات قاتارلىق ھەر خىل
 ژانىردىكى ئاخبارات ئەسەرلىرىنى ۋە بىر تۈرگۈم ئەدەبىي ئەسەرلەرنى يې-
 زىپ ۋە نەق مەيداندىن سۈرەتكە تارتىپ، ئىقتىساد، مەدەنىيەت، پەن - تېخ-
 نىكا توغرىسىدا يېڭى ئۇچۇرلارنى تارقىتىپ، مىللەتلەرنىڭ بۈيۈك ئىتتى-
 پاقلىقى، ۋەتەننىڭ بىرلىكى، تىنچ، ئىناق، مۇقىم بولغان چوڭ، ياخشى
 ۋەزىيەتنى قىزغىنلىق بىلەن جانلىق ئەكس ئەتتۈرۈپ، ھەر مىللەت خەلقىدا-
 نىڭ ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش، زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى ۋە ئومۇميۈز-
 لۈك ھاللىق جەمئىيەت بەرپا قىلىش يولىدا تۆھپە قوشقان. ئۇنىڭ يازغان
 ئاخبارات ئەسەرلىرى ۋە ئەدەبىي ئەسەرلىرى ئاپتونوم رايون بويىچە
 ھەرقايسى گېزىت، ژۇرنال، رادىيو - تېلېۋىزورلاردا ۋە مەركىزىي خەلق
 رادىيو ئىستانسىسىدا ئارقا - ئارقىدىن ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن،
 جەمئىيەتتە كۈچلۈك ئالقىشقا ئېرىشكەن. شۇڭا بىر قىسىم ئوقۇرمەن-
 لەر ۋە ئامما مەنۇنىيەت بىلەن ئۇنى: «ئەدەپ - ئەخلاقلىق، خەلق تى-
 لىغا باي، ئايىقى چاققان، ئىنكاسى تېز، پۈتى تۆمۈر، مول ھوسۇلۇق
 مۇخبىر» دەپ تەرىپلىگەن.

ئۇ، ئۇزۇن يىللىق مۇخبىرلىق قىلىش پائالىيىتى داۋامىدا ئىلگىرى-
 ئاخىرى بولۇپ سەپىدىن ئەزىزى، ئىسمائىل ئەھمەد، تۆمۈر داۋامەت،
 ئىسمائىل تىلىۋالدى، ئابلەت ئابدۇرېشىت، ئابدۇرەھىم ھامۇت، نەيم يا-
 سىن، ماھىنۇر قاسىم، مەجىت ناسىر قاتارلىق رەھبەرلەر بىلەن سەمىمىي
 كۆرۈشۈپ سۆھبەتلىشىپ، ئۇلارنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشكەن.

ئوبۇلقاسىم مەتنىياز يورۇڭقاش ئاخبارات خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانغان
 33 يىلدىن بۇيان، ئامما ئارىسىغا كۆپلەپ بېرىپ، ئەمەلىيەتكە چوڭقۇر
 چۆكۈپ، ئەتراپلىق ئىزدىنىپ، ئويلاشقا، يېڭىلىق يارىتىشقا، يېزىشقا،
 دادىل، جۈرئەتلىك بولۇپ، 200 پارچىدىن كۆپرەك ھەر خىل ژانىردىكى

ئاخبارات ئەسەرلىرىنى ۋە 31 پارچە ئىلمىي ماقالە ھەمدە 24 پارچە ئوبزور يېزىپ ھەمدە بىر قىسىم ئەدەبىي ئەسەرلەرنى يېزىپ ئاپتونوم رايون تەۋە - سىدىكى ھەرقايسى گېزىت - ژۇرناللاردا ئېلان قىلدۇرۇپ، كەسىپداشلىرى ۋە ئوقۇرمەنلەرنىڭ ھۆرمىتى ۋە بىردەك ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشكەن، ئۇنىڭ 98 پارچە ئاخبارات ئەسىرى مەملىكەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر نا - دىر ئاخبارات ئەسەرلىرىنى باھالاش پائالىيىتى ۋە شىنجاڭ نادىر ئاخبارات ئەسەرلىرىنى باھالاش ھەمدە ئاپتونوم رايونىنىڭ ساھەلەر بويىچە ئويۇشتۇرغان مۇنەۋۋەر ئاخبارات ئەسەرلىرىنى باھالاش پائالىيەتلىرىدە 1، 2، 3 - دەرد - جىلىك مۇكاپاتلارغا ئېرىشكەن. بۇنىڭ ئىچىدە «جۇ زۇڭلىنىڭ بادام دەرد - خى»، «مېھرى - مۇھەببەت بىلەن گۈزەل بۇ ئالەم»، «باش شۇجى دېھقاننىڭ ئۆيىدە»، «خىسلەتلىك قول»، «قېرىنداشلىق مېھرىدىن ياشىنغان كۆچەت»، «ئالقمىشلانغان دېھقان تېخنىك»، «پەن - تېخنىكىدىن يول تاپقانلار»، «ئى - ناقلىقتىن سۇ ئىچىدۇ كۆڭۈلدىن كۆڭۈل»، «ئىناقلىق تەرەققىياتنىڭ ھار - ماس كۈيچىلىرى»، «ياشانغاندا ياشارغان يۈرەكنىڭ ئارمىنى»، «ئۆزۈلمەس دوستلۇق رىشتى»، «يورۇڭقاش ۋادىسىدىكى ئۆچمەس ئىزلار»، «ئۆزگىچە ئېچىلغان سەھرا گۈلى»، «قاشتېشىغا ئەسىر قەلب»، «بەختى كۈلگەن گى - لەمچى»، «بەختىيار ھاياتىنىڭ ئىجادچىلىرىدىن بولايلى»، «دېھقان كۈلسە مەنمۇ كۈلەلەيمەن»، «گۈزەل ھاياتنىڭ ياڭراق كۈيچىسى» قاتارلىق ئۈچ - رىك، ئەدەبىي ئاخبارات، مۇلاھىزە، ئاخبارات ئەسەرلىرى ۋە بىر قىسىم ئە - دەبىي ئەسەرلىرى ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەرقايسى مەتبۇئاتلاردا ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن، جەمئىيەتتە كۈچلۈك تەسىر قوزغاپ، بەزى ئاخبارات ئەسەرلىرى خەنزۇ تىلىغا تەرجىمە قىلىپ ئىشلىتىلگەن.

ئوبۇلقاسىم مەتنىياز يورۇڭقاش يەنە ئەدەبىي ئىجادىيەتكە بولغان چوڭ - قۇر ئىشتىياقى بىلەن خىزمەتتىن سىرتقى ۋاقىتلاردىن ئۈنۈملۈك پايدىل - نىپ، ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەنمۇ شۇغۇللىنىپ، بۇ ساھەدىمۇ كۆرۈنەرلىك نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى. مەركەز ۋە ئاپتونوم رايون تەۋەسىدىكى، ھەر - قايسى گېزىت - ژۇرنال، رادىيو - تېلېۋىزورلاردا، ئۇنىڭ ھازىرغىچە 350 پارچە شېئىر، 200 پارچە نەسىر، 60 پارچە ئەدەبىي ئاخبارات ۋە ئەسلىم - لىرى ئېلان قىلىنغان. «يورۇڭقاش شادلىقى»، «سەھەردىكى ناخشا»، «خو - تەندە راۋان يوللار»، «دۇنيادا بىرلا خوتەن بار»، «چىرىدىن ھالقىغان

ئوغلان»، «قەلبىتىن قەلبىكە يول»، «مايتاغ ناخشىلىرى»، «مەدەنىيەت مەس-
لىھەتچىسى»، «دەۋر ساداسى»، «خويمۇ ئۆز خوتەن» قاتارلىق بىرلەشمە
توپلاملارغا بىر قىسىم ئەسەرلىرى تاللاپ كىرگۈزۈلدى. ئۇنىڭ يەنە «ئانا
يۇرتتا ئالتۇن كۈز»، «خوتەندە راۋان يوللار»، «سەھنىدە ئۆتكەن مەنىلىك
ھايات» قاتارلىق بەدىئىي تېلېۋىزىيە سەنئەت فىلىملىرىگە ۋە «ئاق كېچە»،
«گۈل پەرى»، «تۈندە ياغرىغان ناخشا»، «تەبەسسۇم»، «گۈلباغدا توي شادىيا-
نىسى» قاتارلىق ئون - سىن پىلاستىنكىلىرىغا ئۇ يازغان تېكىستلەرگە
ئىشلەنگەن ناخشىلار تاللاپ كىرگۈزگەن، ئۇنىڭ 36 پارچە تېكىستىگە
نۇر مۇھەممەت سايىت، ھېكىم ھەسەن، ئىمىنقان يۈسۈپ، ئىگەمبەردى مۇ-
ھەممەت، نەبىجان قاتارلىق داڭلىق كومپوزىتورلار تەرىپىدىن ئاھاڭ ئىش-
لىنىپ، جەمئىيەتكە كەڭ تارقىلىپ، خەلقنىڭ مەنىۋى مۈلكىگە ئايلانغان.
بۇنىڭ ئىچىدىن «ئانا يۇرت سۆيگۈسى»، «خەلقىم - ئۇلۇغ ئۇستازىم»، «ۋە-
تەندۈر جانىجان بەختىم»، «ياشا ئىجادكار، قەھرىمان خەلقىم»، «ئەل گۈل-
لەيدۇ ئەمگەكتە»، «يۇرتۇم - بەختىنىڭ گۈلشىنى»، «يورۇڭقاش دەرياسى»،
«يورۇڭقاش قىزى»، «گۈل كۆرۈنەر يار ماڭا»، «دېھقان ئۇلۇغ مېھنەتكەش»،
«مۇھەببەت بىلەن ياشايدۇ ئالەم»، «تۆھپىكارلارغا سالام» قاتارلىق ناخشا
تېكىستلىرى ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ مەركىزىي خەلق رادىيو ئىستانسى-
سى، شىنجاڭ خەلق رادىيو ئىستانسىسى، خوتەن ۋىلايەتلىك مەمۇرىي مەھ-
كىمە قاتارلىق ئورۇنلار بىرلىكتە ئۇيۇشتۇرغان ئىجادىي ناخشىلارنى قوبۇل
قىلىش ۋە باھالاش پائالىيەتلىرىدە 1 - ، 2 - ، 3 - دەرىجىلىك ئىجادىيەت
مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن.

ئوبۇلقاسىم مەتنىياز يورۇڭقاشنىڭ مول ئىجادىي ئەمگەك مېۋىلىرىگە
ئاساسەن 1994 - يىلى مۇخبىرلىق ئىلمىي ئۇنۋانى، 2010 - يىلى مۇدىر
مۇخبىر ئىلمىي ئۇنۋانىغا مۇشەررەپ بولغان. ئۇ، ئون نەچچە قېتىم «خوتەن
گېزىتى» ئىدارىسى بويىچە «ئىلغار خىزمەتچى»، 1995 - يىلى 10 - ئايدا
خوتەن ۋىلايىتى بويىچە ئېلىپ بېرىلغان باھالاشتا تۇنجى نۆۋەتلىك كۆزگە
كۆرۈنگەن «10 تۆھپىكار ياش» نىڭ بىرى، شۇ يىلى ئۇ يەنە ئاپتونوم رايون
بويىچە ئاساسىي قاتلام ئاخبارات - تەشۋىقات خىزمىتىدىكى «مۇنەۋۋەر
مۇخبىر» دېگەن شەرەپلىك ناملارغا ئېرىشىپ، مەركىزىي خەلق رادىيو

ئىستانسىسى، «شىنجاڭ گېزىتى»، «شىنجاڭ خەلق رادىيو ئىستانسىسى»، «شىنجاڭ ياشلىرى» ژۇرنىلى، «شىنجاڭ قانۇنچىلىق گېزىتى»، «شىنجاڭ ئۆسمۈرلىرى گېزىتى» ۋە شىنجاڭ ھەربىي رايون سىياسىي باشقارمىسى تەرىپىدىن چىقىرىلىدىغان «خەلق ئارمىيەسى گېزىتى»، «شىنجاڭ خەلق ئەسكەرلىرى گېزىتى» قاتارلىق ژۇرناللار تەرىپىدىن كۆپ قېتىم مۇكاپاتلانغان. 1997 - يىلى 11 - ئايدا دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئاساسەن، «جۇڭگو مىللەتلىرى» ژۇرنىلى ئۈي-غۇر تەھرىر بۆلۈمى تەشكىللىگەن شىنجاڭ ئاز سانلىق مىللەتلەر يازغۇچىلىرى ئۆگىنىش، ئېكسكۇرسىيە ئۆمىكىگە تەكلىپ بويىچە قاتنىشىپ، ئېلىمىزنىڭ بىر قىسىم ئۆلكە، شەھەرلىرىنى ئېكسكۇرسىيە قىلىشقا قاتنىشىپ، چوڭقۇر تەسرات ۋە جۇشقۇن ئىلھاملارغا ئىگە بولغان.

ئوبۇلقاسىم مەتنىياز يورۇڭقاش ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ مەركىزىي خەلق رادىيو ئىستانسىسى ئۇيغۇرچە چاستوتىسىنىڭ تەكلىپلىك باھالىغۇچىسى، ئۇيغۇرچە «جۇڭگو مىللەتلىرى» ژۇرنىلىنىڭ تەكلىپلىك ئىستون يازغۇچىسى، «شىنجاڭ گېزىتى»، «شىنجاڭ قانۇنچىلىق گېزىتى»، «شىنجاڭ ئۆسمۈرلىرى گېزىتى» قاتارلىقلارنىڭ تەكلىپلىك مۇخبىرى، شىنجاڭ ئاخباراتچىلار جەمئىيىتى خوتەن ۋىلايەتلىك ئاخباراتچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، خوتەن ۋىلايەتلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى بولغان. ئۇنىڭ جاپالىق مېھنىتىنىڭ مەھسۇلى بولغان «ئەل ئوغلانى» ناملىق كىتابى 2012 - يىلى قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىپ تارقىتىلغاندىن كېيىن، جەمئىيەتتە كۈچلۈك ئىجابىي تەسىر قوزغىدى. ئۇ يېقىندا يەنە ئۆزىنىڭ «ئۆچمەس دوستلۇق يالقۇنى»، «مېھنەت پەرۋازى»، «مۇھەببەتتە گۈزەلدۈر ئالەم»، «مۇھەببەت يالقۇنى»، «ئۇنتۇلماس يادنامىلەر» قاتارلىق كىتابلىرىنى نەشرىياتقا سۈندۈدى. بۇ تىرىشچان، قەيسەر، ئىرادىلىك مۇئەللىپنىڭ ئۇزۇن يىللىق جاپالىق ئىزدىنىشىنىڭ ۋە مېھنىتىنىڭ سەمەرىسى بولۇپ، ئوقۇرمەنلەرنىڭ قىزغىن ياقتۇرۇپ ئوقۇشىغا ئېرىشكۈسى. مەن ئۇنىڭ بۇنىڭدىن كېيىنكى بارلىق ئىشلىرىغا ئۇتۇق، تېنىگە سالامەتلىك، تۇرمۇشىغا بەخت، ئامەت، خۇشاللىق تىلەپ زىيارىتىمنى ئاخىرلاشتۇردۇم. (05)

جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ قۇرامغا يەتمىگەنلەرنى قوغداش قانۇنى

1 - ماددا بۇ قانۇن قۇرامغا يەتمىگەنلەرنىڭ جىسمانىي ۋە روھىي ساغلاملىقىنى ئاسراش، قۇرامغا يەتمىگەنلەرنىڭ قانۇنىي ھوقۇق - مەنپەئەتلىرىنى كاپالەتلەندۈرۈش، قۇرامغا يەتمىگەنلەرنى ئەخلاقىي، ئەقلىي، جىسمانىي جەھەتلەردىن ئەتراپلىق يېتىلدۈرۈش، سوتسىيالىزىم ئىشلىرىنىڭ غايىلىك، ئەخلاقلىق، مەدەنىيەتلىك، ئىنتىزامچان قۇرغۇچىلىرى ۋە ئىزباسارلىرى قىلىپ يېتىشتۈرۈش مەقسىتىدە، ئاساسىي قانۇندا بىنائەن چىقىرىلدى.

2 - ماددا بۇ قانۇندا ئېيتىلغان قۇرامغا يەتمىگەنلەر 18 ياشقا توشمىغان پۇقرالار كۆرسىتىدۇ.

3 - ماددا قۇرامغا يەتمىگەنلەر ياشاش ھوقۇقى، يېتىلىش ھوقۇقى، قوغدىلىش ھوقۇقى، قاتنىشىش ھوقۇقى قاتارلىق ھوقۇقلارغا ئىگە. دۆلەت قۇرامغا يەتمىگەنلەرنى جىسمانىي ۋە روھىي جەھەتتىن ئۆسۈپ يېتىلىش ئالاھىدىلىكىگە قاراپ ئالاھىدە ۋە ئالدى بىلەن قوغدايدۇ، قۇرامغا يەتمىگەنلەرنىڭ قانۇنىي ھوقۇق - مەنپەئىتىگە چېقىلدۇرمايدۇ. قۇرامغا يەتمىگەنلەر بىلىم ئېلىش ھوقۇقىغا ئىگە، دۆلەت، جەمئىيەت، مەكتەپ ۋە ئائىلىلەر قۇرامغا يەتمىگەنلەرنىڭ بىلىم ئېلىش ھوقۇقىغا ھۆرمەت قىلىدۇ ۋە ئۇنى كاپالەتلەندۈرىدۇ. قۇرامغا يەتمىگەنلەر جىنسىي، مىللىتى، ئىرقى، ئائىلە مال - مۈلۈك ئەھۋالى، دىنىي ئېتىقادى قاتارلىقلارغا قارىماي، ھوقۇقىدىن قانۇن بويىچە باراۋەر بەھرىمەن بولىدۇ.

4 - ماددا دۆلەت، جەمئىيەت، مەكتەپ ۋە ئائىلىلەر قۇرامغا يەتمىگەنلەرگە غايە تەربىيەسى، ئەخلاق تەربىيەسى، مەدەنىيەت تەربىيەسى، ئىنتىزام ۋە قانۇنچىلىق تەربىيەسى، ۋەتەنپەرۋەرلىك، كوللېكتىۋىزىم ۋە سوتسىيالىزىم تەربىيەسى بېرىدۇ، ۋەتەننى سۆيىدىغان، خەلقنى سۆيىدىغان، ئەمگەكنى سۆيىدىغان، پەننى سۆيىدىغان، سوتسىيالىزىمنى سۆيىدىغان ئىجتىمائىي ئەخلاقى تەشەببۇس قىلىدۇ، كاپىتالىستىك، فېئودال ئىدىيە ۋە باشقا چىرىك ئىدىيەلەرنىڭ چىرىتىشىگە قارشى تۇرىدۇ. (05)

دېھقان ئىشلەپچىقىرىش مەسلىسىنى ئىشلىتىش ئىستراتېگىيەسى ۋە ئىشلەپچىقىرىش

پاتىگۈل نەۋە كۆكۈل

(قەشقەر يېزا ئىگىلىك تېخنىكومى ئىگىلىك باشقۇرۇش بۆلۈمىدىن 844000)

دېھقان ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىسادى قۇرۇلۇشتىكى مۇھىم ھالقى بولۇپ، خەلق ئىگىلىكىنىڭ ھەرقايسى تارماقلىرىغا كەڭ تارقالغان، ئۇلار ئېلىد-مىزنىڭ سانائەتلىشىش، شەھەرلىشىش، زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدىكى جەڭگىۋار قوشۇندىن ئىبارەت. شۇڭا دېھقان ئىشلەپچىقىرىش كۆڭۈل بۆلۈپ ۋە قوغداپ، دېھقان ئىشلەپچىقىرىش مەسلىسىنى يەنىمۇ ياخشى ھەل قىلىش ئىسلاھات، تەرەققىيات، مۇقىملىقنى ئىلگىرى سۈرۈشتە ئىنتايىن مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. دېھقان ئىشلەپچىقىرىش مەسلىسىنى ھەل قىلىش ئىلمىي تەرەققىيات قارىشىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈشنىڭ جىددىي ئېھتىياجى ھەم مۇھىم تەلىپى، شۇنداقلا شەھەر - يېزا خەلقىنى ئىسلاھات، تەرەققىيات مېخانىزىمىدىن تەڭ بەھرىمەن قىلىپ، ئورتاق بېيىش يولىغا يېتەكلەشنىڭ يولى.

1. دېھقان ئىشلەپچىقىرىش كۆڭۈل بۆلۈۋاتقان، ئۇلار بىلەن ئەڭ بىۋاسىتە مۇناسىۋەتلىك بولغان، ئەڭ رېئال مەسلىلەرنى چىڭ تۇتۇپ ھەل قىلىش كېرەك.

2. دېھقان ئىشلەپچىقىرىشقا قارىتىلغان بارلىق ئىشقا ئورۇنلىشىشنى باشقۇرۇش سىياسىتىدىن پايدىلىنىپ، ئۇلارنى شەھەر ئىشچى - خىزمەتچىلەرگە ئوخشاش ھوقۇق ۋە مەجبۇرىيەتكە ئىگە قىلىش كېرەك.

3. دېھقان ئىشلەپچىقىرىشنىڭ ئىش ھەققى بىرقەدەر تۆۋەن بولۇش ۋە ئىش ھەققىنى نىسبەتەن قالدۇرۇش مەسلىسىنى چىڭ تۇتۇپ ھەل قىلىپ، ئىش ھەققى بېرىشنى نازارەت قىلىش - تىزگىنلەش تۈزۈمى ۋە ئىش ھەققى كاپالەت فوندى تۈزۈمىنى چىڭ تۇتۇپ، ئەڭ تۆۋەن ئىش ھەققى تۈزۈمىنى قاتتىق ئىجرا قىلىش كېرەك.

4. ئەمگەك توختام تۈزۈمىنى قاتتىق ئىجرا قىلىپ، ھوقۇق - مەسئۇلىيەت ئېنىق بولغان ئەمگەك مۇناسىۋىتىنى ئورنىتىش كېرەك. نازارەت قىلىش، باشقۇرۇشنى كۈچەيتىپ، دېھقان ئىشلەپچىقىرىشنىڭ بىخەتەرلىكى، سالامەتلىكىنى باشقۇرۇشنى قانۇن بويىچە قېلىپلاشتۇرۇش كېرەك.

5. دېھقان ئىشلەپچىقىرىش ھوقۇق - مەنپەئەتىنى قوغداشنى كاپالەتلىك ئىشلىتىش مېخانىزىمىنى مۇكەممەللەشتۈرۈپ، ئىجتىمائىي كاپالەت مەسئۇلىيىتىنى ئاكتىپ، سالماق ھەل قىلىپ، ئىشتا يارىلىنىش سۇغۇرتىسى، ئېغىر كېسەلنى داۋالاش سۇغۇرتىسى، كۈتۈنۈش كاپالىتى قاتارلىق مەسلىلەرنى پەيدىنپەي مۇكەممەللەشتۈرۈپ ھەل قىلىش كېرەك. (05)

ئاپتورلار سىمى

«پىزا پەن - تېخنىكىسى» ژۇرنىلى دۆلەت ئىچى ۋە سىرتدا ئاشكارا تارقىدىغان، پەننى ئومۇملاشتۇرۇش خاراكتېرىدىكى ئۆلكە دەرىجىلىك ئۇنىۋېرسال ئايلىق ژۇرنال. ئالدى بىلەن ژۇرنىلىمىزنى ئىزچىل قوللىغان ھەر ساھەدىكى رەھبىرىي يولداشلارنىڭ، سۈپەتلىك ماقالە بىلەن تەمىنلەۋاتقان قېرىنداشلارنىڭ يېڭى يىلىنى تەبىرىكلەش بىلەن بىرگە تېنىڭلارنىڭ ساغلام، ئىشلىرىڭلارنىڭ ئوڭۇشلۇق بولۇشىغا تىلەكداشلىق بىلدۈرىمىز. شۇنداقلا بۇنىڭدىن كېيىن ژۇرنىلىمىزغا مۇشتەرى بولۇش، ماقالە يېزىش ۋە ماقالە ئەۋەتىشتە تۆۋەندىكى نۇقتىلارغا دىققەت قىلىشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمىز.

1. ئاپتورلار ماقالىنى سۆز - جۈملىلىرى ئېنىق، ئىملاسىنى توغرا قىلىپ، كومپيۇتېردا (ئەلكتىپ خەت سىستېمىسىدا) ئۇرۇپ، ئېلېكترونلۇق خەت ساندىقىمىزغا يوللاڭ. تەھرىر بۆلۈمىمىزنىڭ ئېلىخەت ئادرېسى: qq.com@2569823386؛ QQ نومۇرى: 2569823386.

2. ماقالە ماۋزۇسىنىڭ خەنزۇچە تەرجىمىسىنى، ئىسمى - فامىلىڭىزنى كىملىكتىكى بويىچە ئۇيغۇرچە، خەنزۇچىسىنى يېزىپ ئەۋەتىڭ.

3. ماقالىدىكى ھەرقانداق ئاتالغۇ، دورا ۋە سورتلارنىڭ نامىنى ئۇيغۇرچە - خەنزۇچە ئۆلچەملىك يېزىپ ئەۋەتىڭ.

4. ماقالىدىكى سان - سېفىرلارنىڭ ئېنىق، توغرا، ئىشەنچلىك بولۇشى ئۈچۈن، ماقالىڭىزنى ئىدارىڭىزنىڭ مەسئۇل خادىمىنىڭ تەكشۈرۈشىدىن ئۆتكۈزۈپ، ئىدارىنىڭ تامغىسىنى باستۇرۇپ ئەۋەتىڭ.

5. ماقالىنىڭ ئاخىرىغا ئادرېسىڭىز، خىزمەت ئورنىڭىز، ئالاقىلىشىش تېلېفون نومۇرىڭىز ۋە ئېلىخەت ئادرېسىڭىزنى ئېنىق يېزىپ ئەۋەتىڭ.

6. ژۇرنىلىمىز ئايدا بىر سان نەشر قىلىنىدۇ، ماقالىلارنىڭ پەسىلگە ماس كېلىشى ۋە ۋاقتىدا ئېلان قىلىنىشىغا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن، ماقالىڭىزنى ئىمكان بار شۇ پەسىل كېلىشتىن ئىككى ئاي بۇرۇن تەھرىر بۆلۈمىمىزگە ئەۋەتىڭ.

ئادرېسىمىزنى ئۈرۈمچى شەھىرى نەنچاڭ يولى 403 - قورۇ «پىزا پەن - تېخنىكىسى» ژۇرنىلى ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىگە تېگىدۇ، دەپ يازسىڭىز بولىدۇ. (05)

كۈلۈپ گۈلدەك ياشا ، مۇخبىر

ئىدىرىس مەتسىيەت قەدىناس

(گۇما ناھىيە زاڭگۇي يېزىلىق ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ پىشقەدەم ئوقۇتقۇچىسى)

باھار - يازنىڭ ھاۋاسىدەك خۇلقنىڭ ياتقاچ ماڭا ، مۇخبىر ،
تولۇپ تاشقان مۇھەببەتتە غىزەل يازدىم ساڭا ، مۇخبىر .

ۋۇجۇدۇڭدا لاۋۇلداپ ئوت ، كۆزۈڭدىن نۇر يانغا قىش - ياز ،
قۇياشلىق تاڭ ساڭا بىر گىچ گۇيا سۈتتەك ھاۋا ، مۇخبىر .

دېمىي ئاھىم ، يېمىي ۋايىم ، كېزىپ سەھرا - شەھەرلەرنى ،
ۋەتەن كۈتكەن ئۈمىدلىرىنى ، قىلىپ كەلدىڭ ئادا ، مۇخبىر .

قىلىپ تەشۋىق خەلقلىرىگە ، ئۇلۇغ مەركىز جاكاسىنى ،
ياراتقان ئىش - ئىزىڭ تىلدا داۋام بولغاچ ئاۋا ، مۇخبىر .

بولۇپ مەسئۇل ۋەزىپىڭگە ، ۋەتەن - ئەلگە ساداقتىمەن ،
بىنا قىلدىڭ جىمەتلىرىنى چېكىپ جەبرى - جايا مۇخبىر .

بولۇپ كۆرسەردەشتىڭىزگە ، جىمەتلىرىڭ باھار - ئاپتاپ ،
توقۇپ چىقتىڭ ئىچىر - تىردە سۈپەتلىك زەر - تاۋا ، مۇخبىر .

سېنىڭ بىرلا گۈزەللىكىڭ ، ئېچىپ رۇخسار جامائەتكە ،
يامان ئىللىت ، زەزىل قىلمىش ، يېدى قامچا راسا ، مۇخبىر .

يېمىي قىش - ياز ئۈزۈڭدىن غەم ، بېگىچ ئەلنىڭ غەمىنى كۆپ ،
ساڭا بىردى ئۇلۇغ خەلقنىڭ «تۆھپىلىك» دەپ باھا ، مۇخبىر .

ئىنان - دوستلۇق شۇنار ئىچدۇر ، ئىدەپ - ئىخلاق تۇمار ئىچدۇر ،
بەخش ئەتتى خۇشاللىقنى ، ساڭا ئىخلاق - ھايا ، مۇخبىر .

باھارنىڭ ئۈز سۈزۈك تاڭدەك ، يولۇق داغدام ، زاماننىڭ ھۇر ،
ئانا يۇرتنىڭ قۇچاقتا ، كۈلۈپ گۈلدەك ياشا ، مۇخبىر .

قانائەتتىن بولۇپ خالى ، تېرىش - تېرىمىش يېڭى جەڭدە ،
بېرەر ھۆرمەت - ئىنئام ، ئىچىر - مېھرىڭ يانا ، مۇخبىر .

زۇر ئىلىمىزنىڭ 2014-يىللىق سانلىرىغا مۇشۇ ئىشلىتىشنى قارشى ئالىمىز!

ئوبۇلقاتسىم مەنتىياز يورۇڭقاش ۋە كەسىپداشلىرىدىن مۇخبىرلار بايرىملىق خەلقىمىزگە ئوتتۇز سالام.
تۇرغۇن تۇرسۇن خەۋىرى ۋە فوتوسى

农村科技

(月刊)

يېزا پەن — تېخنىكىسى

(ئايلىق ژۇرنال)

باشقۇرۇپ چىقارغۇچى ئورۇن: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق يېزا ئىگىلىك پەنلەر ئاكادېمىيەسى

تۈزۈپ نەشر قىلغۇچى: «يېزا پەن - تېخنىكىسى» ژۇرنىلى رېداكسىيەسى

باش مۇھەررىر: ھەلىمە تۇرسۇن تېلېفون ۋە فاكس نومۇرى: 4505075 — 0991

مۇھەررىرلەر: ئابلەت ھەببۇللا ئەنۋەر مۇھەممەت

ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى نەنچاڭ يولى 403 - قورۇ پوچتا نومۇرى: 830091

باسقۇچى ئورۇن: شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتى باھاسى: 2.00 يۈەن

تارقاقچۇچى ئورۇن: ئۈرۈمچى شەھەرلىك پوچتا ئىدارىسى

مۇشەرى قوبۇل قىلغۇچى: جايلاردىكى پوچتخانىلار، نامراتلارنى يۆلەش ئىشخانىسى، پەن-تېخنىكا

ئىدارىسى، ئىگىلىك باشقۇرۇش ئىدارىسى ۋە تەھرىر بۆلۈمىمىز مۇشەرى قوبۇل قىلىدۇ.

خەلقئارالىق ئۆلچەملىك نومۇرى: ISSN 1004-1095

مەملىكەتلىك بىر تۇتاش نومۇرى: CN 65-1046/S-W

پوچتا ۋاكالەت نومۇرى: 123 - 58 ئېلان كىنىشكا نومۇرى: 0016